

◆ ST. OLAV ◆

Redaktør: Mgr. Irgens. Medarbeidere: mgr. Dr. Karl Kjelstrup, dominikanerpater A. Lutz, Sigrid Undset, Lars Eskeland.

„St. Olav“ utkommer en gang ukentlig. Abonnement både for inn- og utland tegnes på alle postkontorer eller direkte, skriftlig i Ekspedisjonen, Akersvelen 5. Abonnementpris kr. 2.50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, for utlandet tillegg av vedk. lands avisporto. Opplagelser må være eksp. ihende senest 14 dager før hvert kvartalskifte. Annonser må være innsendt innen mandag aften, manuskript innen fredag aften.
„St. Olav“'s telefoner: Redaksjon og Ekspedisjon: 23743. Redaktøren privat: 14161. Redaksjonssekretæren privat: 10695. — „St. Olav“'s ekspedisjon og forlag, Akersvelen 5 l, åpent torsdager fra 10—2 og 4—7. Lørdager fra 10—1. De øvrige dager fra 10—4. Utbetalinger kun mandag kl. 3—4.

INNHold: Du Betlehem. — La oss gå til Betlehem. — Tu es Petrus. — Den nye katekismus. — Legenden om lille Hozaëls reise. — Lumen de lumine - i julens liturgi. — Mgr. dr. Karl Kjelstrup. — Grunnleggeren av den første katolske menighet i Bergen etter reformasjonen. — Pater Toll forlater Norge. — Bokanmeldelser. — Herhjemme — og derute.

Du Betlehem.

Du Bethlehem,
som blåna låg du i min barnedraum,
du meir i himlen var enn her på jordi,
og sæl eg fylgde med den pilgrimsstraum,
som vegen fann til barnet og til mori.

Du Bethlehem,
den minste stad du var i Juda land
fyrr Jesusbarnet kom i hine dagar,
men morgonstjerna skein i himmelrand,
og Rakel sov i dine rosehagar.

Du Bethlehem,
på dine grøne vollar David song
og leika seg i spel på harpestrengjer,
han song om himlens kongsson som eingong
til jordi ned steig her på dine engjer.

Du Bethlehem,
no kallar dine klokkor jolenatt,
men alle fann kje veg som um deg drøymde.
Gud lat deim kjenne stjerna di når att
ho lyser yver deim som vegen gløymde.

—ld.

Du Bethlehem,
du sov, og det var stille djupblå kvell
med stjerneyr uppunder himmelboga,
då kveikte Gud sitt ljøs, sin kjærleikselde,
og ei av stjernone tok til å loga.

Du Bethlehem,
det var den underfulle sæle natt,
då Herrens stjerna yver deg seg tende
og Jesus kom, vår store sjeleskatt,
som Gud vår far til bornis frelsa sende.

Du Bethlehem,
du la den same lengt i hugen min,
som låg i markis hjuring, austens kongar.
Dei fylgde stjerna di til barnet inn,
og liv vart det som fyrr var draum og songar.

„LA OSS GÅ TIL BETLEHEM“

«Barnet med dets mor» (statue av R. de Villiers).

Det er noe konkret og man kan si realistisk ved julens budskap om fred på jorden. Juleevangeliet er ikke vagt og uklart som et slags drømmesyn, det er tvertimot klart og tydelig, man kunde næsten si håndgripelig. Det er ikke en slags høiere gnosis, som kun særlig innviede kan få kunnskap om, skjont det ofte hender at det blir fremstillet slik. Det er et budskap for alle tider og alle folk, uten hensyn til kunnskaper og kulturtrin, det er et budskap som barn kan forstå like godt som voksne. «I skal finne et barn i svøp, liggende i en krybbe», det var under denne skikkelse og på denne måte at menneskenes Frelser kom til verden. Man kunde ha ventet at Frelserens komme til jorden skulde skje med en prakt og en herlighet så stor at den vilde virket betagende og overveldende på menneskene, og så kom han isteden på denne ube-

merkede og så konkrete måte: «et barn er oss født!» I dette forhold ligger en hel åpenbaring om kristendommens innerste vesen. Kristendommens mål er ikke å føre oss til seir og triumf i *denne* verden, slik som den gjengse jødiske Messias-lengsel ønsket det, men å bringe oss til å seire over oss selv i det skjulte, i det stille, jevne, daglige liv. Det var de enkle, fattige hyrder som først fikk høre budskapet om Jesu fødsel og som blev ledet frem til krybben. Viser ikke dette at kristendommen ikke er ment bare å være en slags høiere livsstimulans for bærerne av verdens civilisasjon og kultur? Vi vet jo også hvorledes Jesus skulde komme til å prise Faderen fordi han skjulte for de vise og forstandige, men åpenbaret for de små Guds rikes hemmeligheter. Den menneskeverdne Guds vei til menneskene var krybbens ydmygelse, og vår vei til Ham må gå gjennom ydmykheten.

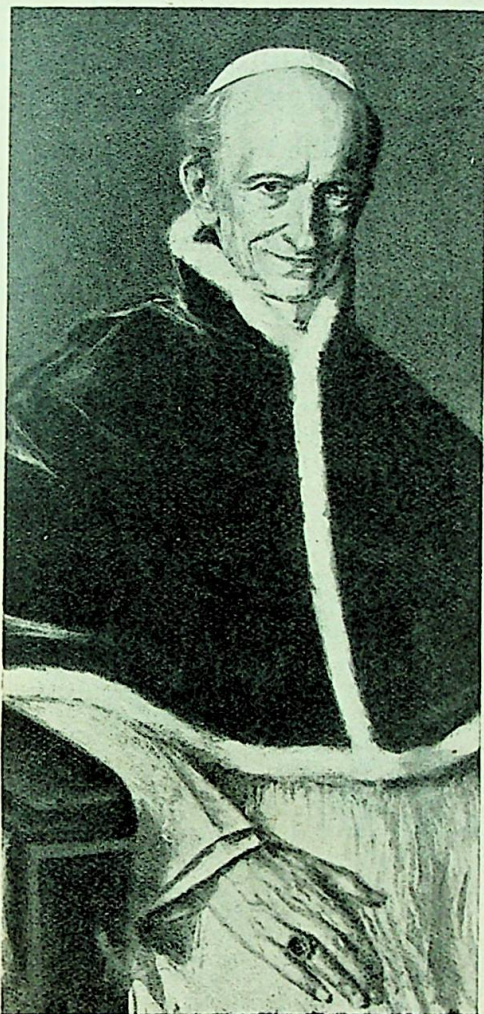
I våre dager hører man tale meget og høilydt om at kristendommen skal gi oss en livskvalitet, som i *dette* liv skal syne sig for alle, gjennom glade og smilende ansikter. Det er sant at gleden er et tegn på ekte, apostolisk kristendom, og det kan falle naturlig for nogen å la dette tre frem så tydelig og innlysende, at omgivelsene blir slått og grepet av det. Men den glede som stråler ut fra beretningen om den første julenatt på markene ved Betlehem, det var især en indre glede. Enhver kristen skal arbeide på Guds rikes vekst og utbredelse, i sitt eget liv først og fremst, men også med det mål å gjøre andre delaktig i sin egen lykke og fred. Men man må vokte sig for å la sin egen person komme i forgrunnen. Og ens egen personlige glede har ikke nødvendigvis krav på våre medmenneskers oppmerksomhet og interesse. Apostelen Paulus har et ord om at de som er glade, bør være det som om de ikke gledet sig.

Barnet i krybben har så meget å lære oss, og når vi kneler foran krybben, da vil han kanskje først og fremst lære oss ydmykhet. Fra barnets lille skikkelse i den fattige krybbe stråler den dype fred som overgår all forstand. Det er gjennom ydmykhet at vi kan få del i denne fred som er uavhengig av våre ytre livsvilkår, som er uanfektet av hvad menneskene mener og sier om oss. Fred på jorden — det er menneskenes stadige behov og det er vel den dypeste og sterkeste lengsel hos mange i våre dager. Sjelens fred må først være fred i vårt eget hjerte, da kan den også skape fred blandt våre medmennesker. Og den ydmyke vil alltid ha fred i sitt hjerte, fordi han ikke trakter etter og ikke kjemper for triumfer for sig selv, fordi han tåler at andre går foran og tar en plass, som i denne verden regnes for bedre enn hans.

I Betlehem finner vi likesom de vise eller hellige tre konger fra Østerland «barnet med dets mor». Og ved krybben lærer vi med Maria og ved hennes hjelp og veiledning at fred og glede ikke er avhengig av den anerkjennelse vi får, av den fremgang vi har, av den lykke vi gjør, men av det det skjulte liv som fra Frelserens nådekilde strømmer inn i våre hjerter.

TU ES PETRUS -

FIRE PAVE-PROFILER FRA DET 20DE ÅRHUNDRE

Pave Leo XIII.

Pavedømmet er den eneste autoritet som gjennom næsten to årtuseners hvirvlende malstrøm av begivenheter har formådd å holde sig urokkelig oppe inntil den dag i dag — selv når alt annet vaklet og falt, stod Kirken ved den fast som klippen. Til bekreftelse av Herrens eget utsagn: «Du er Petrus, klippen — og på denne klippe vil jeg bygge min Kirke» — de ord som han rettet til apostlen Simeon, Jonas's sønn — fiskeren fra Galilea. Og vi vet hvorledes den Helligånd kom over apostlene og disiplene da den lille skare med Jesu mor var forsamlet pinsedag etter at Herren selv hadde forlatt sine utvalgte: «Og der kom plutselig en lyd fra himmelen som av et fremfarende veldig vær der opfylte hele huset hvor de var. Og der viste sig for dem tunger av ild — og de blev alle opfylt av den Helligånd og begynte å tale — —»

Dette er pavedømmets mysterium, dets skjulte kraftkilde — og ut av dette mysterium tegner for første gang i historien den *virkelige* fører sig — den fører, hvis makt hviler på en objektiv sannhet, ikke på en subjektiv hensikt. Førerprinsippets hellige *idé* blev da satt inn i den jordiske tilværelse, personifisert i Petrus og hans etterfølgeres skikkelser.

Men enhver *idé*, ethvert åndelig prinsipp er lik en sol og har solens kraft, solens egenskaper. Står et menneske helt i en *idé*'s tjeneste, så tegner dets profil sig skarper i dens strålende lys mot det daglige livs gråhet, enn tilfellet er med oss andre. Derfor ser vi pavemaktens innebærere kanskje tydeligere og klarere enn vi ser så mange andre — og det blir derfor forholdsvis lett å se de fire siste paveskikkelser for oss — disse fire så personlig forskjellige som de fire elementer luft, jord, vann og ild, men dog forenet i det samme mektige som har klinget og klinger mot dem alle: *Tu es Petrus* — —! Leo XIII, Pius X, Benedikt XV, Pius XI. La oss forsøke å feste disse profiler på papiret.

LEO XIII.

Som en hvit skygge svevet Leo XIII, nitti år gammel over det tyvende århundres terskel. Da han 25 år før var blitt valgt til pave hadde kardinalene sagt til hverandre: «En doende pave, non videbit annos Petri». Men Joachim Pecci syntes å være udødelig. De som så ham sa at han lignet en ånd. Hans hender var gjennemsiktige, som var de av pergament — hans ansikt var kun to store lysende øine og et skarptskåret nese- og hakeparti. Det var som hele skikkelsen bare tilhørte et eterisk vesen, åndfullt og klokt — men i dette vesen levet en betagende, næsten hypnotisk energi — en art overjordisk tiltrekningskraft som utøvet sin innflytelse på alle som kom i hans nærhet. Og selv i hans høie alder undgikk intet hans oppmerksomhet, og i få ord kunde han karakterisere dem som besøkte ham, selv om deres audiens kun hadde vært ganske kortvarig.

PIUS X.

Da Leo XIII, blek som en helgenmumie, lå på sin dødsseng, og ceremonimesteren efter den urgamle tradisjon tre ganger hadde latt den lille sølvhammer klinge mot den døde paves isse, idet han utropte: «Lever du, Gioachino Pecci?» visste intet menneske på jorden hvem som skulde bli hans etterfølger. Temmelig rædlos trådte Konklavet sammen — deriblandt også den beskjedne kardinal Sarto fra Venedig — en ubekjent, som kom fra folkets brede masse, from og god. Grev Carlo Sforza forteller en meget karakteristisk og sannsynlig anekdote fra den tid. Ved begynnelsen av konklavet spurte kardinal Lécot, som satt ved siden av kardinal Sarto, denne på fransk om noe: «Jeg taler ikke fransk.» lød svaret på latin. «Men da vil De ikke kunne bli pave, ti paven

«må tale fransk,» sa Lécot. «Deo gratias! Deo gratias!» utbrøt kardinal Sarto glad. Men da han var blitt valgt allikevel, sa han: «Når jeg nu engang er blitt kalt til å lide vil jeg anta navnet på den pave som har lidt mest: Pius.»

Pave Pius X.

Pius X hadde et elskverdigg, rødmusset ansikt — han velsignet med ydmyke hender, hadde et varmt hjerte og var enkel av vaner. Han følte og fylte sitt kall og alle som kjente ham elsket ham, ti hele hans vesen var inderlighet. Men det internasjonale renkespill var han ikke voksen, og i verdenskrigens første dager brøt han sammen. Gjennomrystet av det faktum at den kristne verden hadde delt sig i to fiendtlige leire — sønderknust av de forferdelige etterretninger som innløp fra krigsskueplassen om de stadig økende masse mord sank han til jorden som et aks, knekket av frosten.

BENEDIKT XV.

Kardinal Giacomo Della Chiesa kom fra Genua. Hvis det er riktig som historieskriverne påstår, at i pavereken har den ene motsetning alltid avløst den annen, da kan man rolig si at Benedikt XV bekrefter denne

påstand. Det var en fornem adelsmann som nu besteg St. Petri Stol — næsten uhyggelig klok, med en majestetisk holdning tross det at han var så liten av skikkelse, at selv den minste av de tre sutaner som var lagt frem etter hans valg til pave, var for stor for ham. Den måtte syes inn mens han hadde den på — men da han gikk frem foran Michel Angelos dommedagsbillede for å utøve sin første pavelige funksjon, strålte hele førerens verdighet ut fra ham og han virket — forteller kardinal Mercier — som om han hadde vært pave i 20 år.

Han grep aktivt inn i hele Kirkens kurs, og allerede i sin første rundskrivelse forbeholdt han den Hellige Stol en del rettigheter som hittil hadde kunnet forvaltes av lavere instanser, men nu blev direkte underlagt den høyeste autoritet.

Benedikt XV var i ånd og sannhet det som Wilson gjerne vilde være: fredsstifteren. Og det lykkedes ham å føre Kirkens enhet frelst gjennom den verdensbrand som ellers la så mange verdier øde. Det var en vanskelig og krevende tid, men han kunde overgi sin etterfølger en urokkelig Kirke og selv dø i fred, men med sorgfullt hjerte over dødens herjinger blandt Europas ungdom.

Pave Benedikt XV.

PIUS XI.

Så kom Achille Ratti — som ung den modige tindebestiger, en sterk og fast mann som taler glimrende fransk og tysk og skriver et klassisk latin. En lærd forsker, en handlingens mann som har grunnlagt den nye Vatikanstat og som en hel verden har lyttet til da han utsendte «Quadragesimo anno». — Han fører sin hjord mot det evige mål med fast hånd — ad multos annos!

Den nye katekismus.

Den nye katekismus, som har vært ventet med lengsel i så lang tid, er nu utkommet. Den er blitt utarbeidet av mgr. dr. K. Kjelstrup, som imidlertid gjentagne ganger har måttet legge dette arbeide til side for andre mer påtrengende krav — f. eks. utgivelsen av den nye bønnebok og salmeboken. Katekismen vil bli utførlig omtalt i den nærmeste fremtid — men vi benytter nu anledningen til å meddele til glede for lærere og elever at den nye katekismus er på 108 sider — altså ca. halvparten av den gamle.

Dens pris er kr. 2.00 innbundet.

Legenden om lille Hozaëls reise.

AV JULES LEMAITRE.

Sammen med sine disipler Petrus, Andreas, Jakob og Johannes drog Jesus langs bryggene i Kafarnaum og forkynte det glade budskap.

Fiskere, håndverkere og kjøbmenn trengte sig sammen omkring ham for å høre ham tale. Og når han var ferdig, var det en del som drog sin vei, mens de rystet på hodet; andre spurte sig for om hans slekt, om hans fødested og om hvad han levet av.

Det hendte også at barnene, som lekte i nærheten, blev nysgjerrige og nærmet sig folkeskaren. De smatt inn mellem de voksne — og profetens ansikt var så mildt og hans stemme så bløt at de dristet sig til å trenge helt frem til ham.

De fleste av dem var dårlig klædt, og temmelig skitne, men en av dem var renere og hadde finere klær. Det var Hozaël, en liten gutt på ti år, sønn av den rike kjøbmann Joëd, som tilhørte farisæernes krets.

Hozaëls mor gjorde ikke stort for å passe på ham, og ofte listet han sig hjemmefra og slog sig sammen med Kafarnaums gategutter. Det var underlig at en så korrekt og pertentlig far hadde en sønn som var så lite kresen til å velge kamerater.

Hozaël stod ubevegelig og så med beundring på Jesus. Petrus som mente barnene forstyrret Mesteren, vilde jage dem bort. Alle flyktet undtagen Hozaël. Og Jesus sa: «Petrus har urett. La de små barn komme til mig.» «Der kan du bare se,» sa Hozaël til den morske apostel. Jesus tilføiet: «Ti Guds rike hører sådanne til.» Hozaël blev svært stolt, enda han ikke helt forstod hvad Jesus mente. Så tok han et fast tak i profetens kappe og vilde ikke mer gå fra ham.

Da aftenen kom gikk Jesus og hans ledsagere op i fiskerbåtene og satte seil. De vilde nå over til den annen breidd, hvor de visste det var en stille vik hvor man kunde sove godt under morbærtrærne. Da de var kommet ut på sjøen opdaget Petrus Hozaël som lå og sov bak nogen tauger. Han grep ham i øret og sa: «Er du nu der igjen; hvordan er du kommet her?» Gutten svarte: «Jeg snek mig inn i båten bak Mesteren, for jeg er glad i ham og jeg vil ikke gå fra ham.» Jesus hørte dette og sa smilende: «Hozaël skal bli den minste av mine apostler.» Petrus brummet litt, men blev snart blidere og spurte gutten hvem hans foreldre var. Hozaël sa det og fortalte at de bodde i Kafarnaum. Det var for sent å bringe ham hjem, men neste dag fant man en kramkar som skulde til byen, og de bad ham hilse Hozaëls foreldre og si at de skulde bringe gutten tilbake så snart Mesteren var ferdig med sin lille reise langs sjøen, til byen hvor han skulde preke.

Hozaël hadde nu to deilige uker med sine nye venner. Snart seilte de på sjøen, snart gikk de fra by til by og holdt rast ved små kilder. Luften var så lett og bløt at man følte sig lykkelig bare ved å ånde den. De

møtte hyrder med sine flokker, kvinner som bar vann og handelsfolk med sine kjøretøier. Undertiden sov de hos venner, undertiden i herberger og av og til under åpen himmel. Jesus preket på torvene og helbredet syke, og folkeskaren fulgte ham med stor begeistring. Hozaël likte dette frie og avvekslende liv.

Han traff Maria, Jesu mor og Salome, mor til Jakob og Johannes. Disse syntes godt om gutten og tok sig moderlig av ham. De lappet hans klær og stelte for ham på alle måter. Ved brylluppet i Kana moret han sig fortreffelig. Bryllupshuset var pyntet med blomster og der var border fulle av frukt og søte saker hvor gjestene kunde forsyne sig så meget de lystet. Musikantene sang av full hals, mens de spilte til på lut. Man drakk den lifligste vin som Jesus hadde laget av vann. Om aftenen var Hozaël nokså opromt, og det tok tid før han sovnet inn på Marias fang.

Men det var ikke fest hver dag. Når man ikke hadde noget å spise, drog Petrus og Andreas ut på sjøen og kastet ut sine garn. Hozaël var med og så på. Da han så fiskene bli trukket op, spurte han: «Gjør det vondt for fiskene?» Petrus svarte: «Langt ifra, du er en liten dumrian.»

En dag da de stanset i en liten by, drog Hozaël på egen hånd gjennom gatene og kom forbi et hus hvorfra det lød sørgesang og klage. Han gikk inn for å se. En liten pike lå død på en seng midt i værelset og rundt omkring var det mange som klynket klagesanger. Like ved sengen lå en høvedsmann i fin uniform og hulket. Hozaël forstod at det var pikens far, og han gikk bort til ham og sa freidig: «Jeg kjenner en profet som kan gi dig din datter tilbake.» Mannens fortvilelse var så stor at han tok imot det håp som barnet gav ham og fulgte med Hozaël til Jesus. Jesus kom til sorgehuset, tok piken ved hånden og hun stod op. Hozaël syntes det var helt rimelig. Da den opstandne pike hadde takket Jesus, sa hennes far: Du må også takke den lille gutten, for det var ham som førte mig til Herren — og hun omfavnet Hozaël og kysset ham. Den rolle som han ved denne leilighet halde spillet, gjorde at han steg ikke så lite i Jesu ledsageres aktelse. Petrus tok sig mer og mer av ham og laget en liten seilbåt for ham.

Hver gang Jesus talte til folkemengden, stod Hozaël urorlig stille og lyttet betatt til hans ord. «Mester,» sa Petrus, «man kunde sverge på at han forstår det du sier, så liten han er.» Og Jesus svarte: «Hvorfor ikke — det er blomster med store kroner og andre med små. De får alle sin del av duggen og enhver får det den trenger.»

Da reisen var slutt, bragte Petrus Hozaël tilbake til faren, Joëd. Gutten fikk dyktig skjenn. Men da han ikke lot til å forstå det gale han hadde gjort, fikk han tilslutt være i fred. Men dagen efter forsøkte faren og tale ham til fornuft. «Skammer du dig ikke over å dra omkring med slike landstrykere?» Men Hozaël skammet sig ikke det minste og svarte: «De er snilde mennesker, og man kjeder sig ikke med dem og de kjenner Guds rike.» — «Guds rike, hvad er det for noget?» — «Det er når det er pent vær og alle mennesker er snilde.»

Nogen dager senere skaffet Joëd sin sønn en huslærer, en av synagogens skriftkloke. Men Hozaël vilde ikke arbeide og alle opfordringer var nytteløse. «Hvis du ikke arbeider,» sa hans far, «da kommer du til å dø av sult, når jeg ikke lenger er der og forsørger dig. Hvem skal da gi dig mat og klær? For å leve må man arbeide.» Men Hozaël svarte: «Fuglene sår ikke, de høster ikke, de samler ikke i lader, men deres himmelske Fader føder dem. Markens liljer arbeider ikke, og de spinner ikke, og Salomon i all sin prakt var ikke kledd som en av dem.» «Du er hverken en fugl eller en lilje, men en uskikkelig liten gutt,» svarte faren.

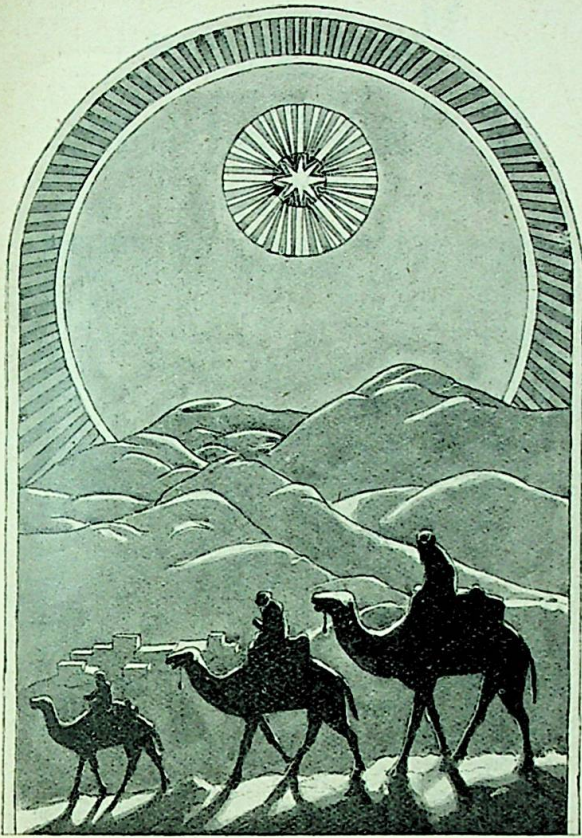
Et par dager efter, da Hozaël var alene hjemme lot han tiggere få komme inn i gården og gikk selv inn i sin mors værelse og tok en håndfull av hennes smykker og delte ut til tiggerne. Mens han holdt på med dette kom moren tilbake og blev yderst forferdet over hvad hun fikk se. «Mor,» sa Hozaël alvorlig, «vet du ikke at Mesteren lærer oss at vi må gi det vi eier til de fattige?» Tiggerne lot til å sette pris på denne lære, og det kostet meget besvær å få dem til å gi smykkene tilbake. Da man talte efter manglet det enda en del.

En annen gang lekte Hozaël i haven med sine kamerater og faren iakttok dem. To av barnene bar en gutt mellom sig og la ham ned foran Hozaël og sa: «Han er lam.» Hozaël la sin hånd på den «lamme» og sa høitidelig: «Stå op, sier jeg dig i Frelserens navn,» og den «lamme» reiste sig straks. «Hvad gjør dere der?» spurte Soëd. «Vi leker mirakel,» sa Hozaël. «Vil dere være så snilde isteden å leke sisten eller gjemsel,» svarte hans far.

Den næste dag kjedet Hozaël sig og sa at han kom til å dø, hvis han ikke fikk lov til å gå tilbake til Mesteren. «Hvad for noget, vil du forlate oss?» sa Joëd. «Mesteren lærer at vi må forlate far og mor for å følge ham.» «Det er avskyelig,» sa faren. «Er du ikke glad i oss mer?» sutret moren. «Jeg er glad i dere,» sa gutten med gråten i halsen, «men jeg er enda mere glad i Mesteren.» Da fikk Hozaël bank, men det gjorde ikke egentlig hans kjærlighet til foreldrene større sådan like med det samme.

Nogen dager senere spurte Hozaël plutselig sin far: «Far, er du farisæer?» «Ja, min venn, det er jeg.» «Hvad er det for noget, en farisæer?» «Det er en mann som nøie overholder loven.» «Langt i fra, jeg vet nok jeg hvad en farisæer er.» «Hvad er det da, siden du er så vis?» «Jeg skal si dig det, far. En farisæer er en kalket grav.»

Joëd tenkte: Min stakkars gutt er blitt helt fra sig. Denne Jesus har fordreiet hodet på ham. Jeg må kreve en forklaring av dette menneske. Han fikk høre at Jesus var i Jerusalem og opsøkte ham der. Han fikk en forklaring som må ha vært meget grundig, for han kom helt omvendt tilbake. Derpå omvendte han sin hustru og rettet med mildhet på Hozaëls troskyldige utlegninger av Frelserens lære.

Lumen de lumine - i julens liturgi.

Vår hellige Kirkes liturgi har adlet naturen ved å hente mange av sine symboler fra dens rike — men blandt alle disse symboler inntar dog *lyset* den første plass. Særlig ved juletid — i sin juleliturgi vender Kirken atter og atter tilbake til lyset, løfter lystanken op over oss og lar den stråle inn i oss — tendende, klarrende, varmende.

Kirken har dog ikke alltid anvendt lyset slik — som idé, som sinnbillede, som symbol. I de tre første århundrer er lyset, er lysene kun en praktisk nødvendighet uten dypere betydning. Gudstjenestene fant jo oftest sted ved nattetid og i katakombene, og man måtte derfor bruke lys til å se ved — hadde man dagslys bortfalt all annen belysning. Også fordi man var redd for å blande gudstjenestene op med reminiscenser fra den hedenske kultus, hvor lys, fakler o. l. spilte en stor rolle.

Men etter hvert vokste jo den kristne følelse sig sterk og livskraftig — og da intet mer kunde forstyrre eller skade den, tok man bevisst lyset, eller rettere sagt: lysets idé inn som et ledd i gudstjenestene — altså gav

den sin egen plass utover dens hittil helt praktiske anvendelse. Og for første gang møter vi i det 4. århundre lyset som det strålende uttrykk for *glede*, for det glade budskap. Man søker å opplyse kirkerummene så sterkt og festlig som mulig på de store høitider og vi leser hos Eusebius i hans «De vita Constantine» om den lysprakt som keiser Konstantin utfoldet jule natt: «Den hellige natt forvandlet han til dagslys . . . ved vokssøiler av en veldig høide som opplyste hvert sted så at den hemmelighetsfulle natt blev klarere enn den strålende dag.»

Nu begynte man også å tenne lys når evangeliet blev lest — ikke alene av nyttehensyn, men i en dypere betydning. Om dette skriver St. Hieronymus: «I alle kirker tenner man lys når evangeliet leses, selv om solen skinner. Naturligvis gjør man ikke dette for å bortjage mørket, men for å gi uttrykk for den glede, som fyller hjertene.» Men det syntes ikke som om man i hele det første årtusen tok lyset inn i selve liturgien. Man brukte meget lys ved ceremoniene — der bares således alltid tendte kjerter foran paven ved hans inntog — men det nevntes ikke i liturgien.

Når lyset har fått den brede plass det som symbol inntar den dag i dag vet vi ikke — men hos Durandus († 1296) leser vi i hans «Rationale divinarum officiorum» at lysets symbolikk formuleres slik: «Lyset som blir tendt i kirkene, betyr Kristus.» Durandus sier altså at det materielle lys, som vi brenner i kirkene, symboliserer Kristus, og dette må betraktes som utslag av en hel logisk tankegang, støttet på den hellige skrift. I det gamle Testamente forkynner jo Esaias Kristus som *lyset* — i det nye Testamente hører vi den gamle Simeon hilse det guddommelige barn, da Maria fremstiller det i templet som «det lys som skal oppgå for hedningene». Mens Kristus selv senere betegner sig som «verdens lys».

Nu — det er intet under at det nettop er lyset som velges til å symbolisere Kristi guddom, ti av alt jordbundet, materielt er lyset det minst materielle — og dets vesens art gjør det lett å forstå at Kristus i skriften betegnes som «klædt i lys» og «bor i det utilgjengelige lys». Det fysiske lys beveger sig jo med næsten utrolig fart — er rent og uten plett, trenger inn overalt for å bringe liv og klarhet, og er derfor velegnet til å tjene som sinnbilledlig fremstilling av det allestedsnærværende, livgivende, guddommelige. Det symboliserer både vår forløsning ved Kristus og Forløseren selv.

De fleste liturgiske tekster er jo tatt like ut av den hellige skrift — det kan derfor også være av interesse å se litt på de forskjellige former som lysbegrepet — *lux* og *lumen* — fremtrer i. Orientalerne elsker å tale i bilder, og når jødene taler om «lyset» betyr det ikke alltid det fysiske lys, det materielle lys, men «den impuls som inspirerer oss når vi får noen til å stråle av glede». «Lys» er altså det almindelige uttrykk for begreper som lykke, glede, fryd over det man gir og mottar. På samme måte må man definere, lucere, illuminere og andre avledte ord. Vi treffer altså i Kirken lyset på tre måter: som tegn på fest — som tegn på Kristus — som tegn på lykke og salighet. Men i juleliturgien

klinger alle disse tre ideer inn i hverandre og skaper en eneste stor harmoni, i hvilken den første julenatts fulle salighet år efter år stadig blir levende i mottagelige menneskesinn: Kristus — vårt lys!

Men der er stor forskjell på Kirkens anvendelse av lysets symbolikk i juleliturgien og i langfredags- og påskeaftensliturgien. Juleliturgien tenner ingen kjerter som skal symbolisere Kristus selv — men den forener det jordiske med det himmelske i våre hjerter ved å minne oss om at «*Verbum supernum skal oplyse våre hjerter*» — «*gjennemvarme og fortære dem*» — «*Jesus stråler i høiden og lyser op som den nye dagens stjerne*» — «*Verdens Frelser opgår som solen*» — og «*i det hjelpeløse menneskebarn i krybben stråler (refulsit) også Gud*».

Det brennende hjerte med dets dype symbolikk kommer ikke til uttrykk i juleliturgien, men vi hører i juleprefasjonen at «*ved det menneskevordne ords hemmelighet er din klarhets nye lys fremstrålet for vår sjels øiner*». Vi hører at «*en hellig dag stråler for oss — la oss juble i glede!*» Stadig kommer Kirken i sin liturgi tilbake til denne «*hellige dag*» — «*vår forløsnings dag*» «*Jerusalem skal juble fordi hans lys er kommet og også hedningefolket skal istemme denne jubel*» — «*sannheten, som jødene i sin blindhet ikke vilde kjenne, stråler over hedningefolket — og vi skal fryde oss over at han har gitt oss sitt lys*».

Julen er en gledesfest, og den peker i sin liturgi stadig hen på ham som vi skylder dens glede og lykke: «*Lys omstråler oss idag fordi Herren er født*» — men den minner oss også om at «*lyset skinnet i mørket, men mørket begrep det ikke — det sanne lys som opplyser hvert menneske som kommer til verden*». Om at «*Jesus kom som lyset til dem som vandrer i mørket, for dem som er i den gode vilje*» — om at «*Jesus er det sanne lys i hvis glans den hellige natt stråler*» — som opplyser vår sjel og som vi skal utstråle igjen gjennom alle våre handlinger: Jesus — vårt lys!

La oss så tilsist sammenfatte hvad denne herlige lumen de lumine-tanke gir oss:

Kristus — det sanne lys.

Kristus — et overnaturlig lys over våre veier med veldig styrke og klarhet.

Kristus — en gjennomtrengende kraft som opplyser syndens mørke og bringer det til å vike.

Kristus — en lysende flamme som opplyser, varmer og renser oss med sin ild.

Kristus — lyset vi skal gjenstråle i vår gjerning.

Kristus — vår lysende veiviser til vårt evige hjem.

Kristus — vår tankes lys — vårt hjertes varme — vår viljes kraft.

«ST. OLAV»

ønsker alle sine lesere og medarbeidere en gledelig jul og et godt nytt

Monsignore dr. Karl Kjelstrup.

SEKSTI AAR.

Det som især faar en utenforstaaende til at stille sig skeptisk til Oxfordbevægelsen er, at mange ialfald av dens bekjendelsesskrifter og ledende personer uttaler sig saa optimistisk om de lykkelige virkninger paa det dennesidige liv, som de mener skal bli ett av bevægelsens resultater. — Desværre har det jo til alle tider været slik, at de færreste kristne har for ramme alvor forsøkt at leve trofast i Kristi efterfølgelse. Der har altid været mange flere som enten var lunkne eller kolde — selv skulket unda kristendommens krav samtidig som de forlangte at deres næste skulde praktisere dem i forholdet til sig. For ikke at nævne de mange varme og ærlige sjæler som hadde baade tro og kjærlighet men manglet den kardinaldyd som paa latin heter Prudentia men ikke har noget virkelig tilsvarende navn paa norsk — kanskje fordi den ikke ligger for os noget særlig. Dette at saa mange kristne altid har sviktet, naar det gjaldt at leve efter kristendommens krav har været et aldrig manglende paaskudd for alle som angrep selve kristendommen — den korsfæstede Kristus selv, Hans aand, Hans væsen og Hans liv, ogsaa Hans liv i Hans mystiske Legeme, Kirken paa jorden. Men den dypere grund til angrepene er en anden.

Det er jo ikke det mindst tragiske ved vor tid, at de overpersonlige magter som forvirrer enkeltmenneskenes begreper om moralske goder og onder er manet frem ikke bare av menneskenes ondskap og aapenlyse syn-

dighet, men like meget av mennesker som hadde den bedste vilje av verden til at gjøre vel mot menneskeheten — gjøre den friere, ædlere, sterkere og lykkeligere. Det gjælder denslags magter som gaar under navn av «tidsaanden», «tidens tanker», og det gjælder det tekniske apparat som har gjort vor tilværelse uoverskuelig komplisert, uhaandterlig indviklet. Forvirringen og nøden i verden idag skyldes individernes hjelpeløshet overfor problemer som er skapt av idealister med en virkelighetsfjern livsfilosofi — en urealistisk forestilling om menneskenes natur og vor stilling i Kosmos.

Vore egne tanker — det er vel igrunnen det som vi alle sammen har kjærest av alt her i verden. Inderst inde ønsker vi alle at faa gaa vore egne veier. Men — «Mine tanker er ikke eders tanker,» sier Herren. «Mine veier er ikke eders veier.»

Gjaldt motstanden mot kristendommen ikke andet end det at de fleste kristne allikevel ikke lever efter den lære som de bekjender, var det nokk at vise verden kristne som praktiserer sin kristendom for at omvende den — saa maatte Karl Kjelstrup for længe siden ha omvendt hver sjæl i Norge som han kom i berøring med til sin tro.

Det er vanskelig for den som har hat Monsignore Kjelstrup til sogneprest at si noget om hvad han har været for sin menighet uten at begaa indiskretioner. Det er ganske enkelt ufattelig hvad han har kunnet overkomme at være for hver enkelt av de mennesker hvis sjælesørger han var — for alle hadde han tilsynelatende ubegrenset tid, taalmodighet, for hver især de raad, de advarsler, den trøst og opmuntring som netop denne individuelle sjæl trængte. Det blev saa naturlig (soms metider sikkert altfor naturlig) for hans sognebarn at gaa til presten og betro ham alle sine vanskeligheter, enten de var av aandelig eller materiel art — han hadde altid tid til at høre paa en, alltid det aapne, deltagende sind — og kunde han hjelpe, kunde han finde utveier, saa var det visst at han gjorde det villig og gjerne. Og — Gud ske lov! — det var nu da ikke bare vore sorger og bekymringer som Monsignore Kjelstrup tok del i. Der hvor han har været sogneprest blir han nok ogsaa husket som det festmenneske han er. Husker vi ikke alle de store og smaa merkedager i menighetens historie — vore barns første kommunion, biskopsvisitaser, besøk av fremmede prester, av foreninger fra fremmede menigheter, menighetens julegilde ikke at forglemme — hvor Monsignore Kjelstrups nærvær gjorde sammenkomsten til en virkelig familiefest. Den korte andagt hvormed han indledet og avsluttet det glade samvær mindet os om den dypeste gyldne grund til al virkelig glæde i verden, hans varmhjertede og muntre tale skapte den rette katholske søskenstemning, hans mangfoldige bidrag til underholdningen — pussige viser, foredrag og fortællinger lystighet i laget.

Er det indiskret at minde om at denne prest som altid var rede til at være alt for alle — sørge med de sorgfulde, ængste sig med de bekymrede og more sig med de glade — han var hele tiden selv en syk mand, plaget av søvnløshet, av kronisk hoste, overanstrengt siden — ja det vet vist bare Vor Herre. Jeg husker at Monsig-

nore Kjelstrup engang uttalte i menigheten paa Hamar, at han visste jo ikke selv, hvor længe det var Guds vilje at han skulde leve — men saa længe Gud undte ham livet vilde han gjerne gi det hen for hvilkensomhelst av de sjæler som var ham betrodd. Han sa det paa sin knappe, litt tørre og usentimentale maate — og jeg er viss paa at det var ikke en av os som var tilstede som ikke visste, han sa akkurat den knappe, nøgterne sandhet, hverken mere eller mindre.

Naaja, sikkert er jo heller ikke mange prester blit elsket saa varmt og opriktig av sin menighet som Monsignore Kjelstrup overalt hvor han har været sogneprest. Og vor kjærlighet var formodentlig altid noksaa egoistisk. Jeg er redd for at vi som har hat ham til sogneprest er tilbøielige til at glemme hans vældige arbeide utenfor menighetslivet. I andre menigheter hvor han har virket, som lærer for konvertiter, som forfatter, som redaktør av «St. Olav» og medredaktør av «Credo» —

At vor tids elendighet skyldes *uvitenhet* om menneskelivets fundamentaleste anliggende, skapningens forhold til Skaperen og den vei til frelse som den menneskevordne Skaper har bygget for den faldne menneskehet, meget mere end de enkelte menneskers onde vilje mot Gud og næsten, det har Monsignore Kjelstrup i hele sit livsverk visst at han visste. Utrættelig har han bekjæmpet uvitenheten om Kristi mystiske Legemes væsen, alle de rare overtroiske forestillinger om Kristi Kirke, de forkjerte begreper om menneskenes religiøse evner som er en frugt av protesten mot Kristi Kirke — protestantismen. Han ydet et opplysningsarbeide her i landet som er uten make.

Og likevel — det væsentligste i hans liv, hans samliv med den Herre hvis viede offerprest han blev for saa mange aar siden, hans liv med Kristus paa alteret, med sin Herre i bønner, det tør og kan vi ingenting si om. Vi tør bare tale om de synlige frugter av hans prestegjerning. Og vi tør si at vi vet, saa store som de er, saa er det den mindste del —

Er det indiskret at nævne Karl Kjelstrups vei som førte ham til den Katholske Kirke og den katholske presteveielse maa paa mange maater ha gjort ham til en ensom mand —? Det er nu firti aar siden han «gik over» — vi som tok det samme skridt en halv eller en hel menneskealder senere kan formodentlig ikke rigtig forestille os hvad en ung gut av gammel norsk preste- og officersfamilie den tiden maatte kjæmpe mot og overvinde av vanskeligheter, før han kunde følge kaldet. Ikke for ingenting har Monsignore Kjelstrup alltid indtrængende lagt sine konvertiter to ting paa hjertet — at ha tillit til Gud, naar Han byr os sin Naade, og at huske, den som vraker Troens Naadegave ender før eller senere med at bli en forhærdet, som Naaden ikke mere kan mykne op.

«Qui seminant in lacrymis in exultatione metent. Eunt ibant et flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos,» staar det i den 125 de salme, «De som saar med taarer skal høste med jubel. De gaar stille og graater, idet de strør ut sit saakorn, men de skal vende hjem med jubel bærende sine kornbaand.»

Imidlertid saa haaber vi nu og ber, at det maa vare længe endda før Monsignore Kjelstrup blir kaldt hjem av Høstens Herre — at han endda i mange aar maa faa gaa som saamand blandt os. De varmeste ønsker fra sjæler som skylde ham takk nu og i evighet følger ham i hans gjerning.

Sigrid Lundset

Grunnleggeren av den første katolske menighet i Bergen etter reformasjonen.

AV BJARNE JOHANNESSEN

Det har ved flere leiligheter både i skrift og i tale vist sig at der råder en tildels temmelig stor uklarhet og mangl på kjennskap til de faktiske forhold når man kommer inn på temaet «grunnleggelsen av den første katolske menighet i Bergen etter reformasjonen», og jeg har fått et tildels temmelig sterkt inntrykk av at de fleste står i den formening at det var pastor Stub som gjorde den første begynnelse i vår by, men denne opfatning er helt feilaktig — pastor Stub grunnla og bygget St. Pauls kirke, der alltid vil stå som et prektig og verdig monument over denne merkelige prest og hans virke i sin fødeby, men da pastor Stub i året 1865 la grunnstenen til den kirke han aktet å bygge, hadde der allerede i 8 år eksistert katolsk menighet her i byen. Den prest som begynte den katolske misjonsvirksomhet i Bergen etter reformasjonen og grunnla den første og ennu eneste katolske menighet her, det var pastor Christopher Holfeldt-Houen. Og nettop på grunn av det inntrykk jeg ved forskjellige leiligheter har fått av at kun få innen menighetene har kjennskap til denne prest og hans grunnleggende arbeide for katolisismen i vår by, skal jeg i det efterfølgende få fortelle hvad jeg under mitt arbeide med St. Pauls menighets historie og tilblivelse er kommet over av opplysninger og beretninger om ham og hans virke, da jeg synes at hans minne bør unddras fra å forsvinne under glemselens slør, men få den plass det fortjener.

Christopher Holfeldt-Houen blev født i Arendal 20. juli 1820 og var sønn av lærer ved Arendals Borger- og Realskole, senere kjøbmann Ole Houen og hustru Christiane Margrethe, født Lund fra Farsund, der tidligere hadde vært gift med skipsreder G. W. Ellefsen. Han gjennomgikk borgerskolen i sin fødeby og blev så, 14 år gammel, efter å være blitt konfirmert sendt til utlandet sommeren 1834 for å utdanne sig som handelsmann. Han kom først til Dunkerque, hvor han straks fikk ansettelse i et av de betydeligste handelshus der, som særlig drev store trelastforretninger på Norge. Sommeren 1836 besøker han under en reise for firmaet sin familie i Aren-

dal, hvorfra han igjen vender tilbake til sin post i Frankrike. Efter 4½ års ophold i Frankrike reiste han i desember 1838 til England, hvor han i Newcastle on Tyne utdannet sig videre som handelsmann, og var så en tid senere ansatt som korrespondent i fransk på et handelskontor i Riga. Efter å ha tilbragt vinteren 1843—44 dels i Norge, dels i Stockholm, reiste han atter til Newcastle, hvor hans yngre bror Anton Christian Houen, den senere så bekjente mæcenat og stifter av de store Houenske legater for kunstnere og videnskapsmenn, hadde etablert sig som handesmann. I sin brors forretning var han nu ansatt i nogen år. I 1846 foretok han en forretningsreise gjennom Frankrike til Italia og kom i oktober måned til Rom, hvor han så slog sig ned, som han selv mente for vinteren. Dette ophold blev imidlertid av avgjørende betydning for resten av hans liv og skjebne.

Under samvær forøvrig med den skandinaviske koloni i Rom begynte han på egen hånd å drive religionsfilosofiske studier (vi må erindre at begge brødre var sterkt interessert i alt som angikk videnskap og kunst), og han gjorde herunder leilighetsvis bekjentskap med flere av de betydelige og lærde engelske konvertiter som da befant sig i Rom, deriblandt de senere så berømte kardinaler dr. Newman og dr. Manning — og litt efter litt, tildels ved disse bekjentskaper og tildels under innflytelse av den ved pave Pius IX's tiltredelse av pavestolen vakte bevegelse i Italia, modnedes hans beslutning om å gå over til katolisismen. Den 3. juni 1847 blev han så opptatt i den katolske Kirke, og omtrent samtidig bestemte han sig til ved teologiske studier å utdanne sig til prest eller efter endte studier å trekke sig tilbake til et Trappistkloster. Og så hender det merkelige treff at Holfeldt-Houens allerede da i geistlige kretser i Italia bekjente landsmann, bergenseren og barnabiterpateren Johan Daniel Stub, der på grunn av sine fremragende evner var meget benyttet innen sin ordens mange læreanstalter i Bologna, Genna, Montecallieri ved Turin, Asti og flere steder, kommer til Rom for å delta i et større ordensmøte. Holfeldt-Houen fikk nys om sin berømte landsmanns nærvær i Rom og opsøker så pater Stub for å søke råd og veiledning hos ham angående sine fremtidsbeslutninger. Det har sikkert vært til stor gjensidig glede for disse to nordmenn, langt fra hjemlandet å møtes som trosfeller, men ingen av dem ante vel eller drømte om dengang at de senere i livet skulde komme til å samarbeide som prester i og for den samme menighet hjemme i Norge. Imidlertid blev Holfeldt-Houen, dels på grunn av sykdom, dels på grunn av franskmennenes beleiring av Rom, holdt innesperret i denne by inntil de franske troppers inntog i 1849. Da reiste han til et Dominikanerkloster, som stod under den berømte pater Lacordaires ledelse, i nærheten av Dijon.

Herfra vendte han om høsten samme år tilbake til Rom, hvor han så fortsatte sine studier på egen hånd, inntil han fra høsten 1850, da pave Pius IX var vendt tilbake fra eksilet i Gaeta, kom inn i Propaganda-kollegiet. Av helbredshensyn blev han dog nødt til efter et kortere ophold i kollegiet, med spesiell tillatelse å nøies med som ekstern å overvære de teologiske forelesninger, inntil han blev presteviet i året 1854.

Pastor Christopher Holfeldt-Houen.

Født i Arendal 20. juli 1820. Død i Christiania 22. novbr. 1890.

Som nyviet prest bestemte han sig for å vende tilbake til sitt fedreland og vie det sitt liv og virke i den katolske misjons tjeneste. Han kom da hjem til Norge og reiste først til Oslo (Christiania dengang), hvor tårnet på St. Olavs kirke nettop var reist, og der blev han så pastor Lichtles medarbeider ved St. Olavs menighet til året 1857. Pastor Holfeldt-Houen blev således den første norske katolske prest som kom til å virke i sitt hjemland efter reformasjonens innførelse. Sommeren 1857 drar han så på reise i Norge. Han besøker først sin gamle mor i Farsund, hvortil hun var flyttet som enke, det var jo hennes fødeby. Derefter treffer vi ham mellem Maristuen og Nystuen som fotturist, på vei over fjellet fra Valdres til Lærdal og derfra til Bergen. En for den litt eldre generasjon velkjent bergenser, Didr. B. Martens, skriver nemlig i «Minner fra en reise i Indre Sogn sommeren 1857», som finnes i «Turistforeningen for Bergens By og Stifts Aarbog 1901», følgende: «Paa Vejen mellem Maristuen og Nystuen mødte vi flere Karavaner av Bønderfolk, der drog med Fæet til Sætrene. Dette gav lidt Liv i Landskabet, men forøvrig var Vejen ganske ensom. Et kort Stykke før vi kom til Nystuen, mødte vi endelig en Vandringsmand, der kunde betragtes som Turist, dog ikke af den almindelige Type. Det var en ung og godt udseende Mand. Han var iført sort Silke-Cylinderhat og bar en sort Klædesfrakke paa Armen. Han hilste os høflig, men tiltalede os ikke, hvilket vi havde gjort Regning paa. Paa Nedturen fra Fjeldet traf vi den samme Mand igjen nede i Dalen. Uagtet vi samtalede længe med ham, nævnedes han dog ikke sit

Navn og sit Ærinde. Vi bragte siden i Erfaring, at det var den, senere i Bergen ansatte katolske Prest, Holfeldt-Houen, som nu for første Gang kom til Vestlandet.» Såvidt Didr. B. Martens. Sikkerlig har den ensomme og tause vandringsmann, som den i historien sterkt interesserte og vel bevandrede person han var, tenkt på og sett efter de minner fra Norges katolske storhetstid som finnes deroppe, de sparsomme rester av St. Thomaskirken på Filefjeld, og St. Margrethestuen, som i middelalderen var etslags geistlig hospitiium for veifarende, og hvorfra navnet Maristuen stammer. Hvor man vandrer i vårt land slår jo i grunnen minnene fra den katolske tid en i øinene, og for en mann som pastor Holfeldt-Houen, der var en av pionerene som skulde forsøke å knytte de brustne tråder mellem fortid og nutid sammen igjen, var der sikkerlig meget å reflektere over. Han kommer imidlertid på sin tur til Bergen, som antagelig også var det egentlige mål for hans reise, ti hensikten var efter all sannsynlighet å undersøke forholdene og mulighetene med henblikk på å opta misjonsvirksomhet og oprette menighet her, og antagelig også leie husrum hertil. Ti allerede i desember samme år, altså i 1857, flytter han til Bergen, hvor han hos kjøbmann Ditmar Kahrs på Kalmargjerdet, der drev kolonial- og delikatesseforretning, hadde leiet en liten bekvemmelighet, hvis største værelse, eller sal som man dengang sa, han innrettet til et lite kapell, og hvor han så begynte å holde regelmessige gudstjenester. Hvor stor den nye menighet var til å begynne med vet vi ikke, og det er vanskelig, om ikke umulig, å få det konstatert nu så mange år efter, men

St. Paulskirken i Bergen.

det var ialfall endel utenlandske katolikker bosittende i og omkring Bergen, og der kom etterhvert, omenn langsomt endel konvertitter til. Han hadde dessuten å betjene de spredt boende katolikker langs kysten fra Kristiansand i syd til Namsos i nord.

Året etter at pastor Holfeldt-Houen begynte sin virksomhet i Bergen, i august 1858, har han den store glede å motta som sin gjest pastor Stub, der efter de mange års utlendighet nu besøkte sin fødeby, hvor hans tilsynkomst vakte stor opsikt blandt hans bysbarn, hvoriblandt der ennå var mange av hans gamle venner og skolekamerater fra guttedagene som husket «Johan Daniel» igjen. Hver søndag under sitt opphold i Bergen måtte pastor Stub preke i det lille kapell, og der fortelles at såvel dette som den tilstøtende gang og trapper var fylt til trengsel av en sterkt interessert og vel også til dels nysgjerrig tilhørerskare, og dette har sikkert også bidratt til å gi den unge menighet vind i seilene. Pastor Stub måtte imidlertid reise igjen, og pastor Holfeldt-Houen fortsatte ufortrødent sitt arbeide alene. Der var jo nok å gjøre med opplysnings- og oprydningssarbeide: tunge gamle fordommer, uvidenheter, mistro og misforståelser angående den katolske tro og lære skulde ryddes av veien. Pastor Holfeldt-Houen var en stillfarende, men allikevel fryktløs og uforferdet mann, som med megen kraft og iver i såvel skrift som tale forfektet den tro og sak han virket og kjempet for, og tross tros- og meningsforskjell vant han folks aktelse og beundring ved sitt fine, noble vesen og rettlinjede ferd og fikk mange venner også utenfor sin menighet. Og jeg er selv blitt fortalt av eldre bergensere om «Holfeldt-Houen, denne fine og høit kultiverede katolske prest som det alltid var en fornøielse å treffe sammen med, og hvis store og omfattende viden og kunnskapsfylde også utenom de teologiske videnskaper vi alltid beundret; han var en storartet og beåndet predikant som grep sine tilhørere, og han var en glimrende leilighetstaler, med et visst stille vidd og humor og med et lunt blink i sine vennlige øine.» Slik lød dommen om ham av anderledestroende, i hvis hjem han av og til kom.

Imidlertid begynte kravet om egen kirke og prestegård å gjøre sig mere og mere gjeldende, og som vi alle vet var det pastor Stub som her gjorde utslaget, idet han tok initiativet til å skaffe sin fødeby den første katolske kirke igjen efter reformasjonen, denne by som en gang i tiden hadde hatt en 15–16 katolske kirker og kapeller. Pastor Stub begynte derfor sine innsamlingsreiser i utlandet for å skaffe penger til kirkebyggets påbegynnelse, mens pastor Holfeldt-Houen arbeidet videre i Bergen. I denne tid utgav han blandt annet for egen regning i to år, 1859–1860, et eget månedsskrift «Katolsk Intelligensblad for Christeligsindede Læsere», som vi heldigvis har begge årganger av komplett og innbundet i menighetsbiblioteket. Bladet gikk imidlertid inn fordi pastor Holfeldt-Houen i sommerhalvåret 1861 måtte reise til Gøteborg og betjene den katolske menighet der. — I 1864 kunde grunn- og fundamenteringsarbeidene til kirken i Bergen påbegynnes, og den 19. september året efter fant den høitidelige grunnstensnedleggelse sted. Som vi vet gikk det kun langsomt frem-

over med kirkebygget, av økonomiske grunner, så det tok 11 år å fullføre det, mens derimot prestegården oppførtes forholdsvis hurtig, vesentlig ved et bidrag hertil fra enkedronning Josephine på 25 000 francs, og fordi der på denne bygning kunde optas et ordentlig lån.

I 1868 flyttet pastor Holfeldt-Houen fra Kalmargjerdet og inn i den nye prestegård i hvis 3. etasje der blev innrettet et midlertidig kapell hvor alle gudstjenester så blev holdt inntil kirken omsider blev ferdigbygget. Men så lenge huset på Kalmargjerdet var i familien Kahrs's eie, blev salen som pastor Holfeldt-Houen hadde benyttet kalt for «kirkesalen», og min mor som var barndoms- og ungdomsveninne av en av Kahrs's døtre, fortalte ofte om at når der var selskaper eller festligheter hos Kahrs, efter at pastor Holfeldt-Houen forlenget var fraflyttet og de unge av og til bad om å få lov til å danse i den store sal fordi der var best plass, sa gamle Kahrs alltid: «Nei barn, det får dere ikke lov til; i Kirkesalen skal der ikke danses mere, for der har Alters Sakramente vært forvaltet.» Så megen respekt og pietet hadde denne mann til tross for at han ikke var katolikk, for de hellige handlinger som var foretatt i dette rum «Kirkesalen». — Imidlertid vokste kirkemurene litt efter litt om enn med enkelte avbrytelser av byggearbeidet når de innsamlede pengemidler slap op, så pastor Stub måtte ut på nye tiggerreiser til sitt kirkebygg. Men endelig stod da kirken ferdig en dag, og den 30. juni 1876 blev den velsignet og høitidelig tatt i bruk, den kunde nemlig ikke innvies da der ingen biskop var tilstede. Pastor Stub blev, som rett og rimelig var, utnevnt til St. Paulskirkens første sogneprest og pastor Holfeldt-Houen blev hans medhjelper, og fortsatte som sådan til høsten 1881, da han blev utnevnt til den første sogneprest ved den nyoprettede katolske menighet i Fredrikshald. Han hadde da vært prest i Bergen i 24 år, den lengste tid nogen katolsk prest ennå har virket i vår by. Han virket så i Fredrikshald fra 1881 til 1883, da han blev forflyttet til Christiania. Allerede fra nyttår 1884 måtte han imidlertid på grunn av sykighet tre ut av aktiv tjeneste, men vedblev dog å tjene kirkens sak ved litterære arbeider, av hvilke vi især må fremheve hans oversettelser av Goffines huspostille og av kardinal Gibbons «Våre Fedres Tro». Resten av sitt liv tilbragte han dels i Italia, dels i Bergen og dels i Kristiania, hvor han døde 22. novbr. 1890, omtrent 70½ år gml., og blev begravet fra St. Olavs kirke, efter en høitidelig requiemmesse, torsdag 27. novbr. på Vår Frelsers gravlund. Daværende prefekt, senere biskop Fallize, holdt selv liktalen, hvori han bl. a. fremhevet hvordan «denne tro Herrens Tjener altid arbeidede som en god Hyrde for den ham anbettede Hjord og navnlig som Prædikant og Forfatter kjæmpede for Kristi Riges Fremme.»

Det var kaldt og sneen falt tett og jevnt ned over sørgetoget, der fulgte hans bære til hans siste hvilested, forteller nu også forlenget avdøde pastor Erik A. Wang, der selv som ung prest dengang var med, i noen optegnelser fra hvilke endel av disse opplysninger stammer. Iblant de fraværende der i ånden hadde sluttet sig til sørgetoget, også av hans ikke-katolske beundrere, var den i sin tid nokså kjente bergenske dikter og forfatter

John Paulsen, der fra Kjøbenhavn sendte følgende vakre og varmtfulte dikt til «Dagbladet»s nyttårsnummer:

*Farvel da, Du fine aandfulde Præst!
Dit Liv var et Kjærligheds Virke.
Du tog mig ved Haanden og førte Din Gjæst
til Skjønhedens Peterskirke.
Der smilte Madonna saa yndig ned,
og Rafaels Engle gav Sindet Fred.*

*Du aabnede for mig den gamle Bog
hvor Kundskabs Skat laa i Fængsel,
Du vied mig ind i Sagn og i Sprog
og drog imod Syd min Længsel.
Du hjalp mig saa trofast med Raad og Daad
— og al min Tak er i Dag min Graad.*

*Jeg sendte ej Blomst til din fjerne Grav,
men tusind vemodige Tanker
hin triste Novemberdag fløi over Hav
og klædte Din Kiste som Ranker.
Da Requiemessen i Kirken lød,
min Røst, omend tyst, med den sammen flød.*

*Du elskede Syden, Din Ungdoms Tid
gled hen ved Tiberens Strande,
jeg vilde, at Laurbær derfra viftede hid
og dalede ømt paa Din Pande.
Du vel det fortjente, for Kunst og Digt
Dit Hjerte slog altid saa varmt og rigt.*

*Du vendte Dig tidlig fra Verdens Tant,
gik stille i fromme Drømme,
men vi som Vej til Dit Hjerte fandt,
kan aldrig Dig nok berømme.
Vi kan ej glemme; vi kjendte Dig best,
Du gode, gamle, katolske Præst.*

Pastor Holfeldt-Houen var rydningsmanden der brøiet vei og grunn for dem som kom etter ham så de kunde så og høste der hvor han hadde pløiet. Og derfor skal også hans navn og verk minnes og hedres ved siden av de andre prester, hvis liv og virke har satt mere synlige og varige spor og merker etter sig innen St. Pauls menighet.

Bjarne Johannessen.

Pater Toll forlater Norge.

Fra velunderrettet hold erfarer vi at sognepresten til St. Olavs kirke i Trondheim, pater Cyriacus Toll, omkring nyttår vil forlate Norge. Dette budskap vil bli mottatt med beklagelse av alle dem som i de fjorten år pater Toll har virket i Norge, har lært ham å kjenne som en ivrig, dyktig og opofrende prest.

Pater Toll som er født i 1881, trådte inn i Picuspatrenes ordenssamfund, blev presteviet i 1910 og virket først ti år i sitt fedreland, Tyskland. I 1920 kom han til Norge og allerede året etter blev han sogneprest i Halden. Her virket han, frasett en del vikariering bl. a. på Vår Frue villa og på Molde, uavbrutt i ti år. Samtidig var han ordenssuperior for Picuspatrene i Norge. I denne egenskap flyttet han til Trondheim i desember 1931, da Melle-Norges kirkedistrikt blev opprettet og

overdratt til Picuspatrene. Han har siden vært sogneprest ved St. Olavs menighet i Trondheim.

Ved siden av sin egentlige embedsvirksomhet har han arbeidet med forskjellige andre viktige saker, ifølge oppdrag av den apostoliske vikar. Han var bl. a. i mange år redaktør av juleheftet «Kimer I Klokker», hvis tilblivelse skyldes hans idé og initiativ. Han har skrevet adskillig i dagspressen og ifjor utgav han en brosjyre om moralteologi og sannhetsbegrep.

Når pater Toll nu etter fjorten fortjenstfulle års arbeid for Kirken i Norge, drar tilbake til sitt fedreland, vil han ledsages av innerlige bønner og gode ønsker for sitt fremtidige virke.

BOKANMELDELSER

Gabriel Scott: «Storebror». (Gyldendal Norsk Forlag).

Det er en ren hvile å åpne og lese Gabriel Scotts bok. Man slipper fri for den evindelige problemstilling og man føres over i en atmosfære av ren og høi luft, hvor man ånder lett og fritt. Men det vil ikke si at «Storebror» er nogen lettvindt bok. Gjennom dens levende skildring vokser menneskeskjebner frem og gjennom disse øiner man perspektiver som peker på livets alvor og mening. Men boken er velsignet fri for agitasjon eller docering. Dens lære stiger frem av selve fortellingens gang.

Boken handler om to gutter på Sørlandet for vel 100 år siden, som tidlig mister både far og mor. Det blir da «storebror»s sak å sørge for den mindre broren. Men den hjelp Andreas får av sin eldre og velmenende bror Søren er ikke meget å bygge på. Storebror begynner tidlig å arbeide i fremmedes tjeneste, blandt omgivelser og forhold, hvor han møter liten forståelse og har vanskelig for å trives. Det livet ikke gir ham, det finner han selv frem til i sine dagdrømmer, hvor han skaper sig en verden etter sitt hode. Da han siden knapt femten år gammel skal ta sig av den yngre broren, lar han sig lede av sin fantasi og fører broren med sig fra den trange bygds små, men trygge forhold, ut mot den verden som skulde gi plass for hans høitflyvende planer. De begir sig avsted på det uvisse og kommer til en morbror, som er båtbygger, hos hvem Søren hadde drømt at de skulde utrette store ting. Det viser sig snart at han selv er uten interesse og av naturen også temmelig uskikket for det prosaiske daglige arbeide. Men lille Anders derimot arbeider som han skulde være en voksen mann. «Og samtidig var det noget kjærlig ved ham, som kom arbeidet hans tilgode. Og saa nøiaktig han var, og slikt et øiemål han hadde! Den ene naglen var som den annen, han skjæmte knapt nok ett emne om dagen, det var ikke til å ta feil av, at han satt der og likte sig og gikk op i det med hele sit sind. Naglen den blev en viktig ting, den var ikke kun en pinde, den var en vesentlig del av skibet og bandt det sammen fra for til akter. Den maatte følgelig være god — sa sat han der med kniven og emnet og gjorde sig saa umake han kunde mens tankene hans tok fart indi hodet og fulgte naglen paa dens reis ut i verden. Den sat ensteds i bunden paa skibet, paa en viktig og utsat plas, den var hans arbeide og frembringelse, han hadde hele ansvaret for den. Det kunde komme en storm kan hende, saa maatte den ikke slippe taket, men taale presset og slaget fra sjøen. Det var ikke godt at vite, det kunde just komme an paa den.»

Men Storebror kan ikke trives og han søker atter ut i drømmeland. Litt etter litt får han forklart lille Anders at de måtte komme sig ut i verden, til England, hvor de hadde skiber som gikk ikke med seil, men med hjul. Og en dag drog de virkelig avsted med hver sin bylt på nakken. Lille Anders var nok så mottfallen. «Han holdt et minde i næven, en liten skibsnagle av ener og gik og skottet paa den i smug.» Men Storebror var i overdådig humør, nu han skulde ut i verden igjen.

Gjennom hele boken går det en varm og inntagende tone. Man merker forfatterens eget varme og medfølelse sinn, og hans sunde dømmekraft og rike erfaring gir boken stor verdi og skjønnhet.

H. J. I.

P. Schindler: «**Chresten Skikkild**», en liturgisk kunstner idé og verk. (Kommissjon: Illums Bogafdeling, København).

Med en dedikasjon til «fru Marie Skikkild, som levede, led og stred for sin Søn Chresten og for hans Gærning», foreligger fra Schindlers hånd en bok, som man uten overdriivelse kan betegne som et praktverk. Med kjærlig og følsom forståelse er gitt et bilde av den så altfor tidlig avdøde kunstner, slik som dette liv og dets utvikling avtegnes i hans verker. Dette er forresten et bemerkelsesverdige og anerkjennelsesverdige trekk i denne monografi — altfor ofte leser vi disse levnetsbeskrivelser av kjente kunstnere, som meget mer er en ubluferdig avsløring av kunstnerens privatliv, som ikke kommer andre enn ham selv og hans nærmeste ved, enn de gir et bilde av det eneste som har interesse for offentligheten: hans utviklingsgang og liv som **kunstner**, som åpenbarer av de objektive livslover. Det er ikke et menneskes **subjektive** innhold som gjør ham til kunstner, til tolker for det gode, det sanne, det skjønne — det er ene og alene hans evne til å kunne formidle de **evige verdier**, de objektive verdier, slik at hans verker blir **retningslinjer** for andres utvikling. I den samme grad som han utdanner sin spesielle kunst-arts teknikk og lærer å beherske den, og i samme grad som han setter sine idealer høyt og streber etter å kunne åpenbare dem for andre — i samme grad har han interesse som **personlighet** og i samme grad er en skildring av ham interessant.

Det er lykkedes Schindler i sitt verk å dra en skarp grenselinje mellom det private og offentlige i Chresten Skikkilds person og livsførsel og derved er fremkommet et verk som kaster det skjønneste lys over det fine og uegennyttige menneske som kunstneren ha vært: en Manifestator Dei i liv og arbeide. Gripende er et av de siste kapitler hvor der berettes om Skikkilds forsøk på å danne en sammenslutning av katolske kunstnere som skulde arbeide under mottoet: Manifestatores Dei = Guds åpenbarere. Han hadde lagt grunnen til dette ved sitt atelier i Assisi og hadde formulert programmet i tre fordringer: kunstnerne skal være **katolikker** i teori og praksis, oplyste om troens mysterier og levende etter sin tro: på én gang noe av en teolog og ærlig strebende etter hellighet og sjelelig dybde — de skal være **kunstnere** og ikke diletanter, d. v. s. at de har sin hele kunstneriske utdannelse i fullstendig orden samt at de i sine arbeider har vist sin faglige dyktighet — og endelig skal de ha vilje til å tjene Gud og Kirken. Skikkilds sykdom og tidlige død avbrøt hans arbeide med dette som med så meget annet. Som hans hovedarbeid reiser nu det skjønne «gylne alter» i klosterkirken på Jagtveien i København sig. Men i sin bok har Schindler satt ham et minne som bevarer ham i erindringen hos dem som

var hans venner mens han levde — og skaper ham nye venner efter hans død blandt oss, som nu først får lære ham å kjenne.

E. D.-V.

«**Julekærten 1934**», redigert av Cay Benson.

(Katolsk Ungdoms Forlag, København).

Det danske katolske julehefte «Julekærten» er nu også kommet herop — som vanlig hilst med glede av alle dem som gjennom årene har lært å sette pris på denne tiltalende publikasjon. Omslaget er en meget smakfull og artistisk gjengivelse av Eckerts «Jesu fødsel» og innholdet er utmerket redigert og vel avbalansert. Særlig leseverdige er Olaf Jan Ballins artikkel om «Jocistene = J. O. C. — Jeunesse Ouvrière Chrétienne, den store arbeiderungdomsbevegelse som fra Belgien har bredt sig til Frankrike, Tyskland, Kanada og Rumelia, skjönt den først er stiftet i 1924. Gjennom illustrasjonene får man et innblikk i dette arbeides forskjellige virkefelter — et ganske ualmindelig interessant stoff å finne i et julehefte og et meget heldig valg! Et nydelig bidrag er også samme forfatters «Den underlige familie».

Alt i alt en anbefalelsesverdige julehilsen til venner og bekjente.

E. D.-V.

«**Vox Romana**», redigert av Wilfred von Christiernson.

Katolske Föreningen Fidelitas, Helsingfors.

I et aldeles nydelig utstyr foreligger nu det finske katolske julehefte «Vox Romana», som innledes med en julebetragtning av Finlands overhyrde, mgr. Cobben, ledsaget av hans bilde. Derpå følger en redaksjonell artikkel «Nova et vetera», som behandler i store trekk den finske misjons historie og illustreres bl. a. med et godt bilde av pære Béchaux. Så kommer et nytt dikt «Julefred» av mgr. dr. Kjelstrup — hvorav vi ikke kan nekte oss den glede å citere et enkelt vers: «Best av alt på jord — minnes du din mor — som har lært dig julens glade sange. — Hjertets helligdom — huser minner som — eier trøst for sorgens timer lange. — Når i minnets stjerneskjær du ser hjemmets stille, uskyldsrene gleder — våkner kanskje hos dig mer og mer — barnetroens lykke og du greter.» —

Pater Thierry d' Argenlieu, O. P. skriver om julen — derpå følger verdifulle artikler om katolisismen i Frankrike og England. Pater Lutz behandler: «ett samfund utan Kristus», og heftet slutter med en rekke andre gode og instruktive artikler, som røber et høyt kulturnivå og en brennende interesse for Kirkens sak utad og innad. «Vox Romana» hevder sig med ære blandt sine nordiske brødre.

E. D.-V.

Eugenie Winther: «**Frøken Tankeløs**».

(N. W. Damm & Sønn).

Til tross for sin utpregede ungpibeok-titel later det til at «Frøken Tankeløs» erobrer sig venner også blandt det sterke kjønn. I allfall kom en ung mann forleden dag og bad undertegnede: «Skriv godt om den der — den er grepa god!» En slik umiddelbar begeistring veier adskillig profesjonell litteraturkritikk op — men selvfølgelig er det enno bedre om kritikken helt kan slutte sig til anerkjennelsen, og som i dette tilfelle konstatere at boken er velskreven, usentimental men passe følsom allikevel og at den bak sin lette overflate skjuler ikke så ganske lite sund og verdifull pedagogikk.

E. D.-V.

Waldemar Brøgger: «**Jeg opdager livet**».

(H. Aschehoug & Co.).

Dette er en bok om norsk ungdom av idag. Dens forutsetning er at denne ungdom i stor utstrekning er ferdig med det

forutgående slektledds rasjonalisme og materialisme. Bokens hovedperson, Jon, gjennomgår den utvikling som forfatteren vel mener at ungdommen idag må gjennomgå. Det er meget i boken som kan diskuteres og enkelte ting som må beklages. Men sannsynligvis har forfatteren stadig hatt sitt publikum for øie og derfor lagt megen vekt på å bruke den form som hadde de største chanser for å finne gjenklang hos de unge som vel især utgjør hans lesekreter.

Den første innvending gjelder en viss irrasjonell tendens som preger boken og er en viktig bestanddel av det livssyn den forfekter. Det er godt og vel at man tar avstand fra tidligere generasjoners ensidige og overdrevne rasjonalisme, og at man slår et slag for livets mystikk og sansen for de mystiske verdier. Men å fremstille religionen som oplat irrasjonell er å gjøre den — og dermed også menneskene — en dårlig tjeneste. Religionen skal ikke få oss til å opgi fornuften, men til å innse dens begrensning. I lys av denne innsikt føres man til å anerkjenne Lyset fra oven som kilde til et livssyn og en verdensanskuelse, som på ingen måte står i strid med fornuften men som forlener det menneskelige intellekt videre og større utsyn enn det menneskefornuften allerede gir. Den kristne skal ikke treffe noget valg mellom tro og fornuft, men begge skal forenes i et harmonisk livssyn. Som St. Augustin uttrykte det: «Intellege ut credas, crede ut intellegas». Fra katolsk synspunkt må man ta avstand fra forfatterens irrasjonelle, og forøvrig lettvindte, utfall mot årsaksloven.

Den annen innvending gjelder bokens sammenblanding av fri erotikk og religion. Også den kristne har sine svake stunder, med tilbakefall og synd. Men veien fremover må da gå gjennom anger og soning. Man kan ikke forlange å få både i pose og sekk. Det er blitt sagt at barn er mer religiøse enn moralske og den religion bokens hovedperson bekjenner sig til er i betenkelig grad preget av samme tendens. Et sted synes han dog å ha funnet et verdifullt synspunkt, idet han sier, at troen ikke skal gi trøst, men kraft, reisning og vidde. Forfatteren reagerer øiensynlig mot den kristendomsforkynnelse som legger vekt på å opnå trøst ved religionens hjelp, mens kristendommens mål er å skape i oss en holdning som forbereder oss for vårt evige mål.

Den katolske Kirke nevnes temmelig ofte i denne bok, men tydeligvis uten nogen større forståelse av dens virkelige vesen. Bokens hovedperson avlegger rett som det er besøk — eller snarere franske visitter — i katolske kirker. Men intet tyder på at det ligger mer enn innstinkter og stemninger i disse besøk. Det tales nok om bønn til Maria, men — frasett et enkelt sted — uten at man sporer nogen overbevisning eller dypere mening bak dette.

Men med disse forbehold er W. Brøggers bok interessant og fengslende. Den er skrevet med uomtvistelig talent og dens skildring av moderne norsk ungdom er visselig i det store og hele ikke bare suggestiv, men også virkelighetstro. Forfatteren er ennå meget ung og har forhåpentlig mange år foran sig. Derfor gjør man vel rettest i å betrakte denne bok som en etappe og imøtelse hans videre utvikling og forfatterskap med interesse og forventning.

H. J. I.

Bjørn Bjørnson: «Bare Ungdom». (H. Aschehoug & Co.).

Hittil har det vært både hyggelig og morsomt å følge Bjørn Bjørnson når han «erindrer» på trykk — og selvfølgelig er også denne bok velskrevet og lett-

skrevet, men det mest positive man kan si om den er at det er beundringsverdig godt gjort av en 75-åring å kunne rekonstruere sin ungdom så levende. Men det er ikke godt gjort å føre ærbødighet for og kjærlighet til gamle B. B. så ofte i munn og penn som den unge b. b. gjør det, og så samtidig gjennom alle de handlinger han forteller røpe hvilken uendelig dårlig pedagog for sine egne den store folkeopdrager har vært! Ikke så at han ikke skriver fine og kloke og varme brever til sin sønn — men den mentalitet som samme sønn åpenbarer, navnlig i sin innstilling til kvinner, er av en slik art, at man næsten fristes til å betegne den som ukultivert. Og det skulde man jo ikke nettopp vente sig av B. B.'s sønn! Et lynende, gnistrende temperament — en strålende appetitt på livets gleder som imidlertid ikke må forveksles med vitalitet, d. v. s. med bevisst og ansvarsbevisst holdning overfor livets mange foreteelser — et broket og mangfoldig og det man pleier å kalle begivenhetsrikt liv har tillatt Bjørn Bjørnson å leve på impulser og reaksjoner, men det fremgår ikke av boken om han noen gang har vurdert det som møtte ham og derved gitt sitt liv den kvalitet som når alt kommer til alt er det som gjør en forfatter til godt og berikende selskap. Selvfølgelig — «Bare Ungdom» er like så underholdende i lesning som dens forfatter er det i samvær og like ungdommelige, men bare ungdom kan ingen leve av eller på. Ungdom må alltid i sitt prinsipp innebære løfte om utvikling — blomst må bli til frukt etter sin hensikt. Og her er bare blomster.

E. D.-V.

Knut Moe: «Vi overflødige».

(Gyldendal Norsk Forlag).

Dette er en debutbok — men forfatteren er ingen debutant. Ti en debutant er et menneske som vel står foran livet og dets oppgaver, men som allerede har grepet dem og begynt å vandre de første skritt på sin vei i livet. Knut Moe har vandret ad mange veier allerede — vandret så lenge til han fant at de var stengte og at han måtte snu og begynne igjen. Sine bitre livserfaringer — dobbelt bitre fordi de er samlet på så kort tid — har han utkrystallisert nu i sin bok som griper ved sin sannhet eller rettere ved det at man føler at slik kan livet arte sig for en ungdom av idag. Det er et arbeidsløshetens pasjonsatorium han har komponert — og særlig rystende for dem som ennå eier en gnist av evne til å forstå hvad lidelse er — er beskrivelse av de dager hvor den unge arbeidsløse mann våkner og ingenting har å stå op etter, ingenting som skal gjøres av ham, ingen som venter ham og ingen som trenger ham. Boken gjør ikke den arbeidsløse unge til helt og ikke til martyr — den viser bare hvordan han tenker, føler, handler og vegeterer istedetfor å leve, og hvordan disse unge hjelper hverandre til å holde ut ved å danne sig en egen livsfilosofi, som dog gir tilværelsen et visst skjær av innhold. Hele boken er en indirekte hymne til arbeidets velsignelse og en direkte anklage mot alle, som har muliggjort de nuværende tilstander. Dens forfatter eier ærlighet, mot, refleksjonsevne og et skarpt blikk for det ekte i livet og blandt menneskene — og med disse egenskaper parret med en naturlig uttrykksmåte som har lett for å skape den riktige form for sitt innhold, skulde det ikke være vanskelig å spå ham en god fremtid ad den vei, han med sin bok er slått inn på.

E. D.-V.

Vi henleder oppmerk- samtheten på:

I.

Julefestene.

Altså — se annonsen! Atter vil St. Olav's og St. Halvard's foreninger av St. Olavsforbundet holde julefest — i år blir det søndag den 30. desember kl. 7 — og atter vil vi med takk til fellesstyrets medlemmer for alt det strev de vil ha for vår skyld møtes og hygge oss etter den gode tradisjon. Men altså: husk å få billetter i tide — tenk, hvis vi ikke slapp inn!

Onsdag den 2. januar 1935 kommer turen til barna. Kl. 5 er de innvitert til festivitetsalen til dans om juletreet og lek og annen jule-hygge.

II.

St. Olavs- og St. Sunnivaskolens jule-forestilling.

Som vanlig opfører elevene ved disse to skoler en jule-forestilling i St. Sunnivaskolens gymnastikklokale fredag den 28. desember kl. 7 (se annonsen). Og det er selvsagt at vi belønner den energi som settes inn — både av St. Josephs-søstrene, på hvem instruksjonen hviler, og av de små skuespillere selv — ved å møte fulltallig frem, så familie- og vennersterkt som mulig.

III.

O. K. Y.'s nyttårsfest.

Fra de foregående år vet alle de som har hatt den glede å være O. K. Y.'s gjester at der alltid blir fest når det er «Ynglingene» selv som står for vertskapet. I forveien er der arbeidet intenst kveld etter kveld for å få alt istand. Særlig er der meget strev forbunden med å få scenen gjort brukbar, hvilket arbeid jo kommer alle foreningene tilgode. Det er i det hele tatt O. K. Y.'s spesialitet å utføre arbeid som alle har gagn og glede av — tenk f. eks. på ordensverntjenesten, alt det som er utført ved haveanlegget og veien foran Bispegården og i skolegården og vinduspusningen i St. Olavs kirke o. s. v. — så det er ikke mer enn rimelig at man nu viser sin anerkjennelse ved å komme til foreningens fest, hvilket jo ikke kan sies å være noe offer, da man kan være sikker på å få noen hyggelige og festlige timer med de hyggelige og festlige O. K. Y.'er.

Hørhjemme: —

OSLO. Fredag den 14. desember holdt pater Lutz foredrag om Oxford-bevegelsen i katolsk belysning. Foredraget var arrangert av St. Olavsforbundet og fant sted i «Håndverkerens» festsal. Pater Lutz blev introducert av forbundets formann, herr bankchef Parmann. Vi har tidligere bragt et referat av foredragets grunntanker. Det hadde samlet godt hus og tilhørerne fulgte den kloke og klare fremstilling med stor interesse og lønnet den med sterkt bifall.

OSLO. Syforeningen avholdt søndag den 16. ds. sin årlige utstilling av klær oparbeidet av de flittige damer i årets løp. At denne forening til fulle realiserer skriftens ord om å samle det tiloversblevne sammen, er det første som lyser én i møte — og dernæst slår det én hvilken velsignelse der følger med å være «trø i det lite». Disse damer ser med kjærlighetens skjerpede blick på selv det minste som kommer innenfor deres

rekkevidde og med tålmodighet fører de det ene lille stykke til det annet til resultatet foreligger. Foruten klædningsstykker finnes lakener — noe som mange hjem nu mangler efterhvert som familien økes og som det ofte er vanskelig å anskaffe, da det jo relativt betyr en stor utgift — og varmt og godt babyutstyr. Det er en utstilling som hvert år gleder alle som får se den og fyller oss med takknemlighet overfor dem som gir sin tid og sitt arbeide på å fremstille dens gjenstander under søster Louise Emmas øvede hånd — men som i ennu høiere grad vil glede dem som nu skal nyte godt av dens frukter til jul. E.

— og derute:

TYSKLAND. Som følge av de vanskelige presseforhold i Tyskland utkommer der nu i Holland et ukeblad «Der Deutsche Weg», som danner en slags fortsettelse av dr. Gerlich's berømte «Der gerade Weg», som har måttet innstille på grunn av pressecensuren. Bladet orienterer utmerket i tysk-katolske forhold og er derfor særdeles anbefalingsverdige for dem som ønsker virkelig å følge med i den kulturkamp, som nu finner sted dernede og som har forjaget mange kjente tyske katolikker, deriblandt pater Friederich Muckermann. Det er meget vanskelig for katolske embedsmenn å beholde sine stillinger, biskopenes hyrdebrev beslaglegges og — det verste som sagt: pressen knebles. Det er derfor grunn til å hilse «Der Deutsche Weg» med glede. Ønsker noen å abonnere vil «St. Olav»s redaksjon opgi adressen og gi alle nærmere opplysninger.

KINA. Antallet på de av kinesiske røvere fangede katolske misjonærer er nu steget til 7, idet jesuitterpater Lopez også er blitt bortført. Foruten ham er der den italienske pater Anselmo som blev tatt til fange ifjor, og tre spaniere: jesuitterpatrene Avito og Estiban og dominikanerpater Bravo. Ennvidere to schweitzere: lazzaristpater von Arx og dominikanerpater Paly. Pater Avito lever og de kommunistiske bander bruker ham som læge. Pater Anselmo er det godt håp om å få tilbake. Pater Bravos skjebne vet man intet om og sannsynligvis er patrene Arx, Paly og Estiban døde.

Jule- og nyttårgaver

På vårt forlag er nettop utkommet:

TILLIT TIL GUD

Av kardinal Edward Manning. (Oversatt fra engelsk)

Pris kr. 2.00 heftet, kr. 3.00 smukt innbundet.

På vårt forlag er tidligere utkommet:

Konvertitens Rosenkrans. Oversatt fra engelsk ved fru Lilla Irgens. Pris kr. 2.00 smukt innbundet.

Når Gud kaller. Oversatt fra engelsk. Pris kr. 1.00.

Lourdes og dets mirakler. Av Pater Lutz. Pris 2.00.

Sangbok for helg og heim. Ved sogneprest dr. K. Kjelstrup. Pris kr. 1.00 innbundet.

Fåes gjennom alle bokhandlere i Norge, Sverige, Danmark og Finland eller direkte fra forlaget (når beløpet følger bestillingen).

ST. OLAVS FORBUNDS FORLAG

Ekspedisjon: Munkedamsveien 5 b, Oslo.

PIUS XI'S RUNDSKRIVELSE

OM EN REFORM AV DEN SOCIALE ORDEN

I anledning av 40-årsdagen for Leo XIII's rundskrivelse «Rerum Novarum».

PAVE PIUS XI'S RUNDSKRIVELSE

til de ærverdige brødre:

patriarker, primater, erkebiskoper, biskoper og andre prelater med biskoppelig myndighet, som har fred og forbindelse med den Apostoliske Stol, samt til alle katolske kristne i hele verden om en reform av den sociale orden og om dens fullkommengjørelse efter Evangeliets lov, i anledning av 40-årsdagen for Leo XIII's rundskrivelse: «Rerum Novarum».

Ærverdige brødre, elskede sønner:
Hilsen og apostolisk velsignelse!

40 år er nu gått siden Leo XIII, salig ihukommelse, utsendte sin herlige rundskrivelse «Rerum Novarum», og av den grunn er katolikkene på hele jorden opfylte av takknemlighet i erindringen om dens fremkomst og bereder sig til å feire den ved en velfortjent minnefest.

Ganske visst hadde dette fremragende dokument og bevis på faderlig hyrdeomsorg så å si hatt forløpere i samme pave, vår forgjengers, skrivelser om grunnvolden for det menneskelige samfund, d. v. s. om familien og ekteskapets ærverdige sakrament¹⁾; om oprinnelsen til samfundsmakten²⁾ og dens rette forhold til og samarbeide med Kirken³⁾; om de kristne statsborgeres viktigste plikter⁴⁾ eller mot sosialistenes teorier⁵⁾ og mot vrangte anskuelse om den menneskelige frihet⁶⁾ o. l. I virkeligheten var allerede disse rundskrivelser et fyldig uttrykk for Leos ånd. Men encyklikaen «Rerum Novarum» har fremfor alle andre det fortrin, at den på et tidspunkt, da det var mest beleilig, ja, likefrem en bydende nødvendighet for hele det menneskelige samfund, opstillet absolutt sikre retningslinjer til en heldig løsning av det vanskelige samfundsanliggende, som går under navn av «det sociale spørsmål».

Anledningen til fremkomsten av «Rerum Novarum».

Hen imot slutningen av det 19. århundre hadde den nyopståtte form for erhvervsliv og industriens inntil da ukjente fremgang i de fleste nasjoner ført til det resultat, at det menneskelige samfund stadig tydeligere åpenbaret en kløft mellom to klasser av borgere: den ene av dem var kun liten i tall, men nød omtrent alene de behageligheter, som de moderne oppfinnelser i så rikt omfang hadde gitt adgang til, mens den annen omfattet arbeiderverdenens store masser, som samtidig led under trykket av en ynkerdig nød og forgjeves kjempet for å komme ut av de trange kår i hvilke de levde.

Denne tingenens tilstand tok de som levde i rikdom og overflod sig selvfølgelig meget lett, idet de mente at forholdene var en naturlig følge av erhvervslivets med nødvendighet vir-

kende lov, og derfor var av den oppfattelse, at hele omsorgen for hjelp til de ulykkelige i samfundet var den kristelige kjærlighets oppgave; likesom om kjærligheten hadde det kall å dekke over en krenkelse av rettferdigheten, som lovgivningsmakten ikke bare hadde tålt, men undertiden ennogså godkjent. Arbeiderstanden derimot, som var rammet av en altfor hård skjebne, knurret over sine livskår og vegret sig ved lengere å bøie nakken under det tunge åk. En del av den lot sig rive med av ond-sinnet agitasjon og lidenskap og tilstrepte en almindelig omveltning; de andre, som ved deres kristelige oppdragelse avskrekkedes fra den slags forbryteriske forsøk, hadde dog vedblivende den urokkelige overbevisning, at en hel rekke forhold i samfundslivet absolutt og hurtigst mulig trengte til en reform.

Av samme mening var en del katolikker, både prester og lægmenn, hvem en virkelig beundringsverdig næstekjærlighet forlenget hadde tilskyndet til å avhjelpe almuens ufortjente nød, og som ikke kunde få sig til å tro, at en så uhyre stor og urettferdig ulikhet ved fordelingen av de timelige goder for alvor kunde være i overensstemmelse med den allvise Skapers verdensplan. Selvfølgelig søkte de ærlig og opriktig etter virksom hjelp mot de beklagelige misforhold i det offentlige liv og efter et sikkert vern som kunde avverge ennu større farer. Imidlertid, så stor er jo den åndelige begrensning også hos de beste: på den ene side avvistes disse menn som farlige samfundsførstyrere, på den annen side blev deres egne medhjelpere ved den smukke oppgave til hindring for dem, fordi disse hyldet andre oppfatninger og søkte andre løsninger. Det endte da med at de stod vakkende mellom de forskjellige standpunkter og ikke visste hvilken vei de skulde slå inn på.

I denne store åndelige kamp, hvorunder der stredes frem og tilbake og ikke just alltid på fredelig vis, var det altså at som så mange ganger før alles øine vendte sig mot Petri Stol, mot det hellige sted, hvor hele sannhetens skatt er gjemt, og hvorfra frelsens ord strømmer ut over hele verden. Med inntil da ikke oplevet hyppighet innfant sig hos Kristi statholder på jorden både de førende menn i socialvidenskapen og arbeidsgiverne samt selve arbeiderne, og de hadde kun én bønn: at der dog endelig måtte vises dem den sikre vei.

Den klok pave overtenkte alt dette lenge ved sig selv og i sin bønn til Gud; han tok de kyndigste menn, der fantes med på råd; omhyggelig veiet han grunnene for og imot; til sist fattet han følgende beslutning: tilskyndet av sin samvittighet og apostoliske embedsplikt⁷⁾ og for ikke ved lengere taushet å vkke mistanke om pliktforsømmelse⁸⁾ vilde han i henhold til den ham betrodde guddommelige læremyndighet henvende sine ord til hele Kristi Kirke, ja til hele menneskeslekten.

Så hørtes da den 15. mai 1891 den stemme man så lenge hadde ventet på. Uten å la sig skremme av opgavens vanskelighet eller svekket av sin høie alder, med opreist panne og myndig røst peket Leo XIII på den nye vei, som det menneskelige samfund har å gå for å løse sociale spørsmål.

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, d. 15. mai 1891, n. 1.

²⁾ Slg. Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 13.

¹⁾ Litt. Encycl. Arcanum, d. 10. febr. 1880.

²⁾ Litt. Encycl. Diuturnum, d. 29. juni 1881.

³⁾ Litt. Encycl. Immortale Dei, d. 1. nov. 1885.

⁴⁾ Litt. Encycl. Sapientiae christianae, d. 10. jan. 1890.

⁵⁾ Litt. Encycl. Quod apostolici muneris, d. 28. des. 1878.

⁶⁾ Litt. Encycl. Libertas, d. 20. juni 1888.

Hovedinnholdet av rundskrivelsen «Rerum Novarum».

I kjenner, ærverdige brødre og elskede sønner, ja, I er fullt ut fortrolige med de beundringsverdige tanker, som har gitt rundskrivelsen «Rerum Novarum» en hedersplass i historien. Den fortreffelige sjelehyrde beklager i den, at en så stor del av det menneskelige samfund «på uverdige vis må leve i elendige og nedverdige kår», og med stort mot gjør han arbeidernes sak til sin og forsvarer «denne isolerte og vergeløse samfundsklasse, som den historiske utvikling hadde prisgitt arbeidsgivernes umenneskelighet og konkurransens tøylesløse penge- og maktbegjær»). Under dette forsvar søkte han ingen forbundsfelle hverken i liberalismens eller i socialismens leir. Den første hadde jo vist sin absolute uduelighet til en rettfærdig løsning av det sociale spørsmål, og den annen foreslog et hjelpemiddel som var langt verre enn selve ondet og vilde ha bragt det menneskelige samfund i ennu større fare.

Nei, paven måtte holde til sin egen gode rett og til den klare bevissthet om at troens og religionens beskyttelse og avgjørelsen av spørsmål, som står i nøie forbindelse med den, først og fremst faller under hans kompetanse. Da det altså dreiet sig om et anliggende «som på ingen måte kunde finne noen tilfredsstillende løsning uten religionens og Kirkens mellemkomst») støttet han sig utelukkende til de uforanderlige grunnsetninger, som øses av den uhildede fornufts og den guddommelige åpenbarings skatt. Ut fra disse prinsipper påpeket og fastslog han «de rettigheter og plikter, hvormed rike og ubemidlede, kapitalydere og arbeidsydere, må være knyttet sammen») og uforferdet og «som den der har myndighet») avgav han en erklæring om hvilke plikter der påhviler Kirken, hvilke de ledende menn i staten og hvilke selve partene i saken.

Ikke forgyeves lød fra den Apostoliske Stol denne veldige røst. Tvertimot med forbauselse blev den hørt og med stort bifall mottatt ikke bare av Kirkens lydige sønner, men også av en del andre, hvis standpunkt lå langt borte fra troens sannhet eller enhet, og omtrent av alle som i tiden herefter enten under deres private studier eller under lovgivningsarbeidet kom til å gi sig av med det sociale eller de økonomiske spørsmål.

Den største glede vakte naturligvis denne rundskrivelse i den kristne arbeiderverden. Denne følte sig jo forsvaret og beskyttet av den høieste autoritet her på jorden. Likeledes gledet de edelmodige menn sig, som forlengst hadde vært virksomme for en forbedring av arbeidernes kår, men under deres bestrebelse næsten ikke hadde møtt annet enn megen likegyldighet, ja hatefull mistenkeliggjørelse, om ikke likefrem åpenlyst fiendskap fra flertallets side. Med rette nød derfor den apostoliske skrivelse fra den tid så stor anseelse i de nevnte kretser, at det blev skikk efter de stedlige forhold på en eller annen måte å vise sin takknemlighet for den ved en årlig minnefest.

Til tross for denne store tilfredshet og samklang fantes der dog noen få som følte sig forurolet. Det bevirket at Leo XIII's edelmodige og høitflyvende tanker, som var aldeles nye for verdens øren, mistenkeliggjordes selv av en del katolikker; ja, der var noen som blev fornærmet. Pavens lære var nemlig et dristig fremstøt mot liberalismens avguder som skulde veltes; den tok intet hensyn til inngrodde fordommer, og mot all forvent-

1) Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 2.

2) Slg. Litt. Rerum Novarum, n. 13.

3) Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 1.

4) Mt. 7, 29.

ning ilet den forut for sin tid og dens utvikling. Så skjedde det da at de tungnemme og makelige ikke gad sette sig inn i den nye socialfilosofi og de engstelige sjeler ikke turde svinge sig op til dens høider. Der fantes enda dem som nok beundret dette lys, men dog mente at det hele var en vakker drøm om en fullkommen tilstand, hvis oppfyllelse man ganske vist kunde ønske sig men ikke vente.

Denne rundskrivelses formål.

Da 40-årsdagen for rundskrivelsen «Rerum Novarum» med stor begeistring høitideligholdes hele verden over, mest dog av de katolske arbeidere, som alle vegner fra strømmer sammen til den evige stad, så mener Vi, ærverdige brødre og elskede sønner, at øieblikket er gunstig og at Vi bør gripe leiligheten til ved et tilbakeblikk å gjøre oppmerksom på de store velsignelser denne rundskrivelse har bragt den katolske Kirke, ja, hele det menneskelige samfund; ennvidere til å forsvare den store Mesters lære om det sociale spørsmål og om samfundøkonomien mot visse innvendinger samt klarlegge enkeltheter på noen punkter; og endelig til etter en kritisk gjennomgang av det moderne erhvervsliv og en undersøkelse av socialismens forhold å finne roten til de nuværende sociale forstyrrelser og samtidig å vise den eneste vei til en heldbringende reform, nemlig sedenes fornyelse i kristelig ånd. Hele det emne, som Vi altså skal til å behandle, omfatter tre hovedspørsmål hvormed nærværende skrivelse utelukkende skal beskjefte sig.

I. DEL.**«Rerum Novarum»s heldige virkninger.**

Når Vi altså begynner med hvad Vi foresatte Oss å behandle på første sted kan Vi ikke undlate å følge et råd som den hl. Ambrosius gir med de ord: «Ingen plikt går over takknemlighetens plikt») og å bringe Guds uendelige godhet og majestet en dyptfølt takk for de umåtelige store velsignelser som utgikk fra Leos rundskrivelse til Kirken og det menneskelige samfund. Hvis Vi bare summarisk vilde opregne disse velgjerninger var Vi nødt til å gi en fremstilling av næsten hele den sociale utvikling i de siste 40 år. Dog kan de lett sammenfattes, sett ut fra tre synspunkter, der svarer til de tre klasser av hjelpekilder, som vår forgjenger ønsket virksomme og anvendte ved gjennomførelsen av sitt store reformverk.

1. Kirkens innsats.

Hvad man i første linje kunde vente av Kirken hadde Leo selv klart formulert i følgende setninger: «Det er som bekjent Kirken der av evangeliene finner de sannheter frem ved hvis hjelp striden enten fullstendig kan blegges eller i det minste mildnes, idet den bitre brådd fjernes; det er likeledes Kirken, som ikke bare anstrenger sig for ved sin lære å opplyse forstanden, men også ved sine bud å lede livet og moralen inn på den rette vei; og endelig er det Kirken som gjennom flere meget nyttige innretninger hjelper arbeiderstanden frem til bedre kår.»)

a. Kirkens lære.

Denne visdom lot Kirken på ingen måte ligge ubenyttet hen i sine skattkamre, men til samfundets vel og til gagn for den

1) S. Ambrosius, De excessu fratris sui Satyri, lib. I, 44.

2) Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 13.

atråde fred øste den rundelig av sine kilder. Den lære om de menneskelige samfundforhold og om nasjonaløkonomien, som rundskrivelsen «Rerum Novarum» hadde opstillet, blev både Leo XIII og hans efterfølgere ved gang på gang, snart muntlig, snart skriftlig, å slå til lyd for å innskjerpe og om fornødent formålstjenlig å avpasse efter omstendighetenes og tidenes krav. Herunder la alltid en fars kjærlighet og en hyrdes utrettelighet sig for dagen, navnlig når det gjaldt om å beskytte de fattige og svake i samfundet.¹ Det samme gjorde de mange biskoper, som med iherdighet og sakkunnskap oversatte Leos belæring til morsmålet, fortolket og anskueliggjorde den og sørget for at den i harmoni med den apostoliske stols opfatning og anvisninger blev tillempet efter de forskjellige egnes og landes forhold.²)

Derfor kan det ikke undre noen at en del videnskapsmenn, både geistlige og læge, under Kirkens førelse og veiledning gjorde et energisk forsøk på å legge grunnen til en **sociologi** og **samfundøkonomi**, som skulde bygges op efter vår tids metoder. Ved dette fremstøt lot de sig navnlig lede av den tanke, ta det skulde være Kirkens evig gamle og evig unge og ganske uforanderlige lære som bragte effektiv hjelp i de moderne nødstilstander.

Idet altså Leos rundskrivelse således viste vei og spredte lys, trådte en **virkelig katolsk samfundsvitenskap** ut i livet, som ved et ufortrødent arbeide til daglig dyrkes og berikes av den elite, som Vi gav hedersnavnet **Kirkens hjelpekorps**. Og disse menn skjulte ikke deres vitenskap i deres lærde studerværelser, nei, de gikk ut med den på livets åpne kampplass. Et slående bevis herpå er de meget nyttige og meget søkte forelesningsrekker ved de katolske universiteter, akademier og seminarier; de sociale kongresser eller uker, som flere ganger blev avholdt og kunde glede sig over smukke resultater, samt de studiekretser som opprettedes; endelig den tidssvarende litteratur som utkom overalt og i enhver form.

Dog innskrenket de gavnlige virkninger, som Leos dokument fremkalte, sig ikke til de nettop anførte ting. Den i rundskrivelsen «Rerum Novarum» fremsatte lære fant ganske ubemerket innpass også hos andre, der ikke hører til den katolske enhet og ikke anerkjenner Kirkens myndighet. På denne måte skjedde det, at **de katolske socialprinsipper** etterhånden gikk over i **hele menneskeslektens eie**, og at vi kan glede oss ved, at de evige sannheter, som vår berømte forgjenger så høilydt hadde gjort gjeldende, ikke bare i ikke-katolske aviser og bøker, men også i lovgivernes møtesaler og for domstolene hyppig blev nevnt og forsvaret.

Ja, da stormaktens ledende menn efter den skrekkelige verdenskrig vilde gjeninnføre fredstilstanden på grunnlag av en

¹) Kun noen få eksempler: Leo XIII, Litt. Apostol. Praeclara, d. 20. juni 1894. — Litt. Encycl. Graves de communi, d. 18. jan. 1901. — Pius X, Motu proprio: De actione populari christiana, d. 8. des. 1903. — Benedictus XV, Litt. Encycl. Ad beatissimi, d. 1. nov. 1914. — Pius XI, Litt. Encycl. Ubi arcano, . 23. des. 1922; Litt. Encycl. Rite expiatis, d. 30. april 1926.

²) Slg. La Hiérarchie catholique et le Problème social depuis l'Encyclique «Rerum Novarum» — 1891 — 1931, pp. XVI — 335: utgitt av «Union Internationale d'Etudes Sociales fondée à Malines, en 1920, sous la présidence du Card. Mercier». — Paris, éditions «Spes» 1931.

gjennomgripende reform av de sociale forhold, skjedde det, at de blandt de regler, som oppstilledes til ordningen av arbeidernes virksomhet efter rettens og rimelighetens krav, vedtok en hel rekke bestemmelser som så påfallende stemmer overens med Leos grunnsetninger og henstillinger, at de ser ut som bevisst tilsiktede følgeslutninger derav. I sannhet, «Rerum Novarum» er blitt et minneverdig dokument, om hvilket man med rette kan anvende Isaias's ord: «**Han reiser et banner for folkene.**»¹)

b. Lærens anvendelse i livet.

Samtidig med at Leos anvisninger nådde ut i vide kretser, idet de videnskapelige undersøkelser banet dem vei, gikk man også over til **deres praktiske utførelse i livet**. I den virksomme kjærlighets ånd opbød man fremfor alt megen omhu og omsorg for å høine den menneskeklasse, som på grunn av den moderne teknikk fremgang hadde vokset sig umåtelig stor uten dog å opnå den plass eller det trin i samfundet, som rimeligheten krever for den, og derfor lå hen i en tilstand av nær sagt forsømmelse og forakt: **Vi mener arbeiderstanden**. Under biskopenes ledelse tok verdens- og ordensprester straks og med stor energi den oppgave op å heve arbeiderstanden kulturelt og sosialt, skjönt deres øvrige arbeide i sjelesorgen la tilstrekkelig beslag på dem. De høstet derved også rikelig frukt for arbeidernes sjeler. Dette vedholdende arbeide, som gikk ut på å **gjennemtrengte arbeiderstanden med Kristi ånd**, var også en ypperlig hjelp til at arbeiderne blev sig deres sanne verdighet bevisst og satt i stand til i klar erkjennelse av deres stands rettigheter og plikter uten å krenke loven og med held å heve deres klasse sosialt, ja ennu mere, selv å bli førende for de andre.

Det neste skritt var **tilveiebringelsen av rikeligere hjulpekilder** til levefotens bevarelse. På dette punkt opnådde man større tryghet. Ti i overenstemmelse med pavens opfordringer gav man sig til ikke bare å kalle flere velgjørenhets- og kjærlighetsforanstaltninger til live, men dessuten opstod der også alle vegne nye og stadig mere omfattende foreninger, i hvilke efter Kirkens råd og for det meste under en prests ledelse arbeidere, håndverkere, landmenn og lønnede tjenestemenn av enhver slags yder og finner gjensidig hjelp og understøttelse.

2. Samfundsmaktens innsats.

Hvad **samfundsmakten** angår, hadde liberalismen ganske visst reist skranker for den. Men Leo XIII tar en rask beslutning, setter sig ut over dem, og uanfektet av noen eller noe erklærer han, at de civile myndigheter ikke bare hadde den oppgave å verne om rett og orden, men at de med all energi meget mere måtte arbeide hen på at «**hele lovgivningen og alle statsinstitusjonene blev av den art, at samfundets og den enkeltes vel kunde bli en naturlig frukt av statsforfatningen og samfundslivets ordning**»²). Selvfølgelig skulde både de enkelte borgere og familiene ha deres tilbørlige handlefrihet. Men de skulde ha den uten at almenvellet led derunder og med utelukkelse av hvilken som helst urettferdighet. De ledende menn i staten hadde den plikt å bære omsorg for folket som helhet og for dets deler. Men hvor det gjaldt om å vareta enkeltmanns interesser og rettigheter, **burde der ganske særlig**

¹) Is. 11, 12.

²) Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 26.

tas hensyn til de svake og ubemidlede. «Ti de bemidlede kretser kan beskytte sig selv ved deres egne hjelpemidler og trenge mindre til statens vern. Det stakkars folk derimot, som er blottet for egne hjelpemidler, er i meget høi grad henvist til det offentliges beskyttelse. Derfor skylder samfundet de lønnede arbeidere, som jo regnes til de ubemidlede store tall, å ta sig av dem med særlig interesse og fremskuende omsorg.»¹⁾

Vi nekter langt fra at noen regjeringer allerede før Leos rundskrivelse hadde rådet bot på visse meget pinefulle nøds-tilstander i arbeiderverdenen og skredet inn mot de mest skrikende forurettelser av den. Men først etter at Petri røst fra den apostoliske stol var hørt over hele jorden, begynte de ledende statsmenn riktig å bli sig deres oppgave klart bevisst og for alvor å tenke på iverksettelsen av en mere alsidig socialpolitikk.

En ting er sikker. Lenge nok hadde liberalismen hindret de civil myndigheter i å gripe til effektive forholdsregler. Nu fikk rundskrivelsen «Rerum Novarum» dens teorier satt ut av kurs. Den begeistret folkeslagene selv til å gi sig i lag med en egentlig og energisk socialpolitikk. Den tilskyndet de beste katolske menn til å yde regjeringene verdifulle tjenester i denne sak, og disse blev ofte i parlamentene de mest fremtredende talsmenn for den nye politikk. Ikke sjeldent var det Kirkens prester som fullt ut fortrolige med Leos lære i riksdagen foreslog de moderne sociallover og satte all deres kraft inn på å få dem vedtatt og gjennomførte.

Ved dette uavbrutte og utrettelige arbeide opstod der et nytt område i rettsvesenet, som det siste slegtledde overhodet ikke hadde hatt kjenskap til. Det er arbeiderretten, som verner om arbeidernes menneskelige rettigheter: liv, helbred, legemskrefter, familie, bolig, verksteder og lønn. Alt vedrørende arkernes kår ordnes av disse lover, som ganske særlig tar hensyn til kvinners og barns arbeide. Selv om nu disse løvbestemmelser ikke alle steder og på alle punkter er i full overensstemmelse med Leos henstillinger, kan det dog ikke nektes at der finnes meget i dem som minner om rundskrivelsen «Rerum Novarum», og det er den man i videste omfang har å takke for, at arbeidernes livsvilkår har forandret sig til det bedre.

3. Partenes selvhjelp.

Endelig henviste den vidtskuende pave både arbeidsgiverne og arbeiderne til de mange muligheter for selvhjelp de hadde i de «foranstaltninger hvorved de trengende finner passende hjelp og de to samfundsklasser bringes hinannen nærmere»²⁾, særlig til de foreninger som enten består av arbeiderne alene eller av arbeidere og arbeidsgivere i forening. Vidtløftig forklarer og anbefaler han dem, idet han med beundringsverdig kløkt skisserer deres natur og oppgave, deres nytte og rettigheter, plikter og lover.

Denne veiledning kom nettop i det rette øieblikk. Dengang stod nemlig regjeringene i en del stater ennå på liberalismens standpunkt og så derfor fiendtlig på den slags arbeiderforeninger. Mens de uten vanskelighet anerkjente lignende sammenslutninger i andre samfundslag, ja, holdt deres beskyttende hånd over dem, nektet de med himmelråpende urettferdighet nettop dem deres rett til en sammenslutning, som trengte mest

til den for å kunne forsvare sig mot overlast fra de mektigeres side; ja, selv blandt katolikkene fantes der dem der så uvennlig på arbeidernes forsøk på å stifte den slags foreninger ut fra den feilaktige opfatning at de hadde et socialistisk eller revolusjonert preg over sig.

a. Arbeiderforeninger.

De direktiver som Leo XIII i kraft av sitt høie embede således gav fortjener altså den høieste påskjønnelse, fordi de formådde å bryte denne motstand og rydde disse mistanker av veien. Ennu større betydning fikk de ved at de opmuntret de katolske arbeidere til mangfoldige sammenslutninger med de forskjellige fag som grunnlag, viste dem den praktiske utførelse av oppgaven og bestyrket mange av dem i å gå samvittighetens og pliktens vei, når de socialistiske foreninger, som utbasunerte sig selv som eneste vern og eneste talsmann for de små og undertrykte i samfundet, med all makt vilde lokke dem over til sig.

Meget heldig virket også den hovedregel for den slags sammenslutninger, som rundskrivelsen «Rerum Novarum» opstillet, nemlig «at arbeiderforeninger måtte ha en sådan organisasjon og ledelse, at de kunde sette deres medlemmer i stand til på den letteste måte å opnå deres ønske og mål, d. v. s. at hver enkelt i best mulig grad hjelpes og fremmes av sin forening i legemlig, åndelig og økonomisk henseende». Til denne grunnsetning føiet Leo ennå den annen, som også er ganske innlysende: «Den religiøse og moralske dyktiggjørelse måtte betraktes som et hovedformål, og denne øverste oppgave måtte være retningsgivende og bestemmende for sammenslutningenes organisasjon»¹⁾. Ti, sier paven, «såsnart foreningenes lover har deres fundament i religionen, blir veien til ordningen av medlemmenes innbyrdes forhold lett, og det endelige resultat blir: fredelig samliv og almindelig velferd»²⁾.

Med virkelig rosverdig iver gav både prest og læg sig til alle vegne å opprette foreninger av den omtalte art, opfylt av ønsket om for alvor å gjennomføre Leo XIII's plan i dens helhet. Således skjedd det, at disse foreninger utdannet arbeidere, som var helt igjennem kristne, og som forstod med letthet å forbinne et samvittighetsfullt arbeide i deres fag med religionens velsignelsesrike bud og kraftfullt og effektivt å forsvare deres timelige interesser og rettigheter uten å nekte den lydighet, de skyldte rettferdigheten, og samtidig var de rede til samarbeide med de andre klasser i befolkningen for derigjennem å tilveiebringe en reform av hele det sociale liv i kristendommens ånd.

Efter landenes forskjelligste forhold førte man Leo XIII's råd og ønsker ut i livet på forskjellige måter. I visse eger påtok nemlig en eneste forening sig løsningen av alle de oppgaver som paven stillet. I andre derimot, hvor omstendighetene rådet til eller likefrem krevet noe annet, gikk man over til en slags arbeidsdeling. Der grunnlas foreninger med spesielle oppgaver, således at noen påtok sig å vareta medlemmenes rettigheter og lovhjemlet interesser på arbeidsmarkedet, andre sørget for gjensidig økonomisk støtte, igjen andre helliget sig utelukkende til de religiøse og moralske oppgaver og lignende bestrebelsers.

Den sistnevnte fremgangsmåte valgtes navnlig der, hvor en rent katolsk fagsammenslutning var forhindret enten av landets

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 29.

²⁾ Encycl. Rerum Novarum, n. 36.

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 42.

²⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 43.

PIUS XI'S RUNDSKRIVELSE

OM EN REFORM AV DEN SOCIALE ORDEN

I anledning av 40-årsdagen for Leo XIII's rundskrivelse «Rerum Novarum».

økonomiske vedtekter eller av det moderne samfunds beklagelige uenighet i tankegang eller av den bydende nødvendighet, med forenede krefter å avverge revolusjonsmennenes tett sluttede hoper. Under forhold av den art tvinges man til å slutte sig til **nøitrale korporasjoner**, som dog alltid må ha rettferdighet og billighet på deres program og garantere de katolske medlemmer full frihet til å følge deres samvittighet og rette sig efter Kirkens forskrifter. Det er biskopenes sak å gi sitt samtykke til katolske arbeideres innmeldelse i disse korporasjoner, når de på grunn av omstendighetene har overbevist sig om, at de er nødvendige og uskadelige i religiøs henseende. Dog må biskopene alltid ha de grunnsetninger og sikkerhetsforanstaltninger for øie, som vår forgjenger Pius X, hellig ihukommelse, har lagt på sinne.¹⁾ Den første og viktigste blandt disse forholdsregler er den, at der samtidig med de nøitrale korporasjoner finnes **arbeiderforeninger**, som iherdig tar sig av medlemmenes **religiøse og moralske utdanning og dyktiggjørelse**, således at de blir satt i stand til å gjennomtrengende de nøitrale organisasjoner med den rette ånd, av hvilken de skal la sig lede i hele sin ferd. Herved vil man opnå, at disse foreninger utøver en god innflytelse også utenfor sine egne rekker.

b. Sammenslutninger i andre samfundsklasser.

Ennu en annen virkning gjorde sig gjeldende. Leo XIII's velbegrunnede lære om og vektige forsvar for menneskenes medfødte koalisjonsrett lot sig også lett overføre på andre områder, hvorfra man også både blandt landarbeidere og i byenes middelstand i den pavelige rundskrivelses ånd opprettet foreninger, som stadig står i blomst og tar til. Det er et held for dem at man lar økonomisk støtte gå hånd i hånd med kulturelle formål.

c. Arbeidsgivernes sammenslutning.

Ganske visst kan man ikke tale om en blomstring med hensyn til de foreninger, som vår forgjenger ønsket så sterkt for **arbeidsgivernes og de førende menn i industrien**; ja, Vi må likefrem beklage, at der kun er få av dem. Men det må nu ikke ene og alene legges menneskenes mindre gode vilje til last. Skylden ligger snarere i de betydelig større vanskeligheter som oppstår for den slags foreninger og som Vi kjenner godt. Vi forstår å vurdere deres vekt, men Vi nærer allikevel det faste håp, at også disse hindringer i en nær fremtid vil kunne fjernes, og med inderlig glede hilser Vi allerede nu noen heldige forsøk i denne retning, hvis gode resultater hittil lover en ennå rikeligere høst i de kommende år.²⁾

d. Første dels avslutning: «Rerum Novarum», et Magna Charta for sosialt arbeide i kristelig ånd.

Ærverdige brødre og elskede sønner, i disse våre minneord om Leos rundskrivelse har Vi kun antydnet, ikke egentlig be-

skrevet, de velsignelser som utgikk fra den. De er så tallrike og store, at de er et fullgyldig bvis for at dette dokument ikke tegner et drømmebilde av det menneskelige samfundsliv til tross for at dette bilde er så skjønt. Det viser sig tvertimot vår forgjenger har øst av evangeliet, d. v. s. av den alltid levende kilde, som er i stand til, omenn ikke straks å bilegge, **så dog å mildne den skjebnesvangre strid**, som ødelegger det menneskelige samfund. At en del av denne gode sed, som for 40 år siden er blitt utstrødd, er falt i god jord, derom vidner de gledelige frukter, som Kristi Kirke og hele slekten med Guds nåde har kunnet høste. Uten overdrivelse kan man si at Leos rundskrivelse i det lange løp har vist sig som et **Magna Charta, der burde være grunnlaget for alt sosialt arbeide**. Skulde der være dem som ringeakter denne pavelige rundskrivelse og minnefesten for den, så er det mennesker der enten laster hvad de ikke kjenner, eller ikke forstår noe av hvad de muligvis kjenner, eller hvis de forstår noe, for hele verden gjør sig skyldige i urettferdighet og utaknemlighet.

I løpet av de samme 40 år dukket dog noen **tvilsspørsmål** op angående **den rette fortolkning** av en del steder i Leos rundskrivelse eller angående **følgeslutninger**, som skal dras derav. Dette har gitt anledning til diskusjoner også blandt katolikker, der ikke alltid førtes med ro. Dessuten har våre dages nye høsttilstander og forandrede forhold gjort en nøiere tillempling av Leos lære og noen tilføielse nødvendige. Derfor benytter Vi med glede den gunstige leilighet til, så vidt det kommer an på Oss, å besvare disse spørsmål og imøtekomme de moderne krav. Således pålegges det Oss jo av Vårt apostoliske embede, ifølge hvilket Vi er alles skyldnere.³⁾

II. DEL.

Kirkens myndighet i sociale og samfundsøkonomiske spørsmål.

Dog, før Vi påbegynner denne redegjørelse, skal den sannhet på forhånd fastslåes, som Leo XIII for lenge siden på så klar og rammende måte har godtgjort, at **Vi som høyeste autoritet både har rett og plikt til å treffe avgjørelser i de nylig nevnte sociale og samfundsøkonomiske spørsmål.**⁴⁾ Selvfølgelig har Kirken ikke fått overdratt det hverv kun å føre menneskene til jordelivets forfengelige og utilfredsstillende lykke, men til den evigvarende; ja, «Kirken anser det for et overgrep uten grunn å ville blande sig i disse jordiske anliggender».⁵⁾ Men den kan på ingen måte undslå sig for det av Gud pålagte hverv å gjøre sin autoritet gjeldende, ikke i de tekniske spørsmål, hvortil den hverken eier de rette midler eller har fått påbud, men hvor tingene berører moralloven. Ti med hensyn til denne side av saken gjelder følgende: Den omstendighet, at Gud har betrodd Oss åpenbarings sannhetsskatt og gitt Oss den overordentlig viktige oppgave å forkynde og fortolke moralloven og til

¹⁾ Pius X, Litt. Encycl. Singulari quadam, d. 24. sept. 1912.

²⁾ Slg. Epist. S. Congr. Concillii ad Episcopum Insulensem, 5. junii 1929.

³⁾ Slg. R. 1, 14.

⁴⁾ Slg. Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 13.

⁵⁾ Litt. Encycl. Ubi arcano, d. 23. des. 1922.

alle tider å kreve den overholdt, bevirker at også den sociale orden og selve samfunnsøkonomien er underlagt vår høieste dom. Ti selv om samfunnsøkonomien og moralteologien hver har sine egne prinsipper, er det dog en feiltagelse å mene, at økonomien og moralens område er så fremmede for hverandre at den første er aldeles uavhengig av den annen. Som bekjent fastslår de såkalte økonomiske lover, som avledes av selve tingenes vesen på den ene og av det menneskelige legemes og sjelens natur på den annen side, hvad menneskelig foretagsomhet på erhvervslivets arbeidsmark kan opnå, og med hvilke midler den kan gjøre det, samt hvad den ikke kan opnå. Men selve fornuftens lys viser også, ut fra tingenes vesen og ut fra den individuelle og sociale side i menneskets natur, med full klarhet den bestemmelse, som vår Gud og Skaper har gitt samfunnsøkonomien i dens helhet.

Moralloven derimot er den eneste lov som sier, at vi bør og skal. Likesom den påbyr oss i all vår gjøren og laden å søke hen til vårt høieste og siste endemål, således forlanger den også på hvert enkelt område uten omsvøp at vi retter oss efter den bestemmelse som naturen, eller riktigere sagt Gud, naturens ophavsmann, har gitt dette system av virksomheter, og i en velordnet trinrekke underordner de lavere oppgaver den høieste. Efterkommer vi samvittighetsfullt denne lov, blir resultatet at de underordnede oppgaver og bestrebelse, som finnes i det økonomiske liv, både de individuelle og sociale, uten videre går inn som ledd i det store system av oppgaver og formål, og at de blir likesom trin på en stige, ad hvilken vi går op og når hen til alle tings siste mål, nemlig til Gud, som er det høieste og uuttømmelige gode for sig selv og for oss.

1. Om eiendomsretten.

Nu vil Vi gå over til enkeltheter, og Vi begynner med eiendomsretten. Ærverdige brødre og elskede sønner, I erindrer hvor uforferdet vår høisalige forgjenger forsvarte eiendomsretten mot sin tids socialister og deres teorier. Han påviste den gang at avskaffelsen av den private eiendomsrett ikke vilde bringe arbeiderstanden fordeler, men de verste ulykker. Allikevel er der dem som mot all sannhet beskylder Paven og selve Kirken for i fortid og nutid å ha begunstiget de rike til skade for de ubemidlede — en ærekrenkende påstand av verste slags. Av den grunn, og fordi også noen katolikker er uenige i spørsmålet om Leos virkelige og egentlige mening, har Vi besluttet å forsvare hans lære, d. v. s. den katolske lære om den sak, mot de falske beskyldninger og å sikre den mot uriktige fortolkninger.

a. Eiendommens individuelle og sociale karakter.

La altså først og fremst dette være hevet over enhver tvil, at hverken Leo eller de teologer, der under den lærende Kirkes tilsyn har beklædt sine professorater, noensinne har benektet eiendommens dobbelte funksjon, den individuelle og den sociale. De har tvertimot alltid enstemmig hevdet, at den private eiendomsrett er en gave som Gud har skjenket mennesket, både for at den enkelte skal kunne sørge for sig selv og sin familie, og for at hele den menneskelige familie skal kunne oppholdes. Men disse to formål kan ikke virkeliggjøres, hvis man ikke overholder en bestemt og klart avgrenset orden.

Man må derfor omhyggelig vokte sig for de to skjær, man kan støte imot. Nekter eller avsvækker man nemlig den sociale

og samfunnmessige side av eiendomsretten, blir man et bytte for den såkalte individualisme, eller man kommer for nær hen til den. Omvendt: forkaster eller avsvækker man den private og individuelle side, føres man hurtig og uvegerlig inn i kollektivismen, eller i det minste kommer man til å streife dens teorier. Hvis man ikke til stadighet har dette for øie, er man på skrâplanet og suges ned i dypet av den moralske, juridiske og sociale modernismes malstrøm, som Vi advarende har gjort oppmerksom på i vår egen første encyklika.¹⁾ Navnlig skal hine urolige hoder legge sig dette på sinne, som ikke undser sig for med ærekrenkende og usannferdige påstander å beskyldte Kirken for å ha tillatt et hedensk eiendomsbegrep å snike sig inn i den teologiske lære, et begrep som absolutt måtte erstattes av et annet, som de i påfallende mangel på sakkunnskap kaller det kristne begrep.

b. Eiendomsrettens forpliktelser.

For å sette bestemte grenser for de stridigheter som i den senere tid er opstått angående eiendomsretten og de forpliktelser som påhviler den, bør som basis for avgjørelsen den grunnsetning forutskikkes, Leo XIII har oppstillet: Der er forskjell på eiendomsrett og eiendomsbruk.²⁾ Den såkalte justitia commutativa — d. v. s. redelighet i handel og vandel — krever, at man samvittighetsfullt respekterer mitt og ditt og ikke overskrider grensene for sin eiendomsrett ved å bryte inn i en annens. At en eier anvender sine eiendeler utelukkende efter moralens og samvittighetens forskrifter, er ikke nettop nevnte redelighets, men andre dyders krav. Men disse andre dyders forpliktelser er av den art, at «de ikke kan fremtvinges ved en klage i retten».³⁾ Det er derfor en feiltagelse, når noen påstår at grensene for eiendomsretten og for den moralsk tillatelige bruk av eiendelene faller fullstendig sammen. Og ennu mere i strid med sannheten er den påstand, at misbruk eller ikke bruk av eiendomsretten medfører ophevelse eller tap av samme.

Av den grunn gjør på den ene side de videnskapsmenn et nyttig og fortjenstfullt arbeide, som i fordragelighetens ånd og uten å støte an mot den nedarvede kirkelige læres renhet, prøver på å undersøke disse pliktens egentlige natur og bestemmer de grenser som samfunnslivet med sine sociale nødvendigheter setter både for selve eiendomsretten og for dens bruk og utøvelse. På den annen side farer de menn vill, som går ut på å avsvække eiendomsrettens individuelle side i den grad, at de i virkeligheten tilintetgjør den.

c. Samfunnsrettens beføielser.

At menneskene i denne sak ikke bare bør tenke på sin egen fordel, men også ta hensyn til samfundets vel, fremgår utvilsomt av eiendommens individuelle og sociale natur og funksjon. Men i alle enkeltheter å bestemme hvori disse forpliktelser består, er myndighetenes sak så snart en sådan bestemmelse blir nødvendig og i tilfelle av at den naturlige morallov ikke selv har gitt den. Derfor gjelder her følgende regel: Hvis almenvellet krever det, kan de offentlige myndigheter i henhold til den foreliggende nødvendighet precisere hvad der med hensyn til bruken av gods og eiendeler er tillatt eierne

¹⁾ Litt. Encycl. Ubi arcano, d. 23. des. 1922.

²⁾ Slg. Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 19.

³⁾ Slg. Encycl. Rerum Novarum, n. 19.

og hvad der ikke er tillatt. Men under denne nøiaktigere bestemmelse bør samvittighetens lov og Guds bud alltid være ledestjerne. Ja, Leo XIII har meget rammende erklært, «at Gud har overlatt de enkeltes dyktighet og flid samt folkenes vedtekter og lover de nærmere avgjørelser om privateiendom».¹⁾ Ti som andre bestanddeler og faktorer i det sociale liv har heller ikke eiendomsretten efter historiens vidnesbyrd vært helt uforanderlig. Vi selv har engang tidligere uttalt oss om dette forhold med følgende ord: «Hvor har dog ikke eiendomsretten antatt forskjellige former ned gjennom tidene, først den primitive hos jorddyrkende folkeferd uten kultur (hvad der hist og her kan iakttas ennu den dag i dag), dernæst på patriarkenes tid, så de forskjellige former i tyrannernes tidsalder (Vi tar ordet tyrann i den klassiske betydning), ennvidere de feudale og de under monarkiene og endelig de mangfoldige former i den nuværende tid».²⁾ Det er imidlertid gitt, at **staten ikke har lov til vilkårlig å røkte sitt hverv**. Alltid skal selve den **naturlig medfødte rett** til både å ha **privateie** og å **testamentere** være **urørt og ubeskåret**; det dreier sig jo her om en rett, som staten ikke kan frata noen. «Det enkelte menneske er nemlig eldre enn staten»³⁾ og likeledes «er familien logisk og historisk sett før staten».⁴⁾ Derfor hadde allerede den karsynte pave Leo erklært, at det var et overgrep fra statens side å ville opsluke de private formuer ved et overmål av skatter og avgifter. «Da nemlig retten til å ha privateie ikke er gitt ved menneskelig lov, men medfødt og naturens gave, kan samfundsmakten heller ikke opheve den, men kun ordne dens utøvelse og bruk og bringe den i samklang med det almene vel».⁵⁾ Når staten bringer eiendomsretten i overensstemmelse med almenvellets krav, optrær den ikke som de private eieres fiende, men yder dem i **vennetjeneste**. Ti på denne måte avverger den med sterk hånd den fare, at privateie, som efter Skaperens vise forsyn skulde være et hjelpemiddel i menneskets livsførelse, avstedkommer utålelige misforhold og således styrter mot en katastrofe: **den tilintetgjør ikke privatbesittelse, men sikrer den**; den svekker ikke den private eiendomsrett, men styrker den.

d. Byrder på frie inntekter.

Heller ikke de **frie inntekter** kan uten videre forbrukes efter eget forogdtbefinnende. Herved forstås de inntekter, som man ikke trenger til for å kunne leve standsmessig og verdig. Angående disse innskjerper tvertimot den hellige Skrift og de hellige kirkefedre gang på gang med utvetydige ord det strenge bud, at de rike må gi almisse, øve gavmildhet og sette større samfundsgavnlig foretagender i gang.

Benytter man nemlig meget rikelige inntekter til å muliggjøre arbeide og fortjeneste i stor stil, er dette en rosverdig og fortrefelig dåd, der ganske svarer til tidens tarv, bare arbeidet anvendes til fremstilling av virkelig samfundsgavnlig goder. En sådan gjerning må ansees for et utslag av den dyd som kalles høisinn (*magnificentia*), efter hvad Vi kan slutte,

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 7.

²⁾ Allocutio ad Conventum Act. Cath. per Italiam. d. 16. maii 1926.

³⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 6.

⁴⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 10.

⁵⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 35.

når vi holder oss til den hellige Thomas av Aquinos prinsipper.¹⁾

e. Måter, hvorpå eiendomsrett kan erhverves.

Den opprinnelige form for eiendomsrettens erhvervelse er **bemektigelse**, hvorved man setter sig i besittelse av herreløst gods og bearbeidelse av en ting eller den såkalte **spesifikasjon**. For riktigheten av denne opfattelse borger både overleveringen ned gjennom alle tider og vår forgjengers klare lære. Ingen forurettes jo på noen som helst måte, når noen bemektiger sig en ting som hører til jordens felles goder eller er herreløs, like meget hvad en eller annen tankeløst måtte innvende herimot. Med hensyn til **bearbeidelse** derimot gjelder at **kun** den art, som foretas selvstendig i **eget navn**, og hvorved en ting får en ny form eller en verdiforøkelse, **gir bearbeideren krav på disse hans arbeiders frukter**.

2. Kapital og arbeide.

Helt anderledes er forholdet med det **arbeide som mot vederlag utføres i en annens tjeneste** og består i bearbeidelse av fremmede eiendeler. Om det gjelder hovedsakelig hvad Leo XIII kalte en av de sikreste sannheter «at nasjonernes velstand utelukkende skyldtes det arbeide arbeiderverdenen utfører».²⁾ Det er jo øiensynlig at den overflod av goder som utgjør menneskenes rikdom forarbeides av arbeidernes flittige hender, enten likefrem som håndverk eller ved bruk av maskiner som forøker deres skapende evne til det utrolige. Alle vet, at der aldri har eksistert noe folk, som fra fattigdom og nød nådde frem til velstand uten ved et kraftig samarbeide av alle borgerne, hvorunder den ene part ledet foretagendene, den annen utførte ledernes anvisninger. Og likeså sikkert er det, at de nevnte store anstrengelser vilde ha vært forgjeves, ja man vilde ikke engang ha vært i stand til å forsøke dem, hvis ikke Gud, alle tings skaper, på forhånd i sin godhet rundhåndet hadde stillet naturens rike skatter og krefter til rådighet. Ti å arbeide er jo ikke annet enn å prøve de åndelige og legemlige krefter på disse eller ved hjelp av disse. Men den naturlige morallov eller rettene sagt Guds vilje, som åpenbarer sig i den, krever at en fornuftig og riktig orden overholdes, når naturens produksjonsmidler skal gjøre nytte i det menneskelige liv. Denne orden består i, at hver enkelt ting får og har sin rette eier.

a. Innbyrdes avhengighet.

Derfor må der tilveiebringes en forbindelse mellom den ene parts arbeidskraft og den annens produksjonsmidler (medmindre undtagelsesvis en bearbeider sine egne). Ingen av de to kan frembringe noe uten den annens hjelp. Det var dette forhold Leo XIII hadde for øie da han skrev: «Kapital kan ikke bestå uten arbeide og arbeide ikke uten kapital».³⁾ Derfor er det ganske uriktig å ville tilskrive enten kapitalen alene eller arbeiderne alene, hvad der kun er fremkommet ved felles innsats, og **det er absolutt urettferdig, når den ene part benekter verdien av gjenpartens ydelse og selv gjør krav på hele utbyttet**.

¹⁾ Slg. S. Thomas, Summ. Theol. 2, 2. q. 134.

²⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 27.

³⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 15.

b. Urettferdige fordringer fra kapitalens side.

Lang tid fikk **kapitalen** sannelig lov til å tilrive sig for meget. Den la sin hånd på hele utbyttet og tilstod neppe arbeiderne så meget at kreftene kunde vedlikeholdes og fornyes. Dens teori lød: Efter en ubrødelig økonomisk lov skal kapitalopsamling kun tilstedes de rike, men arbeidene skal for bestandig være hjemfalne til en tilværelse uten formue eller med et minstemål av inntekter. Ganske vist svarte virkeligheten ikke alltid og alle vegne til liberalismens teori (de såkalte Manchester-teorier). Dog kan det ikke nektes at den økonomisk-sociale situasjon stadig viste en utpreget tendens i denne retning. Naturligvis kan ingen undre sig over at disse uholdbare anskuelser, disse hykleriske krav **blev lidenskapelig bekjempet**, og det ikke bare av dem, som derved berøvedes sin medfødte rett til å arbeide sig frem til bedre kår.

c. Urettferdige fordringer fra arbeidets side.

Fordi arbeiderne uteskes på denne måte, kom de såkalte **Intellektuelle** dem til hjelp ved mot liberalismens fantastiske lov å opstille et moralsk prinsipp, som til gjengjeld ikke mindre var grepet ut av luften. De påstod nemlig, at hele produksjonsoverskuddet alene med fradrag av hvad der er nødvendig til kapitalens vedlikehold og fornyelse, rettferdigvis skulde tilfalle arbeiderne. Denne falske grunnsetning så mere bestikende ut enn en del socialisters påstand om at alle produksjonsmidler skulde gå over i samfundets eie eller «socialiseres», som det heter i deres sprog. Derfor var den også meget farligere og kunde lettere besnære ukritiske hoder; den var en søt gift, som med begjær blev drukket av mange, hvem den uforblommede socialisme ikke hadde formådd å narre.

d. Hovedregel for en rettferdig fordeling av utbyttet.

Hvis man ikke ved den slags uholdbare standpunkter vilde sperre veien til en rettferdig løsning, behøvet begge parter utvilsomt kun å erindre vår forgjengers innlysende ord: «Skjønt jorden er fordelt blandt privateiere, holder den derfor ikke op med å tjene alles felles beste».¹⁾ Det samme har også Vi ovenfor sagt, idet Vi uttalte, at for at de skapte goder på en sikker måte kan være menneskene til nytte, har naturen fastlagt den fordeling av jordens goder som skjer ved privateiendommens institusjon. Denne kjensgjerning bør man alltid ha for øie, hvis man ikke vil forvilde sig fra sannhetens og fornuftens vei.

Men, nu er det således, at ikke enhver fordeling av jordisk gods er egnet til at det av Gud tilstrepte mål enten helt eller delvis kan nåes. Derfor blir det nødvendig, at de rikdommer som på grunn av den økonomisk-sociale utvikling stadig tar til, fordeles på en sådan måte blandt de enkelte og samfundsklassene, at **alle parters felles fordel**, som anbefales så sterkt av Leo, er sikret eller med andre ord at **hele samfundets felles vel** er i behold. Dette er den sociale rettferdighets lov. Den forbyr at den ene klasse utelukker den annen fra å få del i utbyttet og fordelene. Denne lov krenkes altså av de **rikes klasse**, når de med deres formuer lever næsten som i et paradys og anser det for tingenes rette orden, at de får alt og arbeiderne

ingenting. Men ikke mindre **krenkes** den lov av de **ubemidlede klasse**, når de blir voldsomt ophisset over brudd på rettferdighet, når de alt for ivrige og med slette midler kun tenker på å kreve deres formentlige rett, nemlig at hele produksjonen skal tilfalle dem, fordi den er deres henders verk; og når de hensynsløst bekjemper og vil tilintetgjøre privateie samt inntekter som ikke er vunnet ved arbeide, like meget av hvad art de er, og hvilken betydning de har i det menneskelige samfund — bare fordi det ikke er arbeide. I denne forbindelse vil Vi heller ikke undlate å bemerke, hvor meningsløst og uriktig det er, når noen påberoper sig apostelen Paulus's ord: «Dersom noen ikke vil arbeide, skal han heller ikke ha føden».²⁾ Her fordømmer apostelen jo dem som går av veien for et arbeide, skjønt de kan og skal og opfordrer oss til ivrig å bruke tiden og de legemlige og åndelige krefter, samt ikke å falle andre til last, så lenge vi kan sørge for oss selv. Derimot taler apostelen absolutt ikke om at arbeide er den eneste adkomst til livets ophold og inntekter.³⁾

La altså hver part få sin del av godene, og der bør sørges for at de **skapte tings fordeling atter retter sig efter** og skjer i overensstemmelse med **almenvellets** og den sociale rettferdighets krav. Alle dypere seende er jo klar over at nettop denne fordeling i våre dager er meget mangelfull på grunn av den uhyre store kløft mellom et fåtall av hovedrike mennesker og et overmål av folk uten formue.

3. Proletariatets forsvinden.

Det mål, som efter vår forgjengers erklæring absolutt bør søkes opnådd, er **proletariatets avskaffelse**. Dette krav bør av den grunn stilles med større ettertrykk og gjentas mere inntrengende, fordi pavens gavnlige opfordringer ikke sjeldent gikk i glemmeboken, hvad enten de med vilje ikke blev omtalte, eller deres gjennomførelse blev ansett for umulig, skjønt de ikke bare kan, men også skal bli til virkelighet. Man kan heller ikke si at Leo XIII's anvisninger i våre dager har mistet deres praktiske betydning, fordi den store elendighet, hvis gruppeopvekkende bilde han måtte se omkring sig, ikke mere hersker i det tidligere omfang. Det er ganske vsit riktig at arbeidernes kår er blitt bedre og mere svarer til rettferdighetens bud, navnlig i de førende land med høi kultur, hvor man ikke mere kan tale om arbeidere som lever i den yderste elendighet, men siden teknikken og industrien i rivende fart er trengt frem og har erobret utallige områder både i de nye verdensdelar og i det fjerne østen med de gamle kulturland, vokset de **ubemidlede proletarers skare til en umåtelig stor hop**, og deres tårer og klager roper fra jorden til Gud. Til disse kommer dessuten en **kjempehær av landarbeidere** som er flyttet ned på levetofens laveste trin og berøvet alt håp om «noensinne å komme i besittelse av den minste smule jord».³⁾ Hvis man derfor ikke anvender de rette midler og treffer gjennomgripende motforanstaltninger, er der fare for at de for bestandig hjemfaller til proletartilværelsen.

Skjønt det er meget sant at man nøie bør skjelne mellom proletartilværelse og egentlig elendighet, så er dog den kjempe-skare av ubemidlede på den ene side og det fåtall av hovedrike mennesker med svimlende store formuer på den annen et

¹⁾ 2. Thess. 3, 10.

²⁾ Smlg. 2. Thess. 3, 8—10.

³⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 35.

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 7.

PIUS XI'S RUNDSKRIVELSE

OM EN REFORM AV DEN SOCIALE ORDEN

I anledning av 40-årsdagen for Leo XIII's rundskrivelse «Rerum Novarum».

uimotstæelig bevis på, at jordens goder i vår tidsalder, som kalles industrialismens periode, nok er til stede i rikelig mål, men ikke fordelt på den rette måte og ikke anvist de forskjellige menneskeklasser efter rimelighetens målestokk.

Erhvervelse av formue bør muliggjøres.

Med opbydelse av alle krefter bør der derfor arbeides hen på at den innvundne fylde av goder i det minste i fremtiden kun i et rimelig forhold ophober sig hos de rike, derimot i ganske vidt omfang tilflyter dem som yder arbeide: ikke i det øiemed, at de sløser bort deres arbeidsydelse — mennesket er jo født til arbeide som fuglen til å flyve — men for at de ved sparsommelighet må kunne øke deres formue, og så snart dette er skjedd, ved klok administrasjon lettere og sikrere bestride familielivets utgifter, og endelig, når de således er sluppet inn i havn fra proletariatets utrygge og uvisse hav, hvis bølger kaster de fattige omkring i alle retninger, må være i stand til ikke bare med utholdenhet å stå menneskelivets omskiftelser igjennem, men dessuten ha den trøst, at der også efter deres bortgang noenlunde er sørget for deres etterlatte.

Alt dette har vår forgjenger ikke bare antydnet, men uttalt med rene ord, og Vi selv innskjerper det samme på ny og ettertrykkelig ved denne vår skrivelse. Hvis denne oppgave ikke med mandig energi og uten tøven tas op til løsning, kan ingen mene at fred og ro i det menneskelige samfund effektivt kan forsvares og sikres mot de agitatorer, som for tiden prediker revolusjon.

4. Rettferdige lønninger.

Men denne oppgave vil ikke kunne løses, hvis ikke de ubemidlede arbeidere ved dyktighet og sparsommelighet kan nå frem til en viss beskjedne formue. Det har Vi allerede gjort oppmerksom på, idet Vi fulgte vår forgjengers eksempel. Men av hvad annet enn av sin arbeidslønn kan noen spare noe sammen, når han ikke har annet, hvormed han kan tjene til livsfornødenhetene? Så er vi altså ved undersøkelsen av arbeidslønnen, som Leo XIII kalte «en meget viktig undersøkelse».) La oss da ta fatt på den, idet Vi forklarer og presiserer Leos lære og forskrifter nærmere, hvor det er nødvendig.

a. Lønnskontraktens forsvarlighet.

Først og fremst skal det slås fast, at det er ganske urimelig, når der fra visse sider hevdes at en arbeids- og lønnskontrakt i sig selv er urettferdig og derfor bør avløses av en selskapskontrakt; ennvidere skal det slås fast, at denne påstand er et usømmelig angrep på vår forgjengers ære, siden han i sin rundskrivelse ikke bare omtaler «lønnskontrakten», men også utførlig behandler spørsmålet om hvordan den bør være avfattet for å svare til rettferdighetens regler.

Dog tror Vi nok, at det under det moderne samfundslivs forhold vilde være klokest om lønnskontrakten så vidt mulig reguleres ved selskapskontrakter. Det er man på forskjellige

måter allerede begynt på å gjøre til stort gagn både for arbeiderne og for eierne av produksjonsmidlene. Således blir arbeiderne og funksjonærene medeiere eller medbestyrere av foretandet eller får procenter av dets utbytte.

Hvor høi lønnen skal være for å være rettferdig, kan ikke avgjøres ut fra ét synspunkt alene, men kun under hensyntagen til flere. Det har allerede Leo XIII uttalt med de rammende ord: «Skal lønnens størrelse bestemmes rettferdig, bør flere momenter tas i betraktning».) Alene ved denne setning er den overfladiskhet dømt, som mener i en hånd vending å kunne avgjøre dette vanskelige spørsmål ved kun å holde sig til et eneste synspunkt eller en eneste målestokk, som ovenikjøpet er helt uriktig. Man tar jo umåtelig feil, når man kritikkøst benytter et for tiden ofte brukt prinsipp, at arbeidet er så meget verd og bør lønnes med så meget som dets produkter er verd, og at arbeideren derfor kan kreve hele utbyttet av sitt arbeide for sig selv. Hvor uriktig og uholdbar denne oppfattelse er, fremgår allerede tilstrekkelig av det Vi ovenfor har sagt om kapital og arbeide.

b. Arbeidets individuelle og sociale karakter.

Liksom eiendomsretten har også arbeidet, navnlig arbeide i fremmed tjeneste, foruten en personlig eller individuell også en social side. Det er klart at den siste også bør tas i betraktning. Menneskenes arbeide kan jo bare bringe de frukter man venter av det på den betingelse, at der eksisterer et samfundsligeme med en virkelig social organisasjon: at en social rettspleie beskytter arbeiderne under deres arbeide, at de forskjellige av hverandre avhengige fag virker i gjensidig forståelse og supplerer hverandre innbyrdes, og endelig — og det er det viktigste — at intelligens, kapital og arbeide slutter pakt med hverandre og blir så å si en enhet. Menneskelig arbeide kan altså ikke bedømmes rettferdig og ikke lønnes rimelig, hvis man overser dets sociale og individuelle karakter.

c. Tre hovedsynspunkter.

Dette dobbelte karaktermerke er ganske vesentlig for den menneskelige virksomhet og årsak til overordentlig viktige konsekvenser for bestemmelsen og fastsettelsen av lønnen.

Arbeiderens og hans families underhold.

For det første bør man tilstå arbeideren en lønn som strekker til for hans og hans families underhold. Ganske visst er det rimelig at også de øvrige familiemedlemmer efter evne bidrar sitt til alles felles underhold. Det kan f. eks. sees i landarbeiderfamilier, men også ofte i håndverkerfamilier og hos småhandelnde. Men det vilde være stor synd å misbruke barns og kvinners svake krefter. Husmødre skal hovedsakelig gjøre sitt arbeide hjemme eller i umiddelbar nærhet av huset og besørge husholdningen. Derimot er det den verste misbruk

) Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 17.

) Slg. Litt. Encycl. Casti connubii, d. 31. des. 1930.

) Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 34.

som absolutt bør avskaffes, at mødrene på grunn av husfarens utilstrekkelige inntekter tvinges til utenfor hjemmes vegger å søke arbeide for å tjene penger og derfor å forsømme sin egentlige oppgave, barnas oppdragelse. På enhver måte bør man arbeide henimot at familiefædre får en så rikelig lønn at den strekker til for å dekke hjemmets felles behov. Skulde dette under de øieblikkelige forhold ikke alltid kunne opnås, så krever den sociale rettferdighet at der hurtigst mulig innføres sådanne forandringer at de sikrer enhver voksen arbeider lønninger av den omtalte høide. — Her er det rette sted å uttale en velfortjent anerkjennelse av alle dem som med stor kløkt og til stor gagn har prøvet forskjellige veier, hvorved arbeidslønnen blir således avpasset efter familiens budgett at med dets stigning også lønnen stiger; ja, at der også sørges for dets balanse i tilfelle av at der skulde inntreffe ekstraordinære vanskeligheter.

Foretagendets økonomiske kår.

Ved bestemmelsen av lønnens størrelse bør det også tas hensyn til fabrikken eller foretagendet og til driftsherren. Det vilde jo være en urettferdighet å kreve overdrevne lønninger, som foretagendet ikke kan betale uten derved å ødelegge sig selv og å skade arbeiderne. Ganske visst, hvis en forretning på grunn av manglende energi og initiativ eller av foreldt teknikk og økonomi er mindre innbringende, kan dette ikke betraktes som gyldig grunn til nedskjæring av personalets lønn. Men i tilfelle av at en fabrikk ikke får så meget inn at den kan betale sine arbeidere rimelige lønninger, enten fordi den selv lider under urettferdige forpliktelse og pålegg, eller fordi den blir tvunget til å selge sin produksjon under prisen, så gjør de institusjoner og menn sig skyldig i en himmelropende synd, som øver et slikt trykk på fabrikken. For det er dem som berøver arbeiderne den dem tilkommende lønn, idet disse i denne tvangssituasjon er nødt til å nøies med en sultelønn.

Med forenede krefter og ved felles overveielser skulde derfor alle, både arbeiderne og arbeidslederne, se å bli herre over tidens vanskeligheter, og en klok erhvervspolitikk fra regjeringens side burde understøtte deres gavnlige forsøk. Først når situasjonen er blitt ganske håpløs, bør man overveie om en virksomhet kan fortsette, eller om man på annen måte skal komme arbeiderne til hjelp. Ved en så betydningsfull avgjørelse må en viss samhørighetsfølelse og kristelig solidaritetsfølelse mellom driftsledere og arbeidere herske og vise sig effektivt virksom.

Almenvellets kår.

Endelig bør lønningenes høide rette sig efter samfundets økonomiske velferd. Av hvor stor betydning det er for almenvellet at arbeidere og funksjonærer, efter å ha bestridt de nødvendige utgifter, kan legge en liten rest av sin fortjeneste til side og litt efter litt komme i besiddelse av en beskjeden formue, har Vi allerede tidligere påvist. Men her må ikke forbigåes et annet likeså viktig moment som særlig er påkrevet i våre tider, nemlig at de som kan og vil arbeide også finner mulighet til det. Denne arbeidsmulighet avhenger i høi grad av lønnstariffen. Holder den sig innenfor de rette grenser kan den være en hjelp, i motsatt fall blir den en hindring. For, som alle vet, har både altfor lave og urimelige høie lønninger bevirket arbeidsløshet. Dette onde som altfor lenge rammet så store masser, har Vi oplevet under Vårt

pontifikat. Det har ført arbeiderne ut i økonomisk elendighet og i farer for deres moral, har ødelagt landenes trivsel og bragt den offentlige sikkerhet og orden, ja, hele verdens fred og ro i krisetilstand. Det er altså stikk imot den sociale rettferdighet at arbeidslønnen enten holdes for sterkt nede eller drives for høit op, bare for enkeltmanns private fordels skyld og uten hensyn til samfundets velferd. Den sociale rettferdighet krever at man ved felles overveielser fastsetter lønnstariffen således at så mange som mulig får arbeide og tjener en passende sum til livets ophold.

Beslektet hermed, og ikke av liten betydning, er det riktige forhold mellem lønnsatsene innbyrdes. I forbindelse med dette står igjen det rette forhold mellem salgsprisene for de varer de forskjellige erhvervsgrener produserer (landbruk, industri o. s. v.). Skjenker man disse mangfoldige hensyn den tilbørlige oppmerksomhet, vil de forskjellige erhverv likesom vokse sammen som lemmene på et legeme, være virksomme for hverandre innbyrdes og hitføre en ideell tilstand. For hele socialøkonomien vil først i det øieblikk virkelig få en fast form og løse sine oppgaver, når alle og enhver forsynes med de goder som, takket være naturens rikdommer og hjelpekilder, produksjonens teknikk og det økonomiske livs sociale organisasjon, kan stilles til rådighet. Av disse goder skal der være et så stort forråd til stede som er nødvendig ikke bare for å tilfredsstille livsfornødenhetene og muliggjøre den rette hygge i hjemmet, men også for å føre menneskene frem til et høiere kulturstade, som jo ikke skader dyden men tvert imot fremmer den meget, bare saken ordnes efter klokskapens regler.¹⁾

5. Reform av samfundsordningen.

Hvad Vi hittil har uttalt om en rimelig fordeling av de timelige goder og om rettferdige lønninger, tar sikte på enkelte personer og berører bare indirekte samfundsordningen. Men vår forgjenger Leo XIII hadde nettop henvendt hele sin oppmerksomhet på en reform av denne efter sunde filosofiske prinsipper og på en viderefølelse av den til ideelle tilstander efter evangeliets ophøiede lover.

En heldig begynnelse er allerede gjort. Men skal det hittil vundne bli varig og fast, skal det som mangler også bli til varighet og skal ennu større og gledeligere velsignelser tilflyte det menneskelige samfund, er to ting fremfor alt nødvendige: en nyordning av foreningsvesenet og en forbedring av moralen.

Når vi nevner det første, nyordningen av foreningsvesenet, tenker Vi hovedsakelig på staten. Det skal dog ikke forstås således at Vi venter all frelse fra dens virksomhet. Nei, grunnen er en annen. Ved individualismens fremtreden og innflytelse — Vi har jo gjort oppmerksom på dette samfundsonde — er vi nemlig kommet så langt at denne form for socialt liv er slått til jorden og nesten utdødd, som engang i fortiden hadde utfoldet sig så rikt i de forskjellige standsorganisasjoner. Nu er bare tilbake: det enkelte individ og staten, til ubotelig skade for staten selv. Da nemlig den tidligere sociale administrasjonsform forsvant og staten måtte påta sig alle de byrder som før blev båret av de avskaffede standsorganisasjoner, er det offentlige nu overlesset av en uendelighet av oppgaver. For skjønt det er ganske riktig og klart bekreftes av historien, at mangt og meget av det som tidligere kunde

¹⁾ Slg. S. Thomas, De regimine principum. I, 15. — Litt. Encycl. Rerum novarum, n. 27.

overkommes av mindre organisasjoner, nu for tiden på grunn av de forandrede forhold bare kan gjennomføres av de store, står dog ennu fremdeles det prinsipp absolutt fast som spiller en fremragende rolle i socialfilosofien, at likesom det vilde være en feil å ta fra enkeltmann hvad hans initiativ og krefter kan overkomme og legge det på det borgerlige samfund, således er det også uriktig, at det som kan utføres av mindre og underordnede organisasjoner legges over på det store og overordnede samfund. Det er ikke bare en urett, men også en betydelig skade og en forstyrrelse av den rette orden. Enhver virksomhet som ligger i en organisasjons hånd, er nemlig efter sitt vesen og begrep «subsidiær». Den skal være til støtte for lemmene på det sociale legeme, men aldri tilintetgjøre eller opsupe dem. Dette prinsipp kan der hverken rokes eller rettes ved.

Den høieste samfundsmyndighet bør altså nødvendigvis la underordnede sammenslutninger løse de mindre viktige oppgaver og vareta de mindre viktige interesser. Ellers blir den altfor sterkt ledet bort fra sitt egentlige hverv. Gjør den det, vil den med større frihet, kraft og virkning kunne utføre alt det som utgjør dens spesielle oppgave, fordi den alene er istand til å gjennomføre det: nemlig å gi direktiver, føre tilsyn, kreve bestemmelser overholdt og nedlegge forbud, alt efter omstendigheter og behov. Derfor bør samfundsmaktens innehavere være overbeviste om at jo fullkommere prinsippet om de «subsidiære» oppgaver og tjenester anvendes, og jo mere de forskjellige sammenslutninger danner en fast og velordnet trinnrekke, desto fortreffeligere vil samfundsautoriteten og resultatene av deres arbeide være og så meget desto lykkeligere og gledeligere hele statens tilstand.

a. Standsorganisasjoners samarbeide.

Hvad staten og hver god borger fremfor alt bør ha for øie, er at klassemotsetninger overvinnes, og at klassekamper forsvinner og å fremme en orden efter «stender», som lever og virker i samdrøktighet. Å kalle «stendene» til live igjen må være det mål som socialpolitikkerne nødvendigvis må strebe henimot. Faktisk hersker jo ennu stadig naturstridige og derfor usikre og urolige tilstander i det menneskelige samfund, fordi det er bygget op på «klasser» med motsatte interesser; og hvor interessene er motsatte, står klassene steile overfor hverandre og er tilbøielige til innbyrdes strid.

Skjønt nemlig arbeidet efter Vår forgjengers klare påvisning i hans Rundskrivelse¹⁾ ikke er en foraktelig vare, men noget hvori arbeidernes menneskelige verdighet bør respekteres, og skjønt arbeidet derfor ikke må kjøpes og selges som om det var en eller annen vare, er situasjonen dog for øieblikket således, at efterspørsel og tilbud av arbeide deler menneskene på det såkalte arbeidsmarked i to leire, ja i to kampfronter. De to partiers forhandlinger forvandler selve arbeidsmarkedet til en slagmark hvor de to fronter som fiendtlige hæerer utkjemper en bitter strid. Disse forhold er et meget stort onde som fører hele det menneskelige samfund til avgrunnens rand. Derfor er det umiddelbart innlysende at der hurtigst mulig bør rådes bot på dem. Men fullkommen sunde tilstander vil vi først kunne glede oss ved når klassemotsetningene fjernes, og samfundet bygges op som et legeme med veltilpassede og samvirkende lemmer, d. v. s. med «stender»

som de enkelte borgere tilhører ikke efter den stilling og plass de inntar på arbeidsmarkedet, men efter de forskjellige funksjoner og oppgaver i samfundslegemet, som hver enkelt bidrar sitt til. Likesom det nemlig er ganske naturlig, at de som forbindes ved hinannen ved sted og nabolag, danner kommuner, således er det også ganske naturlig, at de som utøver samme håndverk eller en annen virksomhet — like meget om det er innen for det økonomiske liv eller på et annet område — danner sammenslutninger eller korporasjoner. Av den grunn er der mange som har for skikk å kalle disse samlag om enn ikke for vesentlige, så dog i det minste for naturmessige dannelser innenfor det sociale liv.

Men da nu orden efter den h. Thomas's¹⁾ mesterlige begrepsbestemmelser er det samme som enhet, der oppstår ved formålstjenlig sammenføring av en flerhet, krever den rette og ekte sociale orden at samfundsllemmenenes mangfoldighet forbindes til en enhet ved hjelp av ett eller annet fast bånd. Denne bindene kraft finnes for det første i de goder som skal produseres, eller i de tjenester som i fellesskap skal ydes av en og samme stands arbeidsgivere og arbeidere. Den finnes for det annet i hele samfundets felles vel, hvortil alle «stender» uten undtagelse, hver på sin måte med glede skal yde sitt bidrag. Den således opnådde enhet vil være desto mere levedyktig og handlekraftig jo større den samvittighetsfullhet er, hvormed både enkeltmann og hele standen oppfyller sitt kall og anstrenger sig for å utmerke sig i det.

Herav følger uten videre at innenfor de nevnte samlag er de spørsmål langt de viktigste som er felles anliggender for hele «standen». Blandt disse inntar igjen det ihærdige arbeide for at hvert fag bidrar sitt til almenvellsets fremme, en særlig fremskutt plass. Anliggender derimot som berører arbeidsgivernes eller arbeidernes spesielle interesser eller vanskeligheter og i visse tilfelle trenger til særlige drøftelser og sikkerhetsforanstaltninger, kan begge parter overveie hver for sig og avgjøre som vanskelighetene krever det.

Det er neppe nødvendig å minne om at hvad Leo XIII har uttalt om et lands regjeringsform, på tilsvarende måte også med rette kan anvendes ved «standskorporasjoner», at det nemlig står menneskene fullstendig fritt for å velge den form som de selv helst vil, bare der er sørget for rettferdighet, og almenvellsets krav respekteres.²⁾

Likesom envidere borgerne i en by pleier å stifte foreninger med de forskjelligeste øiemed, hvis medlem enhver kan bli eller ikke bli, ganske som han selv ønsker, således vil der også innenfor fagene oppstå foreninger, dannet efter samme frihetsprinsipp med formål som står i en eller annen forbindelse med fagene. Da disse frie foreninger av vår berømte forgjenger beskrives utførlig og klart, skal Vi nøies med å innskjerpe det ene punkt: Mennesket har den fulle frihet til ikke bare å grunnlegge den slags foreninger som har privat karakter og privat rett, men også «til fritt å velge den form og de lover som anses for best egnet til å opnå et forønsket mål».³⁾ Den samme frihet gjelder når man vil danne sammenslutninger som griper ut over de enkelte fags grenser. Men de frie foreninger, som allerede består og kan glede sig over deres gode resultater, skulde sette

¹⁾ Smlg. S. Thom. Contra Gent; III, 71. Smlg. Summ. Theol. I. q. 65, a. 2, i. c.

²⁾ Smlg. Litt. Encycl. Immortale Dei, d. 1. nov. 1885.

³⁾ Smlg. Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 42.

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum novarum, n. 16.

sig det mål og efter evne være virksomme for i overensstemmelse med den kristne samfundslære å bane vei for de store samlag eller «stendernes» korporasjoner, som Vi ovenfor har omtalt.

b. Et nytt prinsipp til reguleringen av
erhvervslivet.

Ennvidere bør der fremdeles sørges for noget annet som står i nøie forbindelse med det førstnevnte. Likeså lite som det menneskelige samfunds enhet kan bygges op på klasse- motsetninger, kan hvervslivets rette ordning overlates til **kreftenes frie kappestrid**. Denne hovedvillfarelse er som en plumret kilde, hvorav alle enkelte feiltagelser i den «individualistiske» samfundsvidenskap har hatt sitt utspring. Av glem- somhet eller uvidenhhet utvisket den det sociale og moralske moment i det økonomiske liv og mente at de offentlige myndigheter burde betrakte og behandle slikt som noget dem uvedkommende og uavhengig, fordi hvervslivet på sitt marked eller i den frie konkurranse besatt et regulerende prinsipp for sig selv, hvorved det ordnet sine egne forhold meget bedre og riktigere enn ved nogen menneskelig ånds inngripen. **Men skjønt den frie kappestrid er berettiget og utvilsomt nyttig, så lenge den holder sig innenfor bestemte grenser, er den dog ganske ute av stand til å være øverste ledende prinsipp for det økonomiske liv.** Resultatene har godtgjort denne sannhet mere enn tilstrekkelig etter at den slette individualismes ånd hadde ført sine teorier ut i livet. Det er altså i høieste grad nødvendig at det økonomiske liv igjen blir stillet under et riktig og effektivt prinsipp ledelse. Men dette hverv kan ikke overtas av det økonomiske livs overmakt, som for kort tid siden har avløst den frie konkurranse, og det så meget desto mindre som dette overherredømme er en ganske blind makt og en voldsomt virkende kraft som hvis den skal bli til gagn for menneskene, bør tøyles av en fast hånd og styres av et klart øie. Men det er utelukket at denne makt kan tøile og styre sig selv. Der bør altså finnes høiere og edlere krefter som kan dirigere det overmektige hvervsliv med strenghet og upartiskhet: nemlig **den sociale rettferdighet og den sociale kjærlighet**. Derfor er det overordentlig nødvendig at de politiske og alle sociale innretninger er behersket av en sådan **rettferdighetsånd**, at den virkeilig gjør sig effektivt gjeldende eller bestemmer rettsvesenet og den sociale orden således at hele hvervslivet likesom får sitt preg derav. Den **sociale kjærlighet** bør derimot så å si være sjelen i denne orden, og samfundsautoritetene må nøergisk beskytte og forsvare den. Det vil de også kunne gjøre med mindre vanskelighet, hvis de skiller sig av med de byrder som etter våre tidligere forklaringer er dem fremmede.

Ja, Vi må gå et skritt videre ennu. Da nemlig de forskjellige nasjoner på det økonomiske område er sterkt avhengige av hverandre innbyrdes og trenger til gjensidig støtte, er det rimelig at de med forente krefter og anstrengelser arbeider hen på ved **veloverveiede overenskomster og foranstaltninger** å få et **internasjonalt samarbeide** i gang til lykke og velsignelse for hvervslivet.

Hvis altså det sociale legemes lemmer, som det ovenfor er blitt skildret, opstår igjen, og hvis det økonomiske og sociale livs **regulative prinsipp** innføres igjen, vil man også om dette legeme til en viss grad kunne bruke det ord som apostelen sier om Kristi mystiske legeme: «Hele legemet føies og knyt-

tes sammen ved ethvert ledds tjeneste og bevirker således legemets vekst ganske i forhold til den ethvert lem tilmålte virksomhet, inntil det ved kjærlighet er bygget op.»¹⁾ Som almindelig bekjent har man nylig innført et **særlig system av fagforeninger og fagforbund** som i forbindelse med denne rundskrivelses emne visstnok fortjener kortelig å skisseres her og gir anledning til noen praktiske bemerkninger.

Selve den civile myndighet anerkjenner en **sådan fagforening som juridisk person**, ja, gir den samtidig endog en slags monopolstilling, idet den således anerkjente forening alene kan representere arbeiderne, henholdsvis arbeidsgiverne og vareta deres rettigheter og alene kan avslutte tariffoverenskomster og godkjenne de såkalte arbeidsforbund. Det står enhver fritt å bli medlem eller ikke og kun for så vidt kan der være tale om en fri forening. Der oppkreves nemlig en kontingent og visse særlige avgifter av alle og enhver som tilhører et bestemt fag eller bransje, like meget om de er arbeidere eller arbeidsgivere. På lignende måte er også alle og enhver bundet av den statsanerkjente fagforenings tariffoverenskomster. Ganske visst er det riktig at der foreligger en offisiell erklæring om at den autoriserte forening ikke står i veien for at der også kan dannes andre sammenslutninger innenfor en og samme bransje, men som mangler statsanerkjennelse.

Fagforbundene sammensettes av representanter for begge fagforeninger (d. v. s. for arbeidernes og arbeidsgivernes sammenslutninger) innenfor samme fag eller bransje. I virkeligheten og i egentlig forstand er disse forbund statens redskaper og foranstaltninger, og som sådanne fører de overtilsyn med selve fagforeningene og bringer dem i overensstemmelse med hverandre innbyrdes, hvor det dreier sig om felles anliggender.

Arbeidsstansninger forbyes; kan partene ikke bli enige i en strid, **megler myndighetene**.

I all korthet har Vi således skissert det nye system. Hvilke fordeler det har kan enhver uten vanskelighet få klarhet over ved et flyktig blikk: de forskjellige klassers **fredelige samarbeide** er opnådd; sosialistenes fagorganisasjoner er trent tilbake, og veien for deres fremstøt sperret; **regjeringen utøver** ved en særlig avdeling en **regulerende innflytelse**. Men for at Vi i en så betydningsfull sak ikke måtte forsømme noget, og for at alt kan være i tilbørlig harmoni med både de almindelige prinsipper Vi ovenfor har minnet om, og med det øvrige Vi nu skal omtale, er Vi nødt til å tilstå at Vi har gjort følgende erfaringer. Det mangler ikke på dem som frykter at staten, som skulde nøies med å yde den nødvendige og tilstrekkelige hjelp, vil sette sig selv i den frie virksomhets sted, ennvidere at det nye system av fagforeninger og et overordnet fagforbund har et altfor sterkt byråkratisk og politisk preg, og at det til tross for de før nevnte almindelige fordeler, som villig innrømmes, snarere tjener politiske særinteresser enn det gavner innførelsen og vedlikeholdelsen av en bedre social samfundsordning.

Skal den sist nevnte ophøiede opgave løses, skal almenvellet finne en virkelig og varig støtte, er det Vår overbevisning at der dertil først og fremst og absolutt kreves Guds nåde og velsignelse og dernest alle gode og velsinnede menneskers felles arbeide i samme retning. Ennvidere er det Vår overbevisning — og den er en følgeslutning av den første —

¹⁾ Efs. 4, 16.

PIUS XI'S RUNDSKRIVELSE

OM EN REFORM AV DEN SOCIALE ORDEN

I anledning av 40-årsdagen for Leo XIII's rundskrivelse «*Rerum Novarum*».

at dette mål vil opnås med så meget større sikkerhet jo tallsterkere de er som er rede til å stille deres **tekniske, faglige og sociale erfaring** i denne saks tjeneste, og ennu mere, jo større det bidrag er som kommer fra de **katolske prinsipper** og deres anvendelse i livet. Dette bidrag venter Vi ikke av den katolske aksjon som jo utelukker sig fra fag- eller politisk virksomhet i egentlig forstand, men Vi venter det av de blandt Våre sønner som den katolske aksjon har gjort bekjent med disse prinsipper og skolet til utøvelse av et apostolat under Kirkens førerskap og veiledning. Ja Kirken, Vi nevner den fordi den heller ikke på dette av Oss karakteriserte område som overhodet hvor der er tale om moralske tvilsspørsmål, nogen sinne kan glemme eller forsømme det den av Gud pålagte hverv å våge og å belære.

En fornyelse av den sociale orden og ideelle tilstander i den, således som Vi har gjort rede for det, vil dog naturligvis aldri kunne bli til virkelighet uten en reform av hele moralen. Det lærer selve historien på innlysende måte. Der har nemlig en gang eksistert en social orden som ganske visst ikke i enhver henseende var fullkommen mønsterverdig, men dog nogenlunde svarte til tidenes krav og til hvad fornuften med rette må forlange. At denne samfundsorden forlengst er gått til grunne, skjedde ikke fordi den ikke ved utvikling kunde ha lempet sig efter nye tiders vilkår og behov eller utvide sine rammer, men fordi menneskene i deres **sneversinn og egoisme** vegret sig ved å skaffe råderum for den tiltagende befolkning, eller fordi de lot sig lokke av en **falsk frihets drømmebillede** og andre villfarelser og derfor ikke vilde bøie sig under nogen som helst autoritet, men forsøkte å unddra sig ethvert bånd og enhver lydighetsplikt.

Så er der altså bare tilbake å nevne det nuværende **økonomiske system** og **socialismen**, dets uforsonlige anklager for domstolen og avgi kjennelse over dem med frimodighet og rettferdighet tillike. Så kan Vi klarlegge den dypere årsak til de mange ulykker og nevne det mest påkrevde lægemiddel, nemlig reformen på moralens område.

III. DEL.

1. Forandringer med hensyn til formen for det økonomiske liv.

For det første står det klart for all verdens øine, at **erhvervslivets billede** er blitt et helt annet. I vet jo godt, ærverdige brødre og elskede sønner, at vår høisalige forgjenger i sin rundskrivelse siktet hovedsakelig til den form for ervervslivet hvor under det økonomiske samarbeide den ene part stillet kapitalen og den annen arbeidskraften. Med korte og rammende ord karakteriserte han tilstanden således: «Kapitalen kan ikke undvære arbeidet og arbeidet kan ikke undvære kapitalen.»¹⁾

Med all sin kraft forsøkte Leo å bringe denne form for økonomisk liv i overensstemmelse med hvad tingenes rettferdige orden krever. Derfor er det klart at **formen som sådan ikke**

er forkastelig. Faktisk er den jo i sig selv ikke slett. Men den **krenker den rette orden i det øieblikk da kapitalen tar arbeiderne eller de ubemidlede klasse i sin tjeneste i det øiemed og på det vilkår, at alle foretagender, ja hele det økonomiske liv, skal rette sig efter dens forgodtbefinnende og tjene dens fordel**, uten hensyn til arbeidernes menneskeverdighet, til ervervslivets karakter eller til selve den sociale rettferdighet samt almenvellet.

Det er riktig at denne form for ervervslivet ikke engang i vore dager er den eneste som finnes eller alle vegner hersker. Der eksisterer nemlig ennu en annen, som inntil dags dato er overordentlig tallsterkt og betydningsfullt flertall holder sig til. Som eksempel skal nevnes **bondestanden**, i hvilken den største del av menneskeslekten hederlig og redelig tjener sitt levebrød, og hvad der ellers hører til livets ophold. Også denne stand har sine kvaler og vanskeligheter, som vår forgjenger flere steder i sin rundskrivelse gjentagne ganger har berørt.

Men ervervslivets **«kapitalistiske» styre** har med industriens seiersgang over hele jorden også selv alle vegner **fått en meget stor utbredelse**, siden Leo XIII's encyklika blev skrevet. Det er skjedd i et sådant omfang, at systemet er trengt inn og har satt sitt preg på det økonomiske og sociale liv hos dem som ikke står under kapitalismens herredømme. Både dets fordeler og skavanker samt feil har hatt en avgjørende innflytelse på dem.

Vi varetar altså ikke bare de lands interesser som står i «kapitalismens» og industriens tegn, men likefrem **alle menneskers velferd**, når Vi nu går nærmere inn på de forandringer det kapitalistiske system har undergått siden Leos dager.

a. Økonomisk overmakt i stedet for fri konkurranse.

Hvad der først og fremst slår en iakttagere er den omstendighet at i våre tider ikke bare penger ophobes på et enkelt sted, men også **en uhyre stor makt og et økonomisk enevelde legges i henderne på noen ganske få**, som oven i kjøpet slett ikke er eiere, men kun forvaltere og bestyrere av betrodde formuer og dog disponerer over dem som uinnskrenkede herskere.

Dette herredømme utøves på den mest despotiske måte av dem som, fordi de har kapitalen i deres makt, optrær med den som herrer, derfor også tar kredittvesenet i sin hånd og bestemmer lånenes fordeling. På denne måte dirigerer de så å si blodkretslopet i hele det økonomiske liv og har ervervslivets sjel slå fast i sine hender, at ingen kan trekke været mot deres vilje.

Denne ophobning av makt og midler der ser ut som et morsmerke på den moderne økonomi, er et resultat den grenseløse frie konkurranse har ført til, fordi kappestriden ikke levnet andre enn de sterkeste, hvad der ofte betyr det samme som dem der trenger sig frem på den brutaleste måte og bryr sig minst om sin samvittighet.

Til gjengjeld fremkaller denne ophobning av midler og makt en kappestrid i tre retninger: der kjempes for det første om

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 15.

overmakten på selve det økonomiske område; der kjempes envidere hårdt for å komme i besiddelse av herredømmet over samfundsmakten for å kunne utnytte dens midler og myndighet ved økonomiske stridigheter; endelig kjempes der mellom statene innbyrdes, idet enkelte land anvender sin makt og politikk til å fremme sine statsborgeres økonomiske interesser i ett og alt, eller i det de omvendt benytter sin overlegenhet og sine økonomiske midler til å fremtvinge en avgjørelse av politiske stridigheter, som er opstått mellom nasjonene.

b. Systemets ulykkebringende følger.

Det er gitt at de siste konsekvenser av den individualistiske ånd i det økonomiske liv må være dem som I, ærverdige brødre og elskede sønner nu selv ser og beklager: Kreftenes frie kappestrid er blitt sin egen drapsmann; det frie marked har måttet vike plassen for et **enevelde i økonomien**; i hælene på pengebegjæret er med logisk nødvendighet fulgt tøilesløs maktbrynde; alt som heter økonomisk liv er på gruppevekende måte preget av **hårdhet, hjerteløshet** og grusomhet. Dertil kommer også andre meget beklagelige skadelige virkninger som er opstått ved en skammelig uordentlig sammenblanding av samfundsmyndighet og økonomiske opgaver og hverv. Som eksempel anfører Vi noget av det verste som er skjedd: **Fornedrelsen av samfundsmaktens overhøyhet!** Skjønt den nemlig som øverste instans med kongelig verdighet skulde være hevet over enhver partiskhet og alene være betenkt på å verne om almenvellet og håndheve rettferdigheten, **blir den til en slave** som utleveres og selges til menneskers egoistiske begjær og lidenskaper. Betrakter man forholdet mellom nasjonene innbyrdes, er det å si at to hinannen motsatte fenomener har sitt utspring i den ene og samme kilde: på den ene side strømmes «nasjonalismen» eller også den økonomiske «imperialisme» frem; på den annen den ikke mindre fordervelige og avskyelige finanskapitalistiske «internasjonalisme» eller den «internasjonale imperialisme», hvis løsen er: **Mitt fedreland er der hvor jeg har det godt.**

c. Hjelpemidler.

Hvad der kan råde bot på disse meget uheldige tilstander, har Vi i denne rundskrivelses annen del gitt en utførlig belæring om, således at Vi her kan nøies med kortelig å minne om det der sagte. Da det hovedsakelig er kapital og arbeide som for øieblikket bestemmer det økonomiske liv, er det nødvendig, at **den sunde fornufts eller den kristelige socialfilosofis grunnsetninger** angående kapital, arbeide og deres sammenspill anerkjennes teoretisk og føres ut i det praktiske liv. Navnlig bør man likelig og omhyggelig ta hensyn både til eiendomsrettens og til arbeidets to sider, den individuelle og den sociale, for at individualismens så vel som kollektivismens skjær kan undgås. Kapitalens og arbeidets innbyrdes forhold og fordringer bør bestemmes efter den strengeste rettferdighets lov, d. v. s. efter den man kaller redelighet i handel og vandel; samtidig skal også den kristne næstekjærlighet yde sin hjelp. Den **frie konkurranse** innen for bestemte og tilbørlige grenser, og ennu mere **den økonomiske overmakt bør effektivt stilles under samfundsmaktens autoritet** med hensyn til alt det, som hører inn under dens kompetense. Men alle statsinstitusjoner bør forme og ordne samfundslivet i dets helhet efter almenvellets krav eller

den sociale rettferdighets lover. På denne måte kan det ikke være annet enn at også det økonomiske liv, dette så betydningsfulle ledd i samfundslegemet, igjen vender tilbake til den rette og sunde orden.

2. Forandringer i socialismen.

Det er ikke bare det økonomiske livs billed som siden Leos tid er blitt fullstendig forandret, men **selve socialismen**, mot hvilken vår forgjenger hovedsakelig måtte føre sin kamp, har også undergått de samme dyptgående omveltninger. Kunde socialismen dengang kalles et nogenlunde ensartet system med bestemte teorier, som i sig selv dannet et logisk sluttet hele, falt den siden hen fra hinannen og blev i det vesentlige til to hovedretninger, som i de fleste spørsmål står skarpt over for hinannen, ja lidenskapelig bekjemper hinannen innbyrdes. Dog har ingen av partene opgitt de kristendomsfiendtlige forutsetninger som var socialismens særkjenne.

a. Den voldsomme retning eller kommunismen.

Den ene del av socialismen gjennomgikk nemlig omtrent den samme utvikling som efter våre tidligere forklaringer også blev den kapitalistiske økonomi skjebne. Den gled nedad og blev til **kommunisme**, som i teori og praksis forfølger to mål, og vel å merke ikke i det skjulte og ad underjordiske midler, nemlig klassekamp i den hensynsløseste form og fullstendig tilintetgjørelse av privateiendom. Ved sine fremstøt kjenner den intet den ikke våger å gjøre, intet den har respekt for. Hvor den er kommet til makten, viser den på utrolig og ubeskrivelig måte sin hårdhet og umenneskelighet. Det kan **det sorgelige hærverk og de ruiner vidne om, hvormed kommunismen har fylt Østeuropas og Asias vidtstrakte landstrøk.** Med hvilket hat den som erklært fiende kjemper mot den hellige Kirke og Gud selv, er desverre allfor sikkert godtgjort ved kjensgjerninger og kommet til alles nøie kjenskap. Skjønt Vi derfor anser det for overflødig å gjøre Kirkens gode og tro sønner oppmerksomme på kommunismens ugudelige og umoralske karakter, kan Vi allikevel ikke uten dyp smerte betrakte **den sorgløshet hos mange**, som synes å la hånt om disse overhengende farer og med lat passivitet finner sig i at der agiteres for et system, som med vold og blod vil nedsable hele samfundet. Og så meget desto alvorligere bebreidelser fortjener de menn som i sin **lettsindighet** forsømmer å fjerne eller å forandre de forhold i samfundslivet som ophisser sinnene og baner veien for verdensrevolusjonens ødeleggelser.

b. Den moderate del med navnet socialisme.

Mere moderat er som bekjent, den del som bibeholdt navnet socialisme. Den erklærer sig ikke bare imot anvendelse av vold, men mildner også klassekampen for en stor del og avsvækker fordringen om ophevelsen av den private eiendomsrett, hvis den ikke likefrem opgir disse programpunkter. Man skulde tro at socialismen, forskrekket over sine egne prinsipper og de følgeslutninger kommunismen har dratt herav, var på vei tilbake til de sannheter, som tradisjonen i kristendommen alltid har hevdet, og nærmet sig dem. **Det kan nemlig ikke nektes, at socialismens fordringer undertiden står de krav meget nær, som de kristelige samfundsreformatorer med rette stiller.**

- a) Mindre utpreget klassekamp og ringere opposisjon mot privateiendom.

På denne måte går klassekampen, hvis bare den avholder sig fra personlig fiendskap og gjensidig hat, efterhånden over til en slags **berettiget saklig drøftelse** som bunder i interesse for rettferdighet. Skjønt dette stadium ikke er denne sociale fred som vi alle ønsker, kan og bør det dog være utgangspunktet for å nå til «stendenes» samarbeide og gjensidige hjelp. Også krigserklæringen mot privateiendommen får efterhånden en mildere form og innskrenker sig til, at man til syvende og sist ikke angriper selve besittelsen av produksjonsmidlene, men det sociale overherredømme, som den besittende mot all rett på tyrannisk måte har tilrevet sig. I virkeligheten tilkommer jo et sådant øverste herredømme slett ikke privateierne, men samfundsmakten. Går utviklingen denne vei, kan man komme så langt, at den moderate socialismes nettop nevnte programpunkter ikke lengere er i motstrid med de ønsker og krav, som representantene for de kristne prinsipper gjør gjeldende under deres bestrebelse for en reform av det menneskelige samfund. Med full rett kan man nemlig forsvare det standpunkt, at visse arter av goder burde forbeholdes staten, da deres besittelse medfører en altfor stor innflytelse og makt, som man ikke kan overlate til private hender, uten at samfundet kommer i fare.

Den slags rettferdige fordringer og ønsker rummer ikke noe som strider mot den kristne sannhetslære, og ennu mindre er de socialismens særkjenne og særeie. Hvem som derfor kun tilstreber disse mål, har ingen årsak til å slutte sig til socialismen.

- b) Er denne mellemsvei mulig?

Gid nu bare ingen vil tro, at alle ikke-kommunistiske retninger innen for socialismen uten undtagelse både i praksis og teori allerede er kommet til denne bedre erkjennelse. For det meste oppgir de hverken klassekampen eller krigen mot den private eiendomsrett, men mildner den bare en smule. Men hvis nu falske prinsipper på denne måte kun dempes eller utviskes litt, oppstår, eller rettere sagt, reises med urette av nogen få det spørsmål, om ikke den kristne læres prinsipper kanskje også kunde avsvettes og mildnes i nogen grad for således å imøtekomme socialismen og så å si bli enig med den på halvveien. Den ene eller annen lar sig lokke av det skuffende håp om at socialistene på denne måte kunde trekkes over til oss. Denne forventning er imidlertid ganske ugrunnet. Hvem som vil være apostel i socialistiske kretser er nødt til åpent og ærlig å vedkjenne sig **den hele, ubeskårne kristne lære** og må på ingen måte lukke øinene for villfarelser. Ja, hvis nogen i sannhet vil optre som Evangeliets forkynner, bør han først og fremst gå ut på å opplyse socialistene om at deres fordringer, for så vidt de er rettferdige, får en langt pålideligere begrunnelse i den kristne tros prinsipper og fremmes ganske anderledes effektivt av de krefter den kristne kjærlighet råder over.

Men, hvad om nu socialismen med hensyn til klassekampen og i spørsmålet om privateiendommen har slått så meget av på sine krav og forbedret sig i den grad, at den på disse punkter ikke lenger fortjener nogen bebreidelser — har den så derved også samtidig oppgitt sin kristendomsfiendtlige karakter? Det er et spørsmål som optar manges sinn meget sterkt. Og overordentlig stort er antallet av de katolikker, som nok er aldeles klare over at kristne prinsipper ikke kan

opgis eller lemlestes, men som dog synes å rette sine blikk mot den Apostoliske Stol og be den inntrengende om en avgjørelse av spørsmålet om denne socialisme har forlatt sine falske lærdommer så grundig, at den uten prisgivelse av et kristent prinsipp kan erklæres tillatelig og, for å bruke et bilde, kan døpes? I overensstemmelse med den faderlige omsorg som besjeler Oss, vil Vi gjøre dem fyldest og erklærer herved følgende: **Hvad enten man betrakter socialismen som teori eller som historisk kjennsgjering eller som «åndelig bevegelse», er den, så lenge den virkelig er socialisme også etter at den på de to nevnte punkter har gjort innrømmelser overfor sannheten og rettferdigheten, uforenelig med den katolske Kirkes tros lærdommer; for den tegner et bilde av selve det menneskelige samfund, som er så forskjellig som vel mulig fra den kristne læres opfattelse av det.**

- c) Socialismens opfattelse av samfundet og menneskets sociale natur i avgjort strid med kristendommens sannheter.

Efter den kristne lære er mennesket jo skapt som et socialt vesen og har fått sin plass anvist her på jorden for å leve i et samfund under en av Gud villet øvrighet,¹⁾ for der planmessig å arbeide på alle sine evners fulle utvikling til Skapens pris og ære og ved trofast oppfyllelse av sine kallsplikter, det være sig i et teknisk fag eller i en annen stilling, å vinne frem til timelig lykke og den evige tillike. **Socialismen derimot kjenner aldeles intet til denne ophoiiede bestemmelse, som både det enkelte menneske og samfundet har og bryr sig heller ikke om den; efter dens teori er jordisk fordel og bekvemmelighet det eneste formål for det menneskelige samfundsliv.**

Av den omstendighet at man ved en rasjonell arbeidsdeling med større virkning og utbytte kan fremstille goder, enn det er mulig for enkeltmanns privatvirksomhet, drar socialistene den følgeslutning, at økonomisk virksomhet, et navn hvorved de kun tenker på materielle goder, nødvendigvis må foregå samfundsmessig. Ennvidere er de av den opfattelse at denne nødvendighet forplikter menneskene til helt og holdent å vie sig til samfundet i alt vedrørende materielle goders produksjon. Ja, besiddelse av det størst mulige forråd på de ting som tjener til det jordiske livs behageligheter, verdsettes i den grad at **menneskets høiere goder — ikke engang friheten undtas — bør vike plassen og ofres for kravet om den mest intensive og rasjonelle produksjon av timelige goder.** Dette tap, som den menneskelige verdighet under produksjonsprosessens sosialiserte form lider, påstår de, erstattes lett ved den rikdom på materielle goder som fremstilles i fellesskap og tilflyter de enkelte i så rikt mål, at de fritt og efter behag kan benytte dem til livets bekvemmelighet og forskjønnelse. Det samfund som socialismen altså forestiller sig, kan på den ene side overhodet ikke bestå eller tenkes uten anvendelse av et overmål av tvang, og på den annen side hylder socialismen en ikke mindre falsk frihet, fordi der i dens system mangler en virkelig samfundsautoritet. Samfundsmakten kan jo ikke ha sitt fundament i timelige og materielle fordeler og bekvemmeligheter, men har sitt utspring i Gud alene, alle tings skaper og siste endemål.²⁾

¹⁾ Slg. Rom. 13, 1.

²⁾ Slg. Litt. Encycl. Diuturnum, d. 29. juni 1881.

d) Samtidig å være katolikk og socialist er en selvmotsigelse.

Ganske visst inneholder socialismen — som alle andre villfarelser — også litt sannhet (hvad pavene for øvrig aldri har nektet), men den har til forutsetning en lære om det menneskelige samfund som den er alene om, og som står i motstrid med den ekte kristne opfattelse derav. Ord som religiøs Socialisme og kristelig socialisme er selvmotsigelser: Ingen kan samtidig være en god katolikk og en virkelig socialist.

e) Kultursocialisme.

Alle disse erklæringer gjentar og stadfester Vi i kraft av Vår hellige embedsmyndighet, og de gjelder også om en ny form for socialistisk agitasjon som hittil var mindre kjent, men nu har fått innpass i flere socialistiske retninger. Den nye form går fremfor alt ut på å virke som **opplysnings- og oppdragelsesbevegelse**. Under vennskapets maske søker den hovedsakelig å lokke allerede ganske små barn til sig og å vinne dem for sin sak. Men også utover det prøver den på å få tak i befolkningen som helhet for endelig å få de «socialistiske menn og kvinner» støpt, som skal bygge det menneskelige samfundsliv op etter socialistiske teorier.

I Vår Rundskrivelse «Divini illius Magistri» har Vi gitt en utførlig beretning om hvilke prinsipper den kristne oppdragelse skal holde sig til, og hvilke mål den skal søke opnådd.¹⁾ Hvor uforenelige den nevnte kultursocialismes veier og mål er med den kristne pedagogikk, er så klart og innlysende at dette punkt ikke trenger til vidtløftigere behandling. Dog, de store farer som følger denne bevegelse, synes de kretser ikke å kjenne noe til, eller også å undervurdere, som ikke bryr sig om mandig og energisk etter fortjeneste å avverge dem. Å minne disse om de **truende, store tap** de kommer til å lide, krever Vårt hyrdeembede av Oss: **Ja, gid dog alle måtte være klår over at kultursocialismens far var liberalismen, dens arvinger blir «bolsjevismen».**

f) Katolikker som overløpere i socialismens leir.

Under disse forhold kan dere forstå, ærverdige brødre, hvor stor Vår smerte er, når vi må se at navnlig i visse land, ikke få av Våre sønner, om hvilke Vi ikke kan anta at de har sviktet den sanne tro og mistet den gode vilje, har forlatt Kirkens leir og **som overløpere står i socialismens rekker**. Det er skjedd på den måte at den ene del av dem åpenlyst gjør sig til av å være socialister og vedkjenner sig selve de socialistiske teorier; de andre derimot er mindre begeistret, ja vel også nesten mot sin vilje medlemmer av sammenslutninger som ifølge sitt program eller faktisk er socialistiske.

I Vårt Faderhjertes bekymrede overveielser søker Vi å komme til bunns i, **hvordan det dog kunde skje**, at de har forvillet sig så langt bort, og det forekommer Oss som om Vi hørte det svar hvormed mange av dem vil begrunne sine skritt: «Kirken og Kirkens tilhengere,» således roper de høit, «begunstiger de rike, forsømmer arbeiderne og bryr sig slett ikke om dem. Av den grunn er vi blitt nødt til å la oss innrullere i socialismens rekker bare for å hjelpe oss selv.»

Det er i sannhet meget beklagelig, ærverdige brødre, at

¹⁾ Litt. Encycl. Divini illius Magistri, d. 31. des. 1929.

der har vært, ja, at der ennu finnes dem som nok kaller sig katolikker, men nesten ikke kjenner den **hellige lov om rettferdigheten og kjærligheten**, som forplikter¹⁾ oss til ikke bare å gi enhver hvad hans er, men også å komme våre trengende brødre til hjelp, som om de var Kristus Herren selv. Ennu sørgeligere er det, at de samme av **lutter pengebegjærighet ikke undser sig for å utnytte og utpine arbeiderne**. Men det verste er at der finnes katolikker som misbruker selve religionen og forsøker å forskanse sig med sine urettferdige krav bak religionens navn for å sikre sig mot absolutt berettigede fordringer fra arbeidernes side. **Aldri vil vi holde op med å påtale den slags katolikkens metoder**. De er nemlig skyld i at Kirken, skjønt ganske ufortjent, kunde se ut som om den gikk de rikes erende, og at den fikk bebreidelser for det, samt for ikke å føle den minste medlidenhet med de nødstilstander og trengsler hvori de så å si arveløsgjorte befant sig. Hvor falskt imidlertid dette skinn og **hvor urettferdig denne beskyldning er**, fremgår tydelig av hele Kirkens historie; og selve den **rundskrivelse**, hvis årlige minnefest vi feirer, er et soleklart bevis på at de utslyngede bakvaskelser og æreskrenkende siktelser er den største urett mot Kirken og dens lære.

g) Innbydelse til å vende tilbake.

Men der er ikke tale om at Vi, forbitret over den lidte urett eller bragt til fortvilelse ved faderhjertets smerter, skulde bortvise og støte fra oss de barn som på en sørgelig måte farer vill og er så langt borte fra sannhetens og frelsens vei. Tvertimot, så **inntrengende som det bare er oss mulig innbyr Vi dem til å vende tilbake til Kirkens skjød**. Ja, gid de måtte låne et velvillig øre til vår røst! Gid de måtte komme tilbake til det sted de forlot, til faderhuset nemlig, og innta sin plass der, hvor de egentlig hører hjemme, d. v. s. i deres rekker, som med iver følger de anvisninger Leo offentliggjorde først, og Vi høitidelig gjentar, og som arbeider på en **samfundsreform i Kirkens ånd**, således at den sociale rettferdighet og den **sociale kjærlighet** hevdes og hersker! Gid de måtte overbevise sig om at de ingen steder på jorden kan finne en fullkomnere lykke enn hos Ham, som for vår skyld blev fattig, skjønt Han var rik, for at vi ved Hans fattigdom skulde bli rike;²⁾ som fra sin ungdom av levet i fattige og besverlige kår og innbyr alle betyngede og besværede til sig, for i sitt hjertes kjærlighet å vederkvege dem til fullkommenhet;³⁾ og som endelig uten persons anseelse krever mere av dem som har mottatt mere,⁴⁾ og «gjengjelder enhver etter hans gjerninger».⁵⁾

3. Moralens fornyelse.

Undersøker Vi imidlertid saken omhyggeligere og grundigere, kommer Vi til det klare resultat at forut for denne så ønskelige sociale reform må der gå en **fornyelse av den kristne ånd**, som så mange av dem, der står i erhvervslivet, alle vegne på sørgelig måte har opgitt og forlatt. Ellers blir alle de mange forsøk og anstrengelser til ingen nytte, og huset bygges ikke på en klippe, men på løs sand.⁶⁾

¹⁾ Slg. Jak. 2.

²⁾ 2. K. 8, 9.

³⁾ Mt. 11, 28.

⁴⁾ Slg. Lk. 12, 48.

⁵⁾ Mt. 16, 27.

⁶⁾ Slg. Mt. 7, 24 ff.

PIUS XI'S RUNDSKRIVELSE

OM EN REFORM AV DEN SOCIALE ORDEN

I anledning av 40-årsdagen for Leo XIII's rundskrivelse «Rerum Novarø».

Og i sannhet, ærverdige brødre og elskede sønner, nu har Vi tatt den moderne samfunnsøkonomi i øiesyn og slått fast, at den lider av de **alvorligste feil**. Også **kommunismen** og **socialismen** har Vi atter dratt for vår domstol og funnet at alle dens former, også de mere moderate, er villfarelser som er langt borte fra evangeliets forskrifter.

For derfor å bruke vår forgjengers ord: «Hvis det menneskelige samfunnslegeme skal helbredes, kan kun gjeninnførelsen av et kristent liv og kristne skikker og seder gjøre det.»¹⁾ For den alene kan bringe lægedom mot den **overdrevne higen** etter de **forgjengelige goder**, som jo er opprinnelsen til alle feil og laster; kun den kan få menneskenes **blendede øine**, som er **fullstendig fascinerte av verdens flyktige ting**, til å rive sig løs fra dem og se op til himmelen. Hvem vil nekte at det menneskelige samfund nu for tiden mest av alt trenger til dette lægemiddel?

a) Hovedondet i de moderne tilstander: tapet av sjeler.

Alle sinn er jo næsten utelukkende optatt av denne tids forviklinger, tap og ødeleggelse. Men hvis vi med troens øine, som det bør sig, betrakter begivenhetene, hvad er så alt det i sammenligning med **tapet av sjeler**? Og allikevel kunde man uten overdrivelse si, at forholdene i det sociale og økonomiske liv i våre dager er av den art, at de gjør det overordentlig vanskelig for uhyre mange mennesker å tenke på og sørge for det ene nødvendige, nemlig **sin evige frelse**.

Innsatt til hyrde over og vokter for disse utallige får av hyrdenes herre, som har gjenløst dem ved sitt eget blod, kan Vi ikke uten tårer i øinene betrakte den overordentlig store fare, hvori de befinner sig. Men ikke nok med det, i bevissthet om vår hyrdeplikt og med en fars omsorg overveier Vi også til stadighet, hvordan Vi kan komme dem til hjelp, og dessuten kaller Vi andre, som enten av rettferdighets- eller kjærlighetsplikt må være interesserte i saken, til ufotrøden medhjelp. Hvad kan det nemlig nytte menneskene ved rasjonellere bruk av rikdommen å bli dyktigere til å vinne hele verden, hvis de derved lider skade på sin sjel?²⁾ Hvad kan det nytte å lære dem det økonomiske livs sikre prinsipper, hvis de i tøylesløst og lavt begjær i den grad lar sig rive bort av sine egoistiske ønsker, at «de nok hører Herrens bud, men allikevel i et og alt gjør det motsatte av dem?»³⁾

b) Årsakene til dette tap.

At man i det sociale og økonomiske liv har sviktet Kristi lov, og at derfor et meget stort antall arbeidere er falt fra den katolske tro, har sin rot og sin grunn i **hjerterets uordnede følelsesliv og tilbøieligheter**, d. v. s. i hin sørgelige følge av den første synd, som brakte de menneskelige evners og krefters herlige harmoni i den grad i forvirring, at mennesket lett buk-

ker under for sine dårlige drifter og blir meget sterkt fristet til å foretrekke denne verdens forgjengelige goder frem for himmelens, som er blivende. Herav kommer også **det umette- lige begjær efter penger og jordisk gods**, som ganske visst til alle tider har forført menneskene til å overtrede Guds lov og krenke andre menneskers rettigheter, men som under den nuværende økonomiske situasjon legger mange flere snarer for den menneskelige svakhet. Da nemlig usikkerheten i erhvervs- livet og navnlig i dets struktur til stadighet krever den høieste kraftanstrengelse hos dets representanter, er der en del blandt dem, som er så **forherdet mot samvittighetens røst**, at de er kommet til det standpunkt: **dem var det tillatt å forøke sine inntekter på hvilken som helst måte** og sikre sine med stort besvær og anstrengelse innvundne penger **med det gode og med det onde** mot alle omskiitelser, som plutselig kan inntreffe i livet. Den letthet, hvormed enhver på et marked, der ikke kjenner til lovens skranker, kan tjene penger, lokker mange til handel med og omsetning av varer, hvorved de fortæres av det brennende ønske, **med det minst mulige arbeide å opnå en hurtig vunnet rikdomsforøkelse**, og hvorved de ved vill spekulasjon i sitt pengebegjær ofte vilkårlig driver vareprisene således op og ned, at de umuliggjør produksjonsledernes saklige og rolige beregninger. Lovbestemmelsene til fremme for **handelssekskapers** forretningsvirksomhet har gitt anledning til de skammeligste misbruk ved delingen av risikoen og innskrenkningen av det personlige ansvar. Vi konstaterer nemlig, at den således forringede regnskapsplikt og ansvarsbyrde også svekker samvittigheten; at der dessuten skjer de verste urettferdigheter og bedragerier, som skjuler sig under et eller annet firmanavns dekke; ennvidere at bestyrere for selskaper med økonomisk formål glemmer sin embedsplikt og troløst setter de tilgodehavender og de spareskillinger over styr, som folk betror dem til forvaltning. Endelig bør de slue, beregnende spekulanter ikke forbigås, som overhodet ikke bryr sig om hederlighet og gavnlighet i sine forretningsmetoder, men uten hensyn til sin samvittighet pisker menneskers drifter og lidenskaper op for derefter å utnytte dem til sin egen pekuniære fordel.

Den derved opståtte alvorlige skade kunde man ha avverget eller også være kommet i forkjøpet, hvis de ledende menn i samfundet med energi hadde holdt på en **streng og betryggende moral**. Men den har **altfor ofte manglet på en sørgelig måte**. Ti på det tidspunkt, da de første spirer til de moderne former for samfunnsøkonomi viste sig, hadde rasjonalismens teorier nettop fått innpass hos mange og rotfestet sig i deres tankegang. Derfor opstod i løpet av ganske kort tid en slags samfundslære som står den sanne morallov meget fjernt, og dermed blev tøilen fullstendig gitt de menneskelige lidenskaper.

Som følge derav skjedde det at langt flere mennesker enn før fra nu av bare tenkte på å forøke sin rikdom, like meget på hvilken måte det var; og da de satte sin egen person og fordel over alt annet og søkte sig selv i første rekke, følte de ikke samvittighetsbetenkeligheter ved noget som helst, ikke

¹⁾ Litt. Encycl. Rerum Novarum, n. 22.

²⁾ Slg. Mt. 16, 26.

³⁾ Slg. Dom. 2, 17.

engang ved den verste urett mot andre. De første som slo inn på denne brede vei der fører til fordervelse¹⁾, fikk med letthet en hærs-kare av følgesvenner som efterlignet deres urettferdighet. For synet av det håndgriplige held de hadde med sig, den usedvanlige glans deres rikdom spredte omkring dem, det grin hvormed de latterliggjorde andres samvittighetsfullhet som nogen tåpelige skrupler, og endelig den brutalitet hvormed de konkurrerte hederlige medbeilere ut, måtte jo gjøre sin virkning.

Når de ledende menn i det økonomiske liv forvillet sig således fra den rette vei, kunde det neppe utebli at også **arbeidernes brede lag alle steder hodekuls styrtet ned i den samme avgrunn**. Så meget desto mere måtte dette inntre, som de fleste av de overordnede behandlet sine arbeidere som rene og skjære redskaper, uten spor av omsorg for deres sjeler, ja uten en eneste tanke på høiere ting. I sannhet, Vi gyser når Vi overveier de store farer som arbeidernes (navnlig de unges) moral og unge pikers og andre kvinners ære blir utsatt for på de moderne arbeidsplasser; når Vi tenker over hvor ofte den moderne form for ervervslivet og navnlig de ganske **upassende boligforhold** blir til hinder for det bånd som skal knytte en familie sammen, og for et hyggelig samliv; når Vi gjenkaller i erindringen hvor ofte og hvor sterkt den kirkelige høytideligholdelse av **helligdagene** forstyrres; når Vi betrakter den ganske almindelige svekkelse av hint kristelige tankesett og sinnelag, i kraft av hvilket også enfoldige og ikke videre dannede mennesker satt inne med en ideell livsvisdom, og ser den erstattet med den eneste tanke og bekymring, hvordan man på den ene eller annen måte skal skaffe det daglige brød. På denne måte blir det legemlige arbeide, som ifølge det guddommelige forsyns bestemmelse også efter slektens første synd skulde utføres til beste for både legeme og sjel, alle vegne forvandlet til **en kilde til synd og last**. Det er jo således: **Råstoffene forlater fabrikken i foredlet tilstand, men menneskene blir sammesteds verre på legemet og på sjelen.**

c) Hjelpemidler:

a. Erhvervslivet må gjennomtrenges av den kristne livsopfatning.

Så lenge denne beklagelige mishandling av den menneskelige sjel varer ved, er ethvert forsøk på å fornye det menneskelige samfund håpløst, og der finnes ingen annen virksom hjelp mot denne skade enn den, at menneskene åpenlyst og ærlig vender tilbake til den kristne lære, d. v. s. til hans bud, som ene har det evige livs ord²⁾, eller anderledes uttrykt, ord som aldri forgår, selv om himmel og jord forgår.³⁾ Det er jo således, at alle virkelige sakkyn-dige menn i samfundsøkonomien av all kraft søker en ordning som svarer til fornuftens krav, således at det økonomiske liv igjen kan føres tilbake til en sund og riktig orden. Denne orden ønsker også Vi i høieste grad, og med all iver søker Vi å arbeide for den. Men den blir ganske utilfredsstillende og ufullkommen, hvis ikke alle menneskelige virksomheter efterligner hin vidunderlige enhet, som behersker Guds verdensplan, og hvis ikke de slutter sig sammen til felles vennskapelig arbeide for å opnå denne enhet, så

¹⁾ Slg. Mt. 7, 13.

²⁾ Slg. Jo. 6, 70.

³⁾ Slg. Mt. 24, 35.

vidt menneskelige krefter formår det. Vi tenker her på **hin fullkomne orden, som Kirken med stor kraft og styrke forkynner, og som også selve fornuften krever**. Den består i følgende: **Til Gud, som jo er det første og høieste mål for all virksomhet i den skapte verden, skal alle ting henføres**. Dernæst: **Under Gud skal alle skapte ting betraktes som rene og skjære redskaper, man kun benytter sig av, for så vidt de hjelper til å opnå det siste og høieste mål**

Ingen må nu tro, at ervervslivets forskjellige grener ut fra dette standpunkt ringeaktes, eller at de ansees for mindre svarende til den menneskelige verdighet. Tvertimot lærer vi jo nettop i dem å ære og anerkjenne Gud, vår Skapers klare vilje, Han, som anviste mennesket en plass på jorden, for at han skulde opdyrke den og benytte den på mangfoldige måter for å tilfredsstille sine fornødenheter. Og å **forøke sin formue på sømmelig og rettfærdig måte er ikke forbudt noen av dem**, som gir sig av med produksjon av goder. Tvertimot er det rimelig, at den som tjener samfundet og gjør det rikere, også selv får del i samfundets forøkede rikdom og svarende til sin stilling, også selv blir mer velhavende. Kun må den betingelse være oppfylt: Alle disse goder må søkes i overensstemmelse med den lydighet, vi skylder Guds lov, og uten å krenke andres rettigheter, og de må brukes på den måte, som troen og den rette fornuft foreskriver. Hvis disse regler iaktas av alle, alle steder og til alle tider, vil ikke bare fremstillingen av samfundsgoder og deres ervervelse, men også anvendelsen av rikdommen, som for tiden ofte øiensynlig avviker sterkt fra den rette orden, i kort tid befinne sig innen for rimelighetens og en rettfærdig fordelings grenser. Og i stedet for **den avskyelige egoisme, som er vår tids skamplott og store synd**, vil i liv og virksomhet det kristne måteholds så blide og dog så sterke lov råde, den lov, som påbyr mennesket først å søke Guds rike og Hans rettfærdighet i den sikre overbevisning, at den guddommelige rundhåndethet og Guds bestemte løfte derom også vil gi de timelige goder i det omfang de er nødvendige.¹⁾

b. Den kristne kjærlighets hverv.

Men skal alt dette utføres, er det nødvendig at **kjærlighetens lov** alltid inntar en plass i forreste rekke. Kjærligheten er jo «fullkommenhetens bånd».²⁾ Hvor stor er derfor ikke alle de ubesindige samfundsreformatorers villfarelse, som kun bryr sig om, at der hersker **rettfærdighet**, og ovenikjøpet kun den, som kalles redelighet i handel ogandel, og som hovmodig avviser kjærlighetens hjelp. Ganske visst kan kjærligheten ikke trø i den rettfærdighets plass, som tilkommer én og påbydes av samvittigheten, men nektes av ondskap. Men selv om man antar, at alle og enhver til syvende og sist opnår, hvad der tilkommer dem, så vil der dog alltid være et stort virkefelt for kjærligheten. Ti rettfærdigheten for sig alene, selv om den blir øvet på den samvittighetsfulleste måte, kan ganske visst rydde årsakene til sociale stridigheter avveien, men **den vil aldri kunne knytte hjertene sammen og skape et indre åndelig bånd**. Men nu er det jo således: alt, hvad der er innført til sikring for fred og til fremme for gjensidig hjelp, har sin beste og sterkeste støtte i det innbyrdes åndelige bånd, som holder partene sammen. Det gjelder også om de idelleste

¹⁾ Slg. Mt. 6, 33.

²⁾ Kol. 3, 14.

institusjoner. Svikter dette åndelige grunnlag, så blir, som erfaringen flere ganger har lært oss det, også de fortreffeligste anordninger til ingen nytte. Altså kun i det tilfelle vil et samarbeide av alle for det ene mål, at samfundsvellet trives, være mulig, hvis de forskjellige sociale grupper har den fulle og faste overbevisning, at de er medlemmer av en eneste stor familie og barn av en og samme far i himmelen, eller ennu bedre, at de kun danner et eneste legeme i Kristus, hvori de «hver for sig er hverandres lemmer»¹⁾, således at «når et lem lider, lider alle andre med».²⁾

Så snart nemlig dette er opnådd, vil de rike og andre fornemme opgi sin tidligere likegyldighet over for de mindre bemidlede brødre og ombytte den med interessert og virksom kjærlighet. For deres rettfærdige krav vil de ikke lengere lukke sine hjerter, og deres mulige feil og misgrep vil de bære over med. Arbeiderne derimot vil ærlig og opriktig undertrykke enhver følelse av bitterhet og misundelse, som de, der puster til klassekampens ild, misbruker så ofte, og de vil ikke bare ikke være utilfrets med den plass det guddommelige forsyn har anvist dem i det menneskelige samfund, men tvertimot sette pris på den, fordi de godt vet og forstår, at enhver i sin stilling og på sin post yder samfundsvellet et nyttig og ærefullt arbeidsbidrag, og at de i deres levemåte har større likhet med ham, der, skjønt han var i Guds skikkelse, vilde være håndverker på jorden og gå for å være en håndverkers sønn.

d) Den vanskelige oppgave.

Hvis altså evangeliets ånd på ny oppfyller verden, d. v. s. det kristne måteholds og den altomfattende kjærlighets ånd, så nærer Vi det faste håp om, at det menneskelige samfunds så sterkt attråede og fullkomne nyskapelse i Kristus og Kristi fred i Kristi Rike vil bli til virkelighet. Fra vårt pontifikats begynnelse var det jo vår plan og faste beslutning å opbygge alle våre krefter og all vår hyrdeomsorg for å oppnå dette mål.³⁾ Og I, ærverdige brødre, I, som på den Helligåndens bud sammen med oss styrer Kirken⁴⁾, I yder oss med rosverdig iver mandig bistand til løsningen av denne ophøiede og for øieblikket høist nødvendige oppgave i alle verdensdeler, også i hedningemisjonene.

Motta da den fortjente ros og anerkjennelse, og den samme påskjønnelse være uttalt overfor alle de geistlige og læge personer, som Vi med glede daglig ser delta i dette store arbeide og med energi gå oss til hånd. Vi tenker på våre elskede barn i den katolske aksjon, som med særlig iver i samråd med oss anstrenger sig for en løsning av det sociale spørsmål, for så vidt det berører og vedkommer Kirken i kraft av dens guddommelige opprinnelse. Alle de nevnte formaner Vi på ny og fremdeles i Herren til ikke å spare noen anstrengelse, ikke å la sig kue av noen vanskelighet, men daglig å vokse i frimodighet og være sterke.⁵⁾

Ganske vist stiller Vi dem over for en svær oppgave. Vi vet jo meget godt, at der er et utall av hindringer og vanskeligheter som skal overvinnnes på begge sider, både i de høiere

og i de lavere samfundsklasser. Men bare de ikke blir motfalne. Det er jo kristen skikk å vove en hård dyst; og på utholdenhet i tunge prøvelser kjenner man dem, der som gode Kristi stridsmenn¹⁾ holder sig ganske nær op til Herrens eget eksempel.

Så la oss altså, idet vi ene og alene stoler på den allmechtige bistand fra hans side, som «vil at alle mennesker skal bli salige»²⁾, sette alle våre krefter inn på å hjelpe de ulykkelige sjeler, som har vendt Gud ryggen; la oss føre dem bort fra de jordiske bekymringer, som de alt for sterkt går op i, og la oss lære dem med tillit å søke de evige goder. Ikke sjeldent vil dette forsøk lykkes lettere enn man ved første øiekast kunde gjøre sig håp om. Ti når selv i en forbyrers skjulte folder kan gjemme sig vidunderlige åndelige krefter, likesom gløder under asken, krefter, som utvilsomt vidner om, at sjelen av naturen er kristelig, hvor meget mere vil dette ikke være tilfelle hos de overordentlig mange, som snarere av uvidenhet eller på grunn av ydre omstendigheter er kommet på avveier.

For øvrig er arbeiderskarene alt nu likesom et gledelig tegn som varsler om en social fornyelse. Ti vår store glede oppdager Vi nemlig i deres rekker tettsluttede tropper av unge arbeidere, som låner Guds kallende nåde et villig øre og med beundringsverdig iver forsøker å vinne sine kamerater for Kristus. Ikke mindre ros fortjener førerne for arbeidernes sammenslutninger, menn, som glemmer sin egen fordel, ene tenker på sine kallsfellers beste og gjør sig umake for klokt å forlike sin stands berettigede krav med helhetens vel og å fremme begge deler uten å la sig avskrekke fra denne betydningfulle oppgave ved noen som helst hindringer eller mis-tenkeliggjørelser. Ja, man kan endog iakttå, at en del unge menn, som enten på grunn av sin åndelige dyktighet eller sine store formuer snart skal innta en fremskutt plass i de høiere samfundslag, med stor alvor og iver studerer de sociale problemer og således vekker det gledelige håp, at de faktisk helt og holdent vil vie sig til samfundets sociale gjenfødelse.

e). Fremgangsmåten.

Den nuværende situasjon viser altså klart, ærverdige brødre, ad hvilken vei man skal gå frem. Overfor oss står nemlig nu for tiden, som for resten mer enn én gang før i kirkehistorien, en verden, der for en stor del er glidd tilbake i hedenskapet. Dette gjelder om hele menneskeklasser. Hvis disse skal føres tilbake til Kristus, som de har fornektet, må der utvelges og utdannes kirkelige hjelpetropper av deres egne rekker; menn, som til bunns kjenner dem, deres tankegang og interesser, og som med broderlig mildhet og kjærlighet finner veien til deres hjerter. De første og nærmeste til å være arbeidernes apostler er naturligvis og nødvendigvis arbeidere; apostler blandt industridrivende og i handelsverdenen derimot bør tilhøre disse samfundsklasser.

Iherdig å søke, klokt å utvelge, formålstjenlig å utdanne og skolere disse lægmanns apostler for både arbeiderne og arbeidsgiverne, er hovedsakelig eders og eders geistlighets hverv, ærverdige brødre. Ganske vist anvises herved prestene et vanskelig virkefelt. Skal oppgaven løses, bør Kirkens håp, de unge prestekandidater, ved et anstrengende studium av sam-

¹⁾ Rom. 12, 5.

²⁾ 1. Kor. 12, 26.

³⁾ Slg. Litt. Encycl. Ubi arcano, d. 23. des. 1922.

⁴⁾ Ap. Gjern. 20, 28.

⁵⁾ Slg. 5. Moseb. 31, 7.

¹⁾ Slg. 2. T. 2, 3.

²⁾ 1. T. 2, 4.

fundsvitenskapene få den rette forberedelse dertil. Men det allernødvendigste er jo det, at de menn, som i særlig utpeker til dette arbeide, har sådanne karakteregenskaper, at de i kraft av en høit utviklet rettferdighetsfølelse, som de må være i besiddelse av, med manns mot og utholdenhet absolutt setter sig imot enhver som stiller urettferdige krav eller forsøker å gå ulovlige veier; de må ennvidere utmerke sig ved hin klokskap og hint måtehold som undgår alle ekstremer; endelig bør de navnlig helt igjennem være opfylt av den kristne kjærlighet, som ene er i stand til å vinne menneskenes hjerter og vilje på effektiv og samtidig lempelig måte for rettferdighetens og rimelighetens forskrifter. Det er den vei, som anbefales av de gode erfaringer, man i fortiden gjentagne ganger har gjort; og der er ingen grunn til å tvile på, at det er den, vi nu med all energi skal slå inn på.

Men disse våre elskede sønner, som således blir utvalgt til den nettop skildrede store gjerning, besverger Vi i Herren, at de dog helt måtte vie sig til de læge apostlers utdanning, så snart de er betrodd dem. Det er en i høi grad prestelig og apostolisk gjerning de har, og herved skal de behendig benytte sig av den kraft som ligger i den kristne undervisning og opdragelse. De skal belære de unge menn, skal grunnlegge katolske foreninger og åpne studiekretser hvor vitenskapene kan ses og dyrkes i troens lys. Fremfor alt skal de sette pris på og flittig anvende til gagn for sine elever det kjente, fortreffelige middel til det private og sociale livs reform som Vi i Vår rundskrivelse «Mens Nostra»¹⁾ utførlig har talt om, og som består i «de åndelige eksersitier». I denne skrivelse nevnte Vi uttrykkelig eksersitier for legfolk i almindelighet og de overordentlig nyttige åndelige øvelser for arbeidere, og meget inntrengende har Vi anbefalt dem. For i denne åndens skole oplæres ikke bare virkelig gode kristne, men der utdannes i den også sanne apostler for alle samfundsklasser, og der tendes i dem den ild som brenner i Jesu hjerte. Således som apostlene gikk frem av nadverdsalen i Jerusalem, vil av denne skole fremstå menn som er urokkelige i sin tro, uovervinnelig sterke og standhaftige i forfølgelser, brennende av iver og bare betenkte på å utbre Kristi rike over alt.

Sandelig, nettop nu trenger vi i høieste grad til den slags sterke stridsmenn i Kristi hær, som setter alle sine krefter inn på å sikre den store menneskelige familie mot det aldeles katastrofale sammenbrudd som den vilde føres inn i, hvis man later hånt om evangeliets lære og bud og fant sig i at de tilstander får overmakten, som i like grad er en hån mot naturens og Guds lov. Kristi Kirke, som jo er bygget på en uovervinnelig klippe, har ganske visst ikke noget å frykte for sig selv, da den med full sikkerhet vet at helvedes porter aldri vil kunne overvinne den.²⁾ Ja, mere enda, ved mange århundrers erfaring er den kommet til den overbevisning at den pleier å gå med forøket styrke og i nye triumfers glans frem selv av de frykteligste orkaners rasen. Men dens moderhjerte må jo skjelve ved synet av de utallige ulykker, som mange tusen under den slags katastrofer hjemses av, og ganske særlig ved synet av de jevnlig medfølgende store åndelige tap som styrter så mange med Kristi blod løskjøpte sjeler i evig fortapelse.

¹⁾ Litt. Encycl. Mens Nostra, d. 20. des. 1929.

²⁾ Slg. Mt. 16, 18.

Intet bør derfor bli uforsøkt når det gjelder om å avverge disse store ulykker fra det menneskelige samfund. Ja, å avverge dem må være målet for alle anstrengelser og forholdsregler, for våre vedholdende og inderlige bønner til Gud. Det er jo nemlig således at den store menneskelige families skjebne ligger i våre egne hender, som får hjelp av Guds nåde.

La oss ikke finne oss i, ærverdige brødre og elskede sønner, at denne verdens barn i sin gjøren og laden viser sig å være klokere enn vi som ved Guds godhet er lysets barn.¹⁾ Hos dem konstaterer Vi nemlig at de med stor skarpsindighet utvelger og utdanner dyktige og iherdige arbeidskrefter som bringer deres villfarelser ut til alle samfundsklasser og til stadig større landstrekninger i hele verden. Og hver gang de tar sig for å gjøre et større angrep mot Kristi Kirke, iakttar Vi at de stiller sine indre uoverensstemmelser i bero og slutter sig sammen i stor endrektighet til en eneste kampfront og anstrenger sig med absolutt forente krefter for opnåelsen av sitt felles mål.

f. Anbefaling av et nøie og endrektig samarbeide.

Det er verdenskjent hvor mange og hvor store resultater katolikkenes utrettelige iver alle steder opnår, såvel til fremme for den sociale og økonomiske velferd som på skolens og det religiøse livs område. Men dette beundringsverdige og bryssomme arbeide blir ikke sjelden mindre virkningsfullt, fordi krefterne er for splittede og går i forskjellige retninger. Gid derfor alle, som har god vilje og under Kirkens hyrder vil stride denne gode og fredelige strid for Kristi sak, må slutte sig sammen; og gid alle under Kirkens førelse og veiledning måtte være ivrige for etter evne, krefter og ivsstilling å bidra noget til det menneskelige samfunds fornyelse, som Leo XIII ved sin uddødelige skrivelse «Rerum Novarum» har gitt støtet til. Gid de ikke må søke sig selv og sine egne fordeler, men Kristi interesser;²⁾ gid de ikke må gå ut på å gjennomføre sine egne tanker og planer, men være rede til å gi avkall selv på de beste tanker, hvis et større gode for samfundet krever dette offer: for at Kristus således kan være konge, Kristus kan være herre i alle ting og over alle ting, han, hvem «Ære og herlighet og makt være i all evighet».³⁾

For at disse ønsker må gå i oppfyllelse og ha hell med sig, lyser Vi nu den apostoliske velsignelse over eder alle, ærverdige brødre og elskede sønner, alle I, som er medlemmer av den store oss betrodde katolske familie, men med ganske særlig øm kjærlighet over arbeiderne og de andre med hånden virksomme, som det guddommelige forsyn på så inntrengende måte har anbefalt oss, samt over arbeidsgiverne og arbeidsløderne, og Vi gjør det av et faderlig hjerte.

Gitt i Rom, ved Sankt Peter, den 15. mai i året 1931, i vårt Pontifikats 10 år.

PAVE PIUS XI.

¹⁾ Slg. Lk. 16, 8.

²⁾ Slg. Fil. 2, 21.

³⁾ Slg. Joh. Åp. 5, 13.